

**Helena Wojcewa
Tatiana Buczacka**

JĘZYK POLSKI

**Podręcznik dla klasy 4
szkół ogólnokształcących
z ukraińskim językiem wykładowym**

Zalecany przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy

Czerniowce

„Bukrek”

2015

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ від 29.09.2015 № 985)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Oznaczenia umowne

	– czytanie ciche, na głos, komentowanie tekstu		– wiem więcej: wiadomości wykraczające poza program
	– powtórz znaczenie i pisownię wyrazów		– odpowiedz na pytania, wykonaj polecenia
	– zapamiętaj znaczenie i pisownię nowych wyrazów		– zastanów się, porównaj
	– czytaj wyraźnie, naucz się na pamięć		– słuchanie i rozumienie tekstu
	– ułóż zdanie, wypowiedzenie		– powtórz wiadomości
	– mów poprawnie		– zadania wykonywane ustnie
	– praca w parach		– praca w grupie
	– zadania wykonywane pisemnie		– praca domowa
	– praca samodzielna		– przetłumacz, pracuj ze słownikiem
	– pisz poprawnie dyktando		– uśmiechnij się

Войцева О. А., Бучацька Т. Г.

B 65 Польська мова : підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою / О. А. Войцева, Т. Г. Бучацька. – Чернівці : Букрек, 2015. – 136 с. : іл.

ISBN 978-966-399-731-5

ББК 81.415.3я72

ISBN 978-966-399-731-5

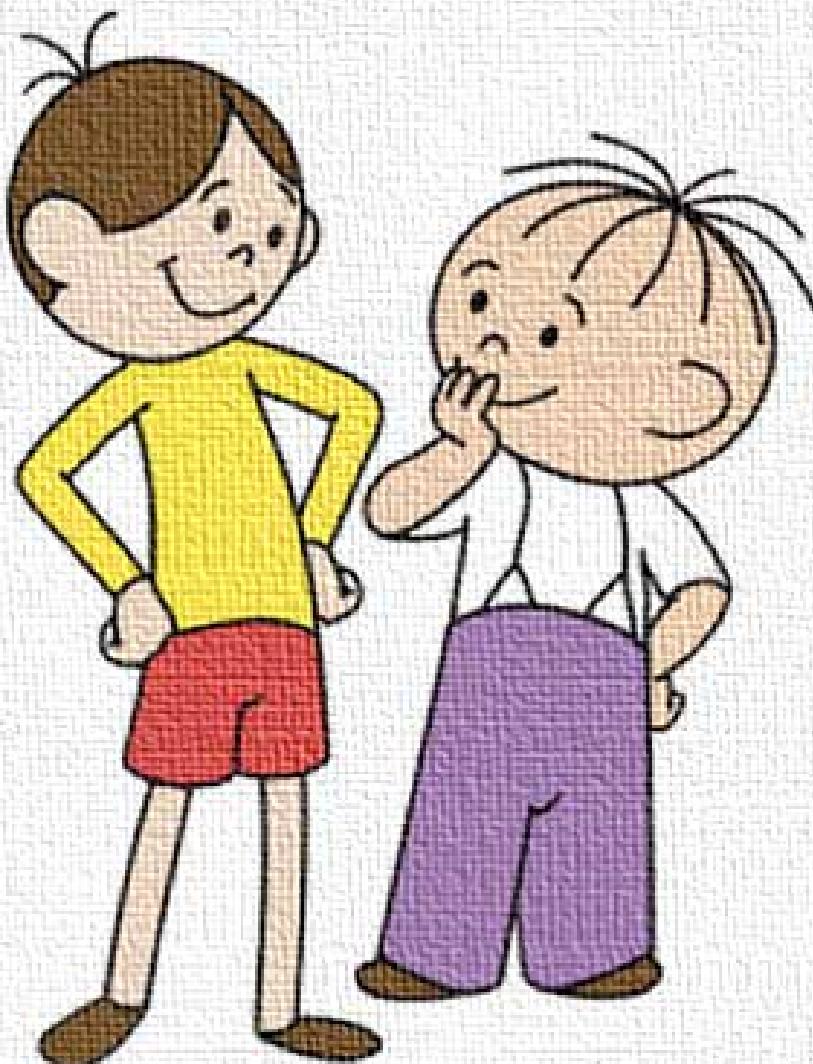
© Войцева О. А., Бучацька Т. Г., 2015
© Видавничий дім „Букрек”, 2015

TEMAT 1.

POWTÓRZENIE.

BOGACTWO JĘZYKA POLSKIEGO I RÓŻNORODNOŚĆ JEGO BUDOWY

Bolek i Lolek – dwaj bohaterowie jednego z najpopularniejszych polskich seriali animowanych dla dzieci.

Lekcje 1–5.

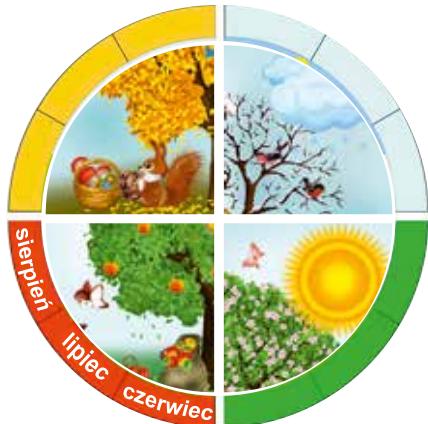
1. Popatrz na obrazek i wysłuchaj informacji nauczyciela na temat: „Słońce oświeca świat, wiedza oświeca ludzi.”

Ulóż jedno lub kilka zdań na temat:
„Do czego człowiekowi potrzebna jest wiedza z różnych dziedzin życia?”

2. Popatrz na obrazek. Podaj nazwy miesięcy do wszystkich pór roku. Z jakich głosek składają się wyrazy, które oznaczają pory roku? Jaką porę roku lubisz najbardziej i dlaczego?

3. Wstaw brakujące wyrazy.

Najmniejsza jednostka mowy to   .
Głoski tworzą   .
Z sylab składają się   .
Zdania powiązane ze sobą treściowo tworzą   .

Wyrazy pomocnicze: głoska, sylaby, wyrazy, tekst.

4. Popatrz na rysunek. Opowiedz, gdzie podróżowałaś / podróżowałaś tego lata? Które miasta zamierzasz zwiedzić w przyszłości?

Zapisz do zeszytu nazwy miast ukraińskich po polsku.

5. Wstaw brakujące wyrazy.

Tekst to ciąg zapisanych   .
Temat stanowi   utworu.

Związki wyrazowe pomocnicze: podstawową myśl, słów i zdań.

6. Opowiedz, jak spędziłeś / spędziłaś wakacje? Wykorzystaj wyrazy pomocnicze.

Związki wyrazowe pomocnicze:

Byłem w mieście, na wsi u babci, nad morzem z rodzicami, nad rzeką z rodzeństwem, na wycieczce zagranicznej; często chodziliśmy / chodziłyśmy na miasto, do lasu; kąpaliśmy / kąpałyśmy się, pływaliśmy / pływałyśmy w basenie;

graliśmy / grałyśmy w piłkę nożną; jeździliśmy / jeździłyśmy rowerami; skakałyśmy przez skakankę; czytaliśmy / czytałyśmy książki; oglądaliśmy / oglądałyśmy filmy; pomagaliśmy / pomagałyśmy rodzicom w domu.

7. Uzupełnij wiadomość przykładami.

Głoska jest najmniejszą słyszaną i mówioną częstką wyrazu.

8. Wymów głośno wyrazy, policz, ile jest w nich głosek. Zapisz w zeszycie podane wyrazy. Podziel na sylaby dwa wyrazy według własnego wyboru.

Miasto, wieś, wycieczka, książka, cukierek, piłka.

9. Odgadnij, które głoski pojawiają się najczęściej w wierszach.

1. Trele, mele i morele,
Ela, Edek i fortele.
Gdy mówimy: bee i mee,
Też słyszymy głoskę tę.
Trele, mele i morele,
Edek, Ewa i gazele.
Teraz każde dziecko wie,
Że mówimy głoskę ... e!

2. Wąż syczy wciąż: ssss... ssss...
A dookoła wiatr szumi jak świat: szszsz... szszsz...

Wąż już syczy ze zdenerwowania: ssss... ssss...
Jak ten wiatr szumi bez opamiętania: szszsz... szszsz...

10. Przeczytaj tekst. Przetłumacz go.

Język ogólnopolski jako środek porozumiewania się ludzi

Język jest narzędziem komunikacji międzyludzkiej. To wielki skarb kultury. Należy pamiętać, że jesteśmy współtwórcami języka, dlatego starajmy się właściwie używać słów, aby opisywały rzeczywistość jasno i wyraźnie (wg miesięcznika „Wychowawca”, luty 2006 r.).

Bank słówek do tekstu:

narzędzie – знаряддя; **wyznacznik** – показник; **rzeczywistość** – дійсність; **wyraźnie** – виразно.

Związkowi wyrazowe:

komunikacja międzyludzka – спілкування між людьми; **skarb kultury** – скарб культури; **właściwie używać** – правильно вживати.

11. Powtórz wiadomości i alfabet. Opowiedz to swojemu koledze / swojej koleżance z ławki.

Litera to graficzny znak głoski, najmniejsza pisana część wyrazu.

12. Przeczytaj wyrazy i policz liczbę liter i głosek.

Słowo, język, głoska, alfabet, abecadło, wyraz, narzędzie, komunikacja.

13. Zapisz w zeszycie swoje imię i nazwisko. Wskaż, z ilu liter i głosek one się składają.

14. Wstaw brakujące wyrazy.

Wyrazy, które wymawiamy lub słyszymy, składają się z _____. Wyrazy, które piszemy albo czytamy, zawierają _____. _____ jest graficznym znakiem głoski.

Wyrazy pomocnicze: litery, głosek, litera.

Wiem więcej

Odmiany współczesnej polszczyzny

We współczesnej polszczyźnie można wyróżnić takie odmiany: **język ogólnopolski, dialekty, gwary**.

Język ogólnopolski to wspólna dla Polaków odmiana języka polskiego, która może mieć postać **standardową** (oficjalną) albo **potoczną** (nieoficjalną). **Dialekt** to regionalna odmiana języka. **Gwara średowiskowa** to odmiana ogólnopolskiego języka potocznego o zasięgu ograniczonym ze względu na wiek (np. gwara *uczniowska, studencka*), działalność, zainteresowania (np. gwara *sportowa*). **Gwara zawodowa** to odmiana ogólnopolskiego języka potocznego wyodrębniona ze względu na wykonywaną pracę (np. gwara *zawodowa górników, lekarzy*) (wg Alii Konik).

Bank słówek do tekstu:

odmiana – різновид; *dialekt* – діалект; *gwara* – жаргон; *wspólny* – спільний; *wyodrębniony* – виокремлений; *zainteresowania* – зацікавлення.

Związkki wyrazowe:

w zależności – в залежності; *ze względu* – з погляду; *wykonywana praca* – виконувана праця.

15. Uzupełnij wiadomość własnymi przykładami. W razie potrzeby korzystaj z podręcznika i słowników do nauki języka polskiego.

Dwuznaki

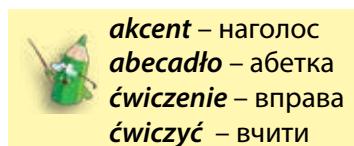
Dwuznak - to dwie litery oznaczające jedną głoskę. Dotyczy on najczęściej połączenia liter siodłostkowych. W języku polskim mamy następujące dwuznaki: **ch, dz, dż, dź, rz, sz**.

Dwuznaki należy traktować jako całość, nie można ich dzielić, ani czytać oddzielnie.

Przykłady: chran, rzeka, dźwięk, szczęście, dżidżownica, dżonak, czyszcz, chrabacze, rzepucha.

Dwie litery **sz, rz, cz, dz, dż, dź, ch**, które oznaczają jedną głoskę, nazywamy **dwuznakami**.

16. Użyj potrzebnej formy zwrotu grzecznościowego do dorosłego lub kolegi w sytuacji, gdy szukasz potrzebnej ulicy.

Dialogi pomocnicze:

- 1) – Przepraszam panią, gdzie jest ulica Nowy Świat?
 – Blisko, proszę iść prosto.
 – Dziękuję.
 – Proszę bardzo.

- 2) – Przepraszam, czy nie wiesz, gdzie jest ulica Kwiatowa?
- To daleko. Musisz jechać autobusem.
  - Jakim numerem można tam dojechać?
  - Osiem.
  - Dziękuję.
  - Proszę.

17. Zapisz wiersz do zeszytu. Podkreśl dwuznaki.

Kalina Jerzykowska

Dziupla wyszczupla

Pouczała wiewiórka przepórki
że ci, co mieszkają w dziupli,
są zazwyczaj nadzwyczaj szczupli,
bo przeciskanie przez drzwi-dziurki
krągłych brzuszków i pulchnych ud
to prawdziwa dieta cud.

18. Odpowiedz na pytania. *Jak dzielimy zdania ze względu na cel wypowiedzi? *Jakie wyróżniamy rodzaje zdań pod względem intonacji?

Wstaw brakujące wyrazy w wiadomości.

Porównaj terminy w języku ukraińskim i polskim.

Ze względu na cel wypowiedzi wyróżniamy takie zdania: _____, _____, _____.

Pod względem intonacji wyróżniamy zdania _____.

Wyrazy pomocnicze: oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe.

19. Zapisz do zeszytu przysłowie polskie. Jedno przysłowie zapisz jako wykrzyknikowe.

Bieda temu dokuczy, kto się za młodo nie uczy. Nie od razu Kraków zbudowano.

Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz. Co za dużo, to niezdrowo.

TEMAT 2.

**NASZA SZKOŁA
I NASZA KLASA.
MOI NAUCZYCIELE.
JA I MOI SZKOLNI KOLEDZY.
POWTÓRZENIE.**

**WYPOWIEDŹ USTNA
I PISEMNA**

Animowana seria o Bolku i Lolku powstała w 1962 roku.
Ostatnie filmy nakręcono w r. 1986.

Lekcja 6–7.

20. Wymów wyrazy *zeszyt, lekcja, kolega*. Podziel podane wyrazy na litery, głoski i sylaby.

21. Przeczytaj słowa z ramki. Akcentuj poprawnie. Zapisz je do słowniczka i zapamiętaj. Ułóż z nimi zdania.

postanowić – вирішити

pisać ładnie – гарно писати

z zapalem – із завзятістю

odrobić lekcje – підготувати домашнє завдання

trema – хвилювання

źle – погано, недобре

życzenia – побажання

22. Posłuchaj tekstu.

Maria Rosińska

Mocne postanowienie

Odrobił Stefanek zadaną lekcję z polskiego. Jak ślicznie wypadła ta pierwsza strona w zeszycie! Aż miło popatrzeć!

– Cały zeszyt będzie taki! – mocno postanawia chłopiec.

– A pamiętasz, jak było w zeszłym roku – uśmiecha się Marta, starsza siostra Stefanka. – Ten pierwszy zeszyt wtedy też miał być taki piękny...

– Ale wiesz przecież – przerywa Stefanek – że zaraz na drugiej stronie wypadł kleks! Dalej już się nie opłacało pisać ładnie.

– I wtedy powiedziałeś, że całutki następny zeszyt będzie czysty. I długo to było?.. – śmieje się Marta.

– Bo palec mnie bolał i jedna strona wypadła krzywo, i... – I już się nie opłacało dalej – podpowiada Marta. – Jasne, że nie!

– I znowu miałeś zacząć pisać porządnie w następnym zeszycie.

– No i zacząłem! Trzy kartki były śliczne. Ale raz zapomniałem odrobić lekcję i pani postawiła mi w zeszycie dwójkę. Od tego czasu okropnie mi obrzydł. Wcale mi nie zależało, czy jest ładny, czy nie.

– Ciekawe, co teraz będzie z twoim obecnym mocnym postanowieniem? – podkpiwa Marta.

– Teraz to zupełnie co innego! – zapewnia Stefanek z zapałem.

– Ano zobaczymy, zobaczymy.

Wyrazy pomocnicze: *śliczne* – чарівно; *wypaść* – вийти; *mocno* – міцно; *przecież* – адже; *calutki* – весь; *krzywo* – криво; *porządnie* – порядно; *podkpiwać* – підсміюватися; *zapewniać* – запевняти; *zobaczyć* – побачити.

Związki wyrazowe: *mocne postanowienie* – тверде рішення; *miło popatrzyć* – мило подивитися; *wypadł kleks* – постала пляма; *okropnie obrzydł* – жахливо набрид; *nie opłacać się* – не варто; *nie zależało mi* – я не був зацікавлений.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Kto jest bohaterem opowiadania? *Co robił Stefanek? *Jak wyglądała pierwsza strona w zeszycie Stefanka? *Co postanowił chłopiec? *O czym przypomniła bratu starsza siostra Marta? *Dlaczego Stefanekowi nie opłacało się pisać ładnie? *Jak myślisz, czy bohater utworu wykona nareszcie swoje mocne postanowienie? *Dlaczego warto pisać starannie?

Wypisz zdanie rozkazujące i pytające (do wyboru). Podkreśl w zdaniach podmiot i orzeczenie.

Wypisz 2–3 wyrazy z dwuznakami. Zaakcentuj i podziel je na sylaby. Policz ilość liter i głosek.

23. Praca w grupie. Dodaj do jednej wiadomości dobrane samodzielnie przykłady.

Dodaj do jednej wiadomości dobrane sa-

Zdanie oznajmujące, pytające, rozkazujące i wykrzyknikowe

Zdanie oznajmujące powiadamia o kimś lub o czymś i jest zakończone kropką, np. *Idziemy do parku na spacer.*

Zdanie pytające jest pytaniem o coś lub o kogoś i jest zakończone znakiem zapytania, np. *Idziemy do parku na spacer?*

Zdanie rozkazujące wyraża rozkaz, polecenie, życzenie, prośbę i jest zakończone kropką lub wykrzyknikiem, np. *Pójdzmy na spacer do parku!*

Zdanie wykrzyknikowe wyraża uczucia mówiącego i jest zakończone wykrzyknikiem, np. *Szybko wstawaj!*

24. Wyobraź sobie, że jesteś w bibliotece. Jak

 zwróciś się do bibliotekarki? Ułóż ustnie dialog na temat „**W bibliotece szkolnej**”. Przeczytaj go z podziałem na role.

- Dzień dobry, pani!
- Dzień dobry, w czym mogę pomóc?
- Chciałbym wypożyczyć wiersze Jana Brzechwy.
- Zaraz sprawdzę czy są.
- Znalazłam!
- Jestem bardzo wdzięczny, bo chcę przeczytać o przygodach bohaterów.
- Proszę i życzę miłej zabawy przy lekturze.
- Dziękuję, do widzenia.
- Do widzenia.

Wyrazy pomocnicze: w czym mogę pomóc, bardzo proszę o..., byłbym / byłabym (bardzo) wdzięczny / wdzięczna.

25. Znajdź w tekście pt. „**Mocne postanowienie**” zdania rozkazujące i wykrzyknikowe.

Przepisz je do zeszytu.

Przeczytaj głośno zapisane zdania i wskaż, od czego zależy użycie znaków przestankowych na końcu zdań?

TEMAT 3.

MOJA RODZINA. DZIECKO W RODZINIE.

FONETYKA.

**SAMOGŁOSKI I SPÓŁGŁOSKI. ALFABET.
SYLABA I AKCENT WYRAZOWY. ZASADY
PODZIAŁU WYRAZÓW NA SYLABY**

Inicjatorem serii o Bolku i Lolku w formie projektów plastycznych był polski reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta Władysław Nehrebecki (1923–1978).

Lekcja 8–9.

26. Przeczytaj wyraźnie tekst.

Oleg Grigorjew

Porządki

Leżą sobie bracia Olek i Bolek na kanapie i rozmawiają.

- Może zrobimy porządki – mówi Olek.
- Świeśnie – mówi Bolek. – Zamieciemy podłogę, powycieramy kurze, ułożymy książki na półce. Mama wróci z pracy, a tu wszędzie porządek. Ciekawe, co też na to powie?
- Mama powie: „Kochane chłopaki, zrobiły w domu porządki”.
- Nie, powie: „Dzielne chłopaki, jak pięknie posprzątały!”
- A nie, bo powie: „Zuchy chłopaki, jaki tu wszędzie wspaniały porządek”.

A mama wróciła z pracy i powiedziała:

- Oj, chłopaki, chłopaki! Jaki tu okropny bałagan! (tłum. z ros. *Danuta Wawiłow*).

Bank słówek do tekstu:

kanapa – диван
świeśnie – чудово
posprzątać – прибрати
zuch – молодець

wspaniały – прекрасний
fach – спеціальність, фах
honor – честь
ładny – гарний

Związków wyrazowe: *zrobić porządki* – навести порядок; *zamieść podłogę* – піднести підлогу; *powycierać kurz* – повитирати пил; *ułożyć książki* – розставити книжки; *dzielne chłopaki* – тут у значенні: молодці, хлопці; *okropny bałagan* – страшений безлад.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Co robili bracia? *O czym oni rozmawiali? *Co powiedziała mama chłopcom, kiedy wróciła z pracy?

a) Uczymy się nowych wyrazów. Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

b) Na podstawie obrazka przygotuj niewielką wypowiedź pisemną, wykorzystując związki wyrazowe do tekstu.

27. Opowiedz o swojej rodzinie. Wykorzystaj podane niżej pytania. *Ile osób liczy twoja rodzina? *Kto do niej należy? *Kto kim jest dla kogo? *Z kim najwięcej spędzasz czasu wolnego?

28. Dokończ zdania. Wykorzystaj wyrazy pomocnicze.

Żona brata taty to _____. Mąż siostry mojej mamy to _____. Brat mego stryja to mój _____. Żona brata mojej mamy to _____. Brat mojego taty to _____.

Wyrazy pomocnicze: wujek, stryjenka, stryj, tata, wujenka.

29. Wpisz słowa, które kojarzą ci się ze słowem *rodzina*.

Rodzina to _____

30. Przeczytaj tekst. Powtórz znane ci wiadomości. Omów je w parach.

Głoska to pojedynczy dźwięk mowy, który wyodrębniamy słuchem. Od doboru głosek w wymówionym wyrazie zależy jego znaczenie, dlatego trzeba poprawnie wymawiać głoski.

Liczba głosek i liczba liter w wyrazie nie zawsze jest jednakowa, np. w wyrazie *rodzina* jest 6 głosek: *r-o-dz-i-n-a*, a 7 liter: *r-o-d-z-i-n-a*.

- 31.** Wymów głośno wyrazy i oblicz, z ilu głosek i liter składają się te wyrazy?

Braciszek, siostra, niemowlę, ojciec, staruszek, ciotka, manusia.

- 32.** Wypisz z tekstu pt. „**Porządki**” dwa wyrazy, w których liczba głosek jest taka sama, jak liczba liter.

- 33.** Zapisz wyrazy i podkreśl w nich litery, użyte do oznaczenia takiej samej głoски.

Mucha – huta, rzeka – żaba, mów – ulica.

Lekcja 10.

- 34. Pisanie z pamięci.** Popatrz na wyrazy. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz je. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie?

Kanapa, świetnie, posprzątać, zuch, wspaniały, braciszek, siostra, niemowlę, tatuś.

- 35.** Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Dzielenie wyrazów przy przenoszeniu

W celu przeniesienia części wyrazów do następnego wiersza dzielimy je.

Zapamiętaj, że nie można dzielić liter oznaczających jedną głoskę, np. *cz, rz, sz, dz*: *rze-czuł-ka, szós-ty*.

Przy przenoszeniu należy zawsze rozdzielać dwie jednakowe litery, np. *mięk-ki*, *wan-na*.

Nie dzielimy nigdy wyrazów jednosylabowych, np. *próg*, *weź*.

36. Przepisz podane wyrazy, podziel je tak, jak przy przenoszeniu do następnego wiersza.

Morza, szczotka, głoska, dzienniczek, przepraszam, wanna, żołędzie, cukier, panna, porzeczka.

37. Napisz cztery wyrazy, których nie można dzielić i przenosić do następnego wiersza. Uzasadnij swój wybór.

38. Porównaj wyrazy.

 українською	 польською
голосні: a, o, e, u, i, y	samogłoski: a, ą, e, ę, i, o, u / ó, y
приголосні, np.: б, ւ, ծ, զ, կ, լ, մ	spółgłoski, np. b, c, d, g, k, l, m

39. Przeczytaj głośno tekst, zwracając uwagę na odpowiednią intonację. Akcentuj poprawnie.

Ułóż pytania do tekstu i znajdź odpowiedzi. Opowiedz wiadomości swojemu koledze / swojej koleżance. Zapamiętaj je.

Samogłoski i spółgłoski w języku polskim

Głoski w języku polskim dzielimy na: **samogłoski (głosni) a, ą, e, ę, i, o, u / ó, y** i **spółgłoski (приголосні)**, np. **b, c, d, g, k, l, m**.

Głoskami **ustnymi (ротові)** nazywamy głoski, przy których wymawianiu powietrze przechodzi przez usta, np. **a**,

o, b, p, cz. Głoskami **nosowymi (носові)** nazywamy głoski, przy których wymawianiu powietrze przechodzi przez usta i przez nos, np. samogłoski **ą, ę**, spółgłoski **m, n, ń**.

40. Wstaw brakujące głoski w wyrazach i określ, jakie to głoski (samogłoski, spółgłoski, ustne, nosowe).

Głora, ląsek, rodziąa, młdry, rąka, ognąsko, uńotyl.

41. Przepisz wyrażenia i wstaw w nich brakujące litery oznaczające samogłoski nosowe ą lub ę.

Głsty las, twoja wstąga, biała gąś, kolorowa tączka, wysoki mąż.

Lekcja 11.

42. Pisanie z pamięci. Popatrz na wyrazy. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz wyrazy. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

Samogłoska, spółgłoska, głoska ustna, głoska nosowa.

43. Porównaj wyróżnione wyrazy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Głoski, przy których wymawianiu drgają więzadła głosowe, nazywamy **dźwięcznymi (дзвінкі)**. Głoski, przy których wymawianiu nie drgają więzadła głosowe, nazywamy **bezdźwięcznymi (глухі)**.

Spółgłoski dźwięczne mają zwykle swoje odpowiedniki bezdźwięczne: **b : p, g : k, ż : sz, dz : c, ń : ś, d : t, z : s, dż : č, w : f, dż : cz.**

44. Gra „Kto więcej?”

A. Kto powie więcej wyrazów oznaczających osobę kulturalną?

Wzór: *Bardzo mi się podoba mój tata: jest bardzo spokojny, uprzejmy.*

- B. Kto powie więcej wyrazów oznaczających osobę należące do jednej rodziny?
C. Kto powie więcej nazw zwierząt domowych?

45. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim umieszczone w ramce, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Gdy środek języka wznosi się do podniebienia, powstają spółgłoski **miękkie (м'які)**, np. **ś, ż, dz, n**. Przy innym położeniu środka języka powstają spółgłoski **twarde (тверді)**, np. **s, z, dz, n**. Miękkość spółgłosek oznaczamy na piśmie:

- 1) za pomocą **kreski** nad literą, np. *ćma, pień*;
- 2) przez dodanie litery *i*, np. *cisza, siedem*.

46. Wskaż, jakie wyrazy zaczynają się od spółgłosek nosowych, ustnych, dźwięcznych, bezdźwięcznych, twardych i miękkich.

Kraj, grzyb, siano, nos, zawsze, lipa, szewc, świeca, żółw.

Lekcja 12.

47. Przeczytaj. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Objasnij znaczenie wyrazu **sylaba** i wyrażenia **akcent wyrazowy**.

Sylaba i akcent wyrazowy

Wymawiane wyrazy dzielimy na części, zwane **sylabami**, które tworzy albo sama samogłoska, albo samogłoska wraz ze spółgłoską, np. **bra-ta-nek**.

Akcentem wyrazowym nazywamy silniejsze wymówienie sylaby w wyrazie. Akcent w języku polskim pada zwykle na **przedostatnią** sylabę wyrazu, np. **sąsiadka**, **kamienica**. Akcentujemy **trzecią** sylabę od końca w wyrazach obcego pochodzenia zakończonych na **-ika /-yka**, np. **muzyka**, **gramatyka** oraz w formach czasownika, np. 1. i 2. osoby lm czasu przeszłego: **wspominałiśmy**, **wspominaliście**.

48. Oddziel kreską sylaby w wyrazach, podkreśl sylaby akcentowane.

Chorągiewka, turystyka, gałęzie, zboże, najmilszy, plastyka, stanęliście, rumianek.

49. Przepisz wyrazy w takiej kolejności: **jednosylabowe, dwusylabowe, trzysylabowe, czterosylabowe, pięciosylabowe**.

Kolega, siedem, dom, uhonorować, pszczoła, matematyka, okno, boisko, stróż, pomarańcza, sok, bohaterstwo.

50. Przeczytaj tekst. Powtórz wiadomości.

Alfabet

Zbiór wszystkich liter w języku ułożonych według kolejności nazywamy **alfabetem (abecadłem)**: *a, q, b, c, ć, d, e, ę, f, g, h, i, j, k, l, ł, m, n, ó, p, r, s, ś, t, u, w, y, z, ž, ż*.

51. Ułóż i zapisz w porządku alfabetycznym wyrazy.

Kawiarnia, jezioro, chodnik, stolik, las, autobus, szkoła, miasto, trawnik, sklep, budynek, rzeka, neon, drogowskaz, park.

Uśmiechnij się

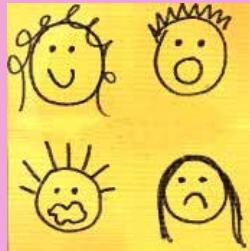
– Pospiesz się synku, bo znowu spóźnisz się do szkoły.

– Bez obawy, mamo, szkoła jest otwarta cały dzień!

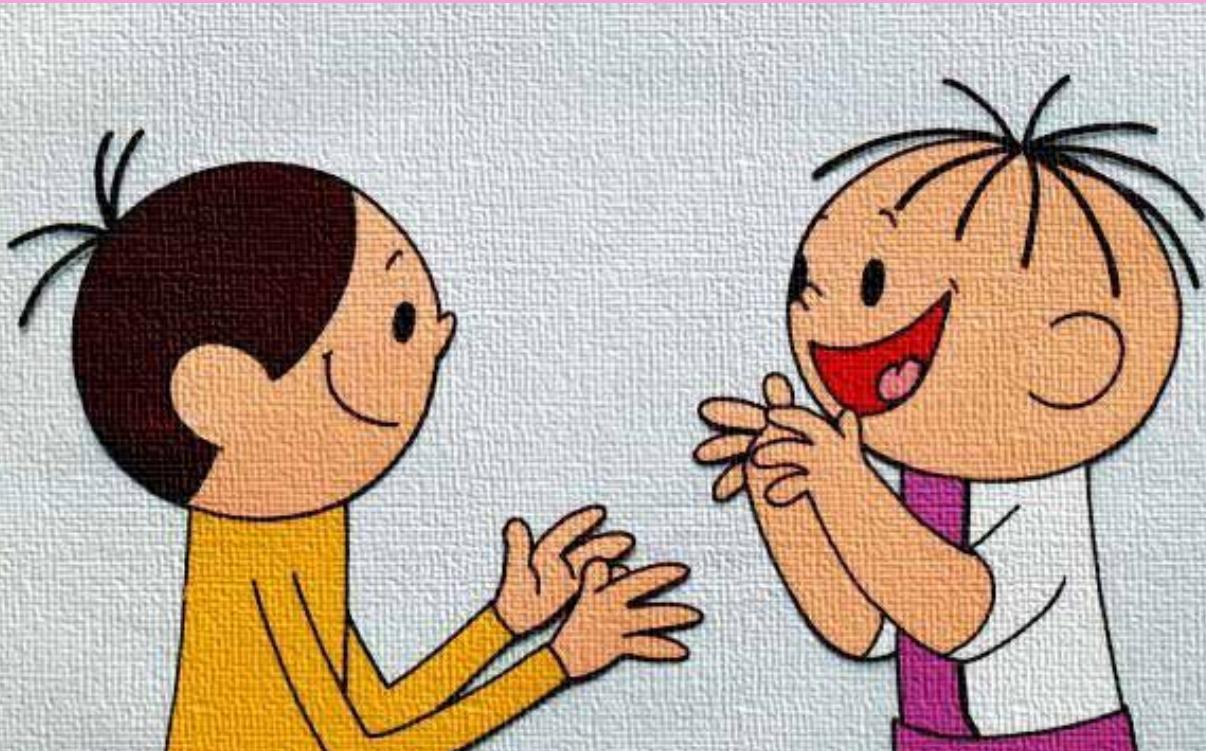

TEMAT 4.

CECHY CHARAKTERU CZŁOWIEKA.

**ZNACZENIE REALNE WYRAZU,
WYRAZY WIELOZNACZNE,
BLISKOZNACZNE
I PRZECIWSTAWNE**

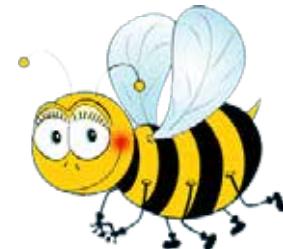
**Przygody Bolka i Lolka (Bolesława i Karola) były wyświetlane
w wielu krajach na wszystkich kontynentach.**

Lekcje 13–14.

52. Posłuchaj tekstu.

Bajka o pszczołce

Daleko stąd, daleko, w królestwie zwierząt, żyła pośród innych mała pszczołka. Tym się jednak różniła od innych pszczołek, które latały po łąkach i spiły słodki nektar z kwiatów, że zapragnęła zrobić wielką karierę. Pewnego dnia powiedziała do mamy:

– Zostanę modelką.

Mama najpierw się zdziwiła, a potem zaczęła tłumaczyć córeczce: Ależ kochanie, modelki mają długie nogi, są bardzo wysokie, a ty jesteś malutką pszczołką.

Pszczółka nie chciała tego słuchać i odleciała do szkoły dla modelek. Właśnie zaczynały się zajęcia. Sarenki i łanie biegały po wybiegu, a biedna pszczołeczka musiała uważać, by jej ktoś nie nadepnął. Nikt jednak nie zwracał na nią uwagi. Po kilku lekcjach sama stwierdziła, że to zajęcie nie dla niej.

Zostanę piosenkarką, pomyślała, potrafię tak doskonale brzeczeć.

– Mamo – powiedziała – zmieniłam decyzję, zostanę piosenkarką.

– Ależ ty nie potrafisz śpiewać! Nie znasz nut – mówiła zmartwiona mama.

– Umiem za to pięknie brzeczeć – odparła pszczołka i odleciała do radia.

- Pięknie brzęczę – powiedziała, wchodząc do studia.
- Doskonale – odparł redaktor słowik. Właśnie dzisiaj mamy konkurs młodych talentów, stań w kolejce, zapisz piosenki, jakie zaśpiewasz.

I po chwili pszczółka uzmysłowiła sobie, że nie zna żadnej piosenki, potrafi tylko brzęczeć. Słowiki wyśpiewywały trele-morele, skowronki nuciły smętne pieśni, nawet wróbelki dzióbkiem wystukiwały rytm i zawzięcie powtarzały słowa piosenek.

Tutaj nie cenią prawdziwych talentów, pomyślała, nie doceniają mnie. Czym przedzej odleciała do ula. Może zostać sławnym sportowcem? Zajaczki biegają szybciej, koniki wyżej skaczą. Nie, do tego też się nie nadaję.

Przyleciały inne pszczółeczki, usiadły dookoła i spytały: Dlaczego nie chcesz zbierać miodu? Chodź z nami!

Poleciały na piękną łączkę i po pracowitym dniu mała pszczółeczka zebrała garnek słodkiego nektaru. – Jesteś w tym naprawdę wspaniała – pochwaliła ją mama. Pszczółeczka też się ucieszyła. Potem pomyślała: Do tego się właśnie nadaję, co potrafię robić dobrze. Bardzo z siebie dumna razem z innymi poleciała do ula (*wg Marii Molickiej*).

Bank słówek do tekstu:

modelka – манекенниця; **zdziwić się** – здивуватися; **sarenka** – сарна (зменш.); **łania** – ланы; **stwierdzić** – ствердити; **brzęczeć** – дзижчати; **zmarciwiony** – стурбований; **uzmysłowić** – зрозуміти; **ocenić** – оцінити; **wspaniale** – прекрасно; **ucieszyć się** – зрадіти.

pszczółka – бджілка

nadeprnąć – наступити

skowronek – жайворонок

łagodny – лагідний

Związków wyrazowe:

zrobić wielką karierę – зробити велику кар'єру; **biegać na wybiegu** – бігати на подіумі (прямокутна піднесена ділянка підлоги у вигляді доріжки від 50 до 100 метрів для показу моди); **znać nuty** – знати ноти; **stań w kolejce** – стань в чергу; **słodki nektar** – солодкий нектар; **dumna z siebie** – горда з себе.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Co robiły pszczółki na łące? *Czym różniła się mała pszczółka od pozostałych pszczótek? Czego nie chciała robić? *O czym marzyła pszczółka? Kim chciała zostać?

*Dlaczego pszczółka nie posłuchała matki? *Czy jej marzenia się spełniły? *Jaki talent odkryła w sobie pszczółka? W czym była najlepsza? *Jakie cechy charakteru miała pszczółka?

Uczymy się nowych wyrazów z ramki. Zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Przygotuj ustnie dialog na postawie utworu „**Bajka o pszczółce**” złożony z 3–5 replik.

Wymów wyrazy **dumna, biegać, wybieg**. Zastanów się, z ilu głosek one się składają? Jak dzielimy te wyrazy na głoski?

53. Wytlumacz, jak zrozumiałeś / zrozumiałaś zdanie: *Do tego się właśnie nadaje, co potrafię robić dobrze.*

54. Przeczytaj wiadomości w ramce. Omów sytuacje w parach, wykorzystaj nowe terminy.

Słownictwo

Słownictwo lub **leksyka** (лексика) to zbiór wyrazów języka. **Wyraz (słowo) (слово)** jest najmniejszą jednostką słownikową. Wyrazy informują o zjawiskach rzeczywistości: nazywają osobę (*Michał, mama*) lub przedmiot (*ołówek, tablica*), czynności (*uczyć się, pracować*), cechy i właściwości (*miły, zimny*).

Znaczenie realne wyrazu (лексичне значення слова) polega na wyjaśnieniu treści znaczeniowej wyrazu, np. **temperówka** „ostrze w oprawce, służące do temperowania ołówków”. Słowa ułożone alfabetycznie wraz ze swoimi znaczeniami zapisane są w słownikach języka polskiego.

 55. Wyjaśnij znaczenie każdego z wyróżnionych wyrazów. Korzystaj z pomocy nauczyciela lub słownika języka polskiego.

Co **mamy** w prezencie dla **mamy**? Kiedy zamknął drzwi na **klucz**, zauważył na niebie **klucz** odlatujących żurawi.

 56. Przeczytaj nazwy zalet i wad człowieka, przetłumacz je. Korzystaj z pomocy słownika.

1) Pracowitość, punktualność, zaradność, życzliwość, prawdomówność, odpowiedzialność.

2) Lenistwo, niepunktualność, lekceważenie, kłamstwo, przechwalanie się, samolubstwo.

 57. Wymień jedną zaletę i jedną wadę swego charakteru. Zastanów się, czy łatwiej jest mówić o swoich zaletach czy wadach?

 58. Przetłumacz zdania, wstawiając odpowiednie wyrazy i związki wyrazowe.

Wzór: Fortepian, puzon, skrzypce to instrumenty muzyczne.

Оповідання, повість, роман – це ... .

Повар, учитель, лікар – це ... .

Доброта, правдивість, відповідальність – це ... .

 Wyrazy pomocnicze: gatunki literackie, zawody, cechy charakteru.

 59. Pisz poprawnie. Zapisz wyrazy pod dyktando.

Wakacje, wspomnienia, stukać, łóżko, budzić się, wszystko, chodnik, zwyczajny, śliczny, uważać.

 60. Ułóż zdania na podstawie obrazków tak, aby powstał tekst. Wykorzystaj wyrazy z banku słówek.

 Bank słówek: błyskawicznie – duże swidko, blyskawично; powierzchnia – поверхня; skierować się – попрямувати.

Lekcja 15.

61. Pracuj pod kierunkiem nauczyciela. Przygotuj się do wypowiedzi ustnej, wypisz wyrazy kluczowe.

Julian Tuwim

Zosia-Samosia

Jest taka Zosia,
Nazwano ją Zosia-Samosia,
Bo wszystko „Sama! Sama! Sama!”
Ważna mi dama!
Wszystko sama lepiej wie,
wszystko sama robić chce,
Dla niej szkoła, książka, mama
nic nie znaczą – wszystko sama!

- Zjadła wszystkie rozumy, – A uczyć się warto?
Więc co jej po rozumie? – Nie warto!
Uczyć się nie chce – bo po co, Bo ja sama wszystko wiem
Gdy sama wszystko umie? I śniadanie sama zjem,
A jak zapytać Zosi: I samochód sama zrobię,
– Ile jest dwa i dwa? I z wszystkim poradzę sobie!
– Osiem! Kto by się tam uczył, pytał,
– A kto był Kopernik? Dowiadywał się i czytał,
– Król! Kto by sobie głowę łamał,
– A co nam Śląsk daje? Kiedy mogę sama, sama!
– Sól! – Toś ty taka mądra dama?
– A gdzie leży Kraków? A kto głupi jest!
– Nad Wartą! – Ja sama!

Bank słówek i związków wyrazowych do tekstu:

dowiadywać się – дізнатаватися
zjeść rozumy – бути пихатим, гонористичним
poradzę sobie sam(a) – я справлюсь сам (а)
kto by sobie głowę łamał – тут у значенні: нащо собі голову ламати

 Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie. *Dlaczego autor nazywa Zosię *Samosią*? *Czego pragnie Zosia? *Czy mają dla niej znaczenie *szkoła, nauka, książka, mama?* Znajdź w wierszu błędy, które robi Zosia. *Jakie cechy charakteru posiada Zosia-Samosia?

 Uczymy się nowych wyrazów. Przeczytaj wyrazy i związki wyrazowe z ramki.

 62. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj terminy i ich znaczenie.

 Wyrazy wieloznaczne lub **polisemickie (багатозначні слова)** nazywają różne przedmioty, zjawiska czy pojęcia. Pomiędzy dwoma znaczeniami wyrazu wieloznacznego istnieje związek, np. *zebra* „1) afrykańskie zwierzę podobne do konia, o sierści w białe i czarne pasy; 2. pot. białe, równoległe pasy na jezdni, oznaczające przejście dla pieszych”.

 63. Wypisz ze słownika znaczenia wyrazu *dom*. Spróbuj ustalić, jaki związek istnieje pomiędzy znaczeniami słowa.

 64. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj terminy i ich znaczenie.

 Wyrazy bliskoznaczne (synonimy) (синоніми) to wyrazy o takim samym (*łatwy – nietrudny* „niewymagający wiele trudu) lub podobnym znaczeniu (*ciekawy* „1. interesujący się czymś; 2. budzący zainteresowanie” – *interesujący* „zajmujący, atrakcyjny”).

 65. Zapisz do zeszytu pary wyrazów lub związków wyrazowych, które mają takie same znaczenie. Korzystaj z pomocy nauczyciela.

Wzór: *Wyraz – słowo.*

Bohater, dźwięk, twórca, elektroniczna maszyna cyfrowa, spektakl, leksyka, wers, heros, przedstawienie, autor, głoska, komputer, zwrotka, słownictwo.

Lekcje 16–17.

66. Uczymy się nowych wyrazów. Porównaj terminy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Wyrazy przeciwnostawne (antonimy) (антоними) to są wyrazy o odmiennym znaczeniu, używane dla podkreślenia i uwydacnienia pewnych cech, np. *dobry – zły*, *gorzki – słodki*, *mały – duży*.

67. Podaj wyrazy o znaczeniu przeciwnostawnym.

Pusty – ..., biały – ..., wesoły – ..., zdrowy – ..., nowy – ..., lekki – ..., krótki .... .

68. Przeczytaj wyrazy przeciwnostawne. Wybrane określenia wpisz do zeszytu.

duży	chudy	ładny	zły
koleżeński	samelubny	wysoki	maly
głodny	syty	brzydki	pracowity
dobry	gruby	niski	leniwy

69. Przeczytaj wiersz.

Maria Terlikowska

Czy go znacie?

Jurek maruda do lekcji siada.
Książki rozkłada i tak powiada:
– Co tam zadane? Słupki, czytanka...
Zrobię! A potem pójdę do Janka.
Aha, do Janka... Prawda, że Janek
dał mi w prezencie parę skakanek.
Były na oknie koło firanki...
Zaraz się wezmę do tej czytanki...
Gdzie te skakanki?.. Może za piecem?
O, ktoś zapukał... Lecę już, lecę!
Zaraz otworzę... A, to ty, Adam!
Nie, nie mam czasu. Do lekcji siadam.
Albo – poczekaj...
O, idzie Mietek!
Zróbmy wyścigi do tych sztachetek.
Ja jestem pierwszy! Ty biegasz gorzej...
Ale gdzie Azor?
Tu, tu, Azorze!
Gdzie on poleciął? Może do Janka?
Ojej, a lekcje? Słupki, czytanka?
Lecę do domu... O, brudne ręce...
Gdzie te skakanki? Chyba w łazience...
Co? Już kolacja? To niesłychane!
A dziś tak dużo było zadane.

Bank słówek do tekstu: *maruda* – марудний (повільний, неквапливий – про людину); *słupki* – стовпчики; *skakanka* – скакалка.

zapukać – застукати

łazienka – ванна

hałasować – шуміти

trwały – тривалий

Związki wyrazowe:

wyścigi do sztachetek – перегони через паркан

leć do domu – я лечу до дому

brudne ręce – брудні руки

hamować gniew – гамувати гнів

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Co chciał zrobić Jurek? *Kto do niego przyszedł? *Co zaczęli robić chłopcy? *Dlaczego autorka wiersza nazywa Jurka *marudą*?

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Praca w grupie.   Wskaż, jaki numerek obrazka odpowiada treści wiersza? Ułóż 2–3 zdania opisujące obrazek. Wykorzystaj bank słówek do tekstu. Zapisz zdania do zeszytu.

1.

2.

3.

4.

Znajdź w ostatnim zdaniu wiersza wyrazy, w których ilość liter i głosków jest niejednakowa. Wskaż imiona własne i zapisz je do zeszytu.

Zapisz pierwsze zdanie tekstu. Podkreś w nim podmiot i orzeczenie. Dobierz do wyrazu *lekcia* synonimy.

Do wyrazu *prawda* dobierz antonim.

70. Połącz pary wyrazów o znaczeniach przeciwnostawnych.

Wzór: *brudny – czysty*.

Poddany, ścisły, siła, luźny, słabość, mądry, władca, głupi.

Uśmiechnij się

Nowobogacki w księgarni:

- Proszę o coś do czytania.
- Coś lekkiego? – pyta sprzedawczyni.
- Niekoniecznie. Jestem samochodem.

TEMAT 5.

JESIEŃ. PRZYRODA JESIENIA.

FRAZEOLOGIZM I JEGO ZNACZENIE

Autorami rysunkowego wizerunku głównych bohaterów Bolka i Lolek byli Alfred Ledwig, Leszek Lorek i Władysław Nehrebecki.

Anna Mielczarek-Kulak,
„Skarby jesieni”,
2003 r.

Lekcje 18–19.

71. Pisanie z pamięci. Zapamiętaj pisownię przysłowia *Kto oszukuje, sam często żałuje*. Zamknij podręcznik i zapisz je. Otwórz i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

* Oddziel kreską sylaby w wyrazach, podkreśl sylaby akcentowane.

72. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Wyjaśnij znaczenie terminu *frazeologizm*.

Frazeologizm (związek frazeologiczny) (фразеологізм) to utrwalone zwyczajem połączenie dwu lub więcej wyrazów ze znaczeniem przenośnym, np. *kupować kota w worku* „kupować coś na ślepo, bez obejrzenia i sprawdzenia”.

73. Przeczytaj przysłówia polskie. Połącz przysłowie a jego znaczenie. Zastanów się, czy znaczenie przysłowia wynika ze znaczenia poszczególnych składników. Odpowiedź uzasadnij.

1. <i>Leżeć do góry brzuchem.</i>	a. „działać podstępnie, potajemnie na czyjas niekorzyść”
2. <i>Kopać pod kimś dołki.</i>	b. „nic nie robić, nie pracować, leniuchować”
3. <i>Czuć się jak ryba w wodzie.</i>	c. „uciec w popłochu”
4. <i>Wziąć nogi za pas.</i>	d. „czuć się bardzo dobrze, swobodnie”

74. Wstaw w luki potrzebne wyrazy. Korzystaj z pomocy nauczyciela.

Praca nie ..., nie ucieknie; biednemu zawsze ... w oczy; pieczone ... nie wlecą same do gąbki; ... zawsze spada na cztery łapy; co ..., to obyczaj; co za dużo, to ....

Wyrazy pomocnicze: kraj, gołąbki, wiatr, kot, niezdrowo, wilk.

Wiem więcej

Frazeologiczne neologizmy to nowe połączenia, które powstają w codziennych kontaktach językowych i szybko wchodzą do powszechnego obiegu, np. *Co jest grane?* „o co chodzi? co się dzieje?”, *Nie ścieniąj!* „nie oszukuj!”, *Ale kwas!* „nieporozumienie, niemiła sytuacja”.

75. Przeczytaj wiadomości w rubryce „**Wiem więcej**”. Spróbuj ułożyć 1–2 zdania z nowymi frazeologiczami (do wyboru). Zapisz je do zeszytu, podkreśl jedną linią wyrazy jednosylabowe, dwoma liniami – dwusylabowe.

76. Przeczytaj wiersz. Akcentuj poprawnie.

Hanna Zdzitowiecka

Skarby jesieni

A czy wiecie, co to „skarby jesieni”?

Piękne jabłuszko, co się w sadzie rumieni,
garść orzechów na leszczynie zebranych,
spadające z wysoka kasztany,
pełne maku słodkiego makówka
i czepliwe, łopianowe główki,
strąk fasoli, kapusty łuszczyne
i czerwone jagody kaliny,
i na klonach nasionka skrzydlate,
co z jesiennym ścigają się wiatrem.

Bank słówek do tekstu:

rumienić się – рум'яніти; *leszczyna* – ліщина; *makówka* – маківка; *łuszczyна* – стручок; *ścigać się* – змагатися.

Wyrazy i związków wyrazowe:

<i>igła</i> – голка
<i>skarby jesieni</i> – скарби осені
<i>garść orzechów</i> – жменя горіхів
<i>łopianowe główki</i> – голівки лопуха
<i>strąk fasoli</i> – стручок квасолі
<i>nasionka skrzydlate</i> – крилаті насіннячка

Odpowiedz na pytanie i wykonaj polecenie.

Na podsta-

wie wiersza wyjaśnij, o jakich skarbach jesieni piszą autorki? Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

77. Gra „Kto więcej?” Kto poda najwięcej nazw warzyw i owoców po polsku?

Wzór: Bardzo mi się podoba banan, ma żółty kolor i słodki smak.

78. Praca w grupie. Wyjaśnij poprawne znaczenie podanych związków frazeologicznych.

 Sypać pomysłami jak z rękawa:	 Zjeść konia z kopytami:
a) nie mieć głowy do pomysłów;	a) być bardzo głodnym;
b) mieć dużo pomysłów;	b) nie mieć apetytu;
c) nie umieć wymyślać.	c) nie lubić mięsa.
 Zbijać bąki:	 Chodząca encyklopedia:
a) codziennie pracować;	a) leń;
b) łapać owady;	b) ktoś bardzo mądry;
c) próżnować.	c) biblioteka.

79. Przepisz wiersz „**Skarby jesieni**” do zeszytu. Znajdź w tekście różne rodzaje zdań ze względu na cel wypowiedzi. Naucz się wiersza na pamięć.

TEMAT 6.

W SKLEPIE.

BUDOWA SŁOWOTWÓRCZA WYRAZU. FORMANTY SŁOWOTWÓRCZE

Filmy z udziałem Bolka i Lolka odniosły wielki sukces w Polsce i za granicą.

Lekcje 20–21.

80. Posłuchaj tekstu.

Od sklepu do hipermarketu

Sklepem nazywamy obiekt handlowy, przeznaczony do sprzedaży towarów. Tradycyjnym wyposażeniem sklepu jest stół (lada), oddzielający sprzedawcę z towarem od klientów. Z czasem sprzedawca obsługiwał klientów i przyjmował zapłatę i pełnił również rolę kasjera. W sklepie samoobsługowym, czyli samie zlikwidowano ladę dopuszczając klientów do półek z towarem.

W zależności od wielkości są: **sklepiki**, prowadzone przez właściciela, sklepikarza, ewentualnie z pomocą rodziny; sklepy z personelem najemnym: sprzedawca, ekspedient oraz kasjer; **dom handlowy**, **dom towarowy**, **centrum handlowe** lub **supermarket** – jest to duży kilkupiętrowy budynek; **hipermarket** to supermarket o dużej powierzchni.

Bank słówek do tekstu:

wypozażenie – обладнання

lada – прилавок

obsługiwać – обслуговувати

kasjer – касир

właściciel – власник

powierzchnia – поверхня

Związk wyrazowe:

obiekt handlowy – торговельний об'єкт; **sprzedaż towarów** – продаж товарів; **przyjmować zapłatę** – приймати виплати; **sklep samoobsługowy** – магазин самообслуговування; **półki z towarem** – полиці з товаром; **personel najemny** – найманий персонал; **dom handlowy** – універмаг; **kilkupiętrowy budynek** – кількаповерхова будівля.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Co to jest sklep? *Jaka część sklepu należy do tradycyjnego wyposażenia? *Co robi sprzedawca w sklepie? * Jakie zmiany zaszły w sklepie samoobsługowym? *Wymień rodzaje sklepów.

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Wypisz z tekstu takie wyrazy i związki wyrazowe, które odpowiadają ukraińskim: магазин самообслуговування, універмаг, торгогрельний об'єкт. Czy to są wyrazy bliskoznaczne? Odpowiedź uzasadnij.

Opowiedz tekst na podstawie pytań. Wykorzystaj ilustrację i wyrazy z banku słówek.

Wiem więcej

Wyraz rodzimy **sklep** pochodzi od czasownika **sklepać**, pierwotnie „miejsce wysklepione, skład, kram, magazyn”.

81. Przeczytaj wiersz wyraźnie.

Iwona Salach

W sklepie

Idziemy po zakupy!
Po bułki, po mydło, syrop, lody.
Sprzedawca towar poda,
Gdy grzecznie poprosimy.
Pieniądze przyjmie,
Gdy w kasie zapłacimy.
Robimy dziś zakupy!

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Dokąd idą

bohaterowie i w jakim celu? Wskaż, czy w wierszu opowiada się o sklepie samoobsługowym? Odpowiedź uzasadnij.

Przepisz wiersz pt. „W sklepie” do zeszytu. Podkreśl wyrazy, które odpowiadają ukraińskim: **покупка, мило, супон, продавець, каса, заплатимо.**

82. Praca ze słownikiem. Jaką informację o towarach warto wieć? Dokończ zdania.

Wzór: Produkty mają być świeże, dobrej jakości.

Ubranie ma być _____.

Owoce mają być _____.

Meble mają być _____.

Wyrazy pomocnicze: według rozmiaru; ekologicznie czysty, bezpieczny dla zdrowia człowieka; z naturalnych materiałów, funkcjonalne.

83. Wyobraź sobie, że znajdujesz się w sklepie. Jak zwróciś się do sprzedawcy z prośbą o pomoc dotyczącą odnalezienia potrzebnego towaru?

84. Nazwij przedmioty na obrazkach, wyjaśnij ich przeznaczenie.

85. Przedłuż zdanie w taki sposób, aby ułożyć tekst „O czym może informować towar na półce w sklepie?”

Często chodzę do ... .

Lubię tam chodzić nie tylko, kiedy jest potrzeba w ... .

Potrafię godzinami oglądać książki w ... .

Uwielbiam nowe książki, które mają piękne ... ilustracje.

Nowa książka niby ... do przeczytania.

Wyrazy pomocnicze: sklepów, zakupach, księgarń, barwne, zaprasza.

Lekcje 22–25.

86. Przeczytaj, zestaw wyraz pochodny z wyrazem podstawowym.
Podziel wyrazy pochodne na części.

Dom – domek, kot – kotek, list – listek, skoczyć – podskoczyć, gotować – ugotować, prosić – poprosić.

87. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Budowa słowotwórcza wyrazu (**словотвірна будова слова**) to wzajemnie powiązane ze sobą częstki, z których składa się wyraz pochodny. Przy analizie wyrazu rozpoznajemy **podstawę słowotwórczą** (**твірна основа**) oraz **formant** (**формант**), za pomocą którego dany wyraz został utworzony, np. *piłkarz* „człowiek, który uprawia grę w piłkę, zwłaszcza w piłkę nożną”, *piłka* – to wyraz podstawowy, *piłkarz* – wyraz pochodny; podstawa słowotwórcza: *piłk-*, formant: *-arz*.

88. Z podanych sylab ułóż jak najwięcej rzeczowników.

Bu, do, ty, my, ko, szy, sze, dy, ny, lo, ta, dy.

89. Przepisz wyrazy tworząc pary z wyrazu podstawowego i pochodnego. Wskaż podstawę słowotwórczą i formant.

Ptak, kolejarz, puch, góra, bluza, lala, ptaszek, górnik, bluzka, lalka, kolej, puszek.

90. Posłuchaj wiersza.

Ewa Ryst

Lekcja słowotwórstwa

W kwiaciarni możesz kupić kwiaty,
w herbaciarni napić się herbaty,
pływać możesz na pływalni,
czekać na pociąg możesz w poczekalni.

A co możesz robić w brodziku?
Co na jezdni? Co na chodniku?
Co na zjeżdżalni? Co w pijalni?
Co w sypialni, a co w przymierzalni?
Pytam cię o to, choć usłyszeć wolę,
co można robić w czasie przerwy w szkole?

Bank słówek do tekstu: *kwiaciarnia* – квітковий магазин; *herbaciarnia* – чайний магазин; *brodzik* – ставок; *zjeżdżalnia* – гірка; *pijalnia* – кафе.

pływalnia – плавальний басейн

poczekalnia – зал очікування

przymierzalnia – примірювальна кімната

sypialnia – спальня

Związkki wyrazowe:

usłyszeć wolę – я бажаю почути; *w czasie przerwy w szkole* – під час шкільної перерви.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Jakie pytania zadaje autorka wiersza? *Czy wiesz, co robią w brodziku, na jezdni, na chodniku, na zjeżdżalni, w pijalni, w sypialni, w przymierzalni? *Zastanów się, co można robić w czasie przerwy w szkole? *Dlaczego wiersz ma tytuł „Lekcja słotwórstwa”?

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Wypisz do zeszytu podkreślone w wierszu wyrazy pochodząne i wskaż w nich podstawę słotwórczą i formant.

91. Wstaw wyrazy i zapisz zdania do zeszytu.

W naszym sklepie spożywczym można kupić   ,
       i   .

Lalki, samochody, klocki kupiliśmy w sklepie   .

Pani ekspedientka była bardzo   i   .

Zrobiliśmy   za 200 zł.

Wyrazy pomocnicze: słodczyce, pieczywo, zabawkowym, miła, owoce, uprzemaja, zakupy.

92. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Formant może występować przed podstawą słowotwórczą (**przedrostek**) (**префікс**) lub po niej (**przyrostek**) (**суфікс**).

Rodzina wyrazów (**спільнокореневі слова**) to grupa słów utworzona od tego samego wyrazu podstawowego, dlatego nazywamy je **wyrazami pokrewnymi** (**спорідненими словами**), np. od wyrazu *stół*: *stolik*, *stoliczek*, *stołowy*.

93. Zapisz w zeszycie wyrazy pokrewne (utworzone od tego samego wyrazu podstawowego).

Papuga, pudełko, ptactwo, ptaszysko, budka, ptasznik, patyk, ptak, wróbel, pytać, ptaszek, sowa, ptaszyna.

94. Utwórz od każdego słowa po dwa wyrazy pochodne dodając przyrostek lub przedrostek.

Ołówek, patrzeć, szkoła, wiedzieć, okno, tablica, klasa.

95. W podanych wyrazach wskaż przyrostek lub przedrostek, dopisz wyrazy pokrewne.

Podręcznik, kurczak, rybak, wioślarz, murarz, przylądek.

96. Przeczytaj dialog z podziałem na role.

Rozmowa w sklepie

– Tu są warzywa.

– A gdzie są jajka i jabłka?

– Tam na lewo są jabłka, a tu na prawo są jajka.

– Czy jajka są świeże?

– Tak. Świeże i duże.

– A jakie są jabłka?

– Jabłka są małe zielone i duże czerwone.

– Dziękuję za informacje.

– Proszę (wg Haliny Cienkowskiej).

97. Zagraj w „Sklep z zabawkami”.

Uczniowie podzieleni są na grupy, będą naśladować zabawki; **lalki**: ma-ma, **zajęce**: kic-kic, **kolejka**: pach-pach, **traktory**: ter-ter, **wiatraczki**: frr-frr, **piłki**: pac-pac.

Nauczycielka jest sprzedawcą, jedno z dzieci – kupującym. Klient mówi, co chce kupić, sprzedawca wskazuje na grupę zabawek, które zaczynają się poruszać i wydawać odgłosy. Klient wybiera jedną z zabawek i odchodzi. Potem następuje zmiana ról.

98. Przeczytaj poprawnie.

Naucz się rymowanki na pamięć.

Mierzymy, ważymy,
za towary płacimy
monetami, banknotami,
już pieniądze wykładamy.

Odpowiedz na pytania.

*Gdzie wykonujemy czynności, o których mowa w rymowance? *Co to może być za sklep? *Co może być mierzone w sklepie? *Co może być ważone w sklepie?

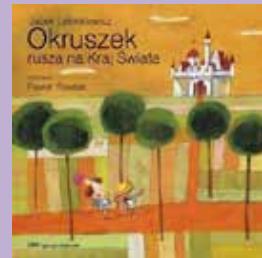

Uśmiechnij się

- Janie! – woła hrabia.
- Słucham, jaśnie pana.
- Wytrzyj kurze.
- A gdzie ta kura, proszę jaśnie pana?

TEMAT 7.

KRAJ OJCZYSTY. POLSKA – NASZ SĄSIAD.

CZĘŚCI MOWY. RZECZOWNIK
I JEGO PODZIAŁ NA GRUPY.
RODZAJ GRAMATYCZNY RZECZOWNIKÓW

Do 1977 r. Bolek i Lolek rozumieli się bez słów. Po raz pierwszy widzowie mogli usłyszeć chłopców w filmie „Wielka podróż Bolka i Lolka”.

Lekcje 26–27.

99. Posłuchaj tekstu.

Moja Ojczyzna

Nasze państwo Ukraina położone jest w Europie Wschodniej. Flaga Ukrainy jest prostokąt podzielony na dwa poziome pasy: niebieski i żółty. Oficjalnym godłem Ukrainy jest Tryzub (Trójząb). Stolica Ukrainy – Kijów.

Krajobraz Ukrainy składa się głównie ze stepów i wyżyn. Najdłuższą rzeką naszego kraju jest Dniepr. Do największych ukraińskich miast należą Charków, Odessa, Dniepropietrowsk, Zaporoże.

Na Ukrainie mieszkają oprócz Ukraińców przedstawiciele wielu narodowości, między innymi Rosjanie, Białorusini, Mołdawianie, Tatarzy krymscy, Bułgarzy, Polacy, Żydzi.

Bank słówek do tekstu: *prostokąt* – прямокутник, *pas* – пояс; *krajobraz* – краєвид; *wyżyna* – височина.

państwo – держава

godło – герб

flaga – прапор

hymn – гімн

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Gdzie jest położona Ukraina? *Jaka jest flaga i godło naszego kraju? *Z czego składa się krajobraz Ukrainy? *Jak nazywa się najdłuższa rzeka? *Jakie narodowości mieszkają na Ukrainie?

Pisanie z pamięci. Popatrz na wyrazy w ramce. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz wyrazy. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

Dopisz do podanych wyrazów po dwa wyrazy pokrewne.

Oddziel kreską sylaby w wyrazach.

Niebo, morze, miasto, budynek, mieszkańców, ulica.

Wypisz z tekstu pięć rzeczowników według podanego wzoru.

Wzór: rzeczownik w liczbie – rzeczownik w liczbie

pojedynczej (1p) mnogiej (1m)

kraj

kraje

100. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Części mowy (**частини мови**) dzielą się na *odmienne i nieodmienne*. Do odmiennych zaliczamy: **czasownik, rzeczownik, przymiotnik, liczebnik** oraz **zaimek**, do nieodmiennych – **przysłówek, przyimek, spójnik, wykrzyknik, partykułę**.

101. Rozpoznaj, jakich części mowy dotyczą poniższe zdania.

- 1) Nazywa osoby, zwierzęta, rośliny, rzeczy, cechy, czynności, pojęcia abstrakcyjne – ... .
- 2) Oznacza liczbę lub kolejność przedmiotów – ... .
- 3) Określa cechy istot, rzeczy, pojęć – ... .
- 4) Wyraża czynności lub stany, w jakich ktoś (lub coś) się znajduje – ... .

102. Praca ze słownikiem. Przetłumacz podane zdania i zapisz je do zeszytu. Podkreśl w nich podmiot i orzeczenie, ustal jaką częścią mowy one zostały wyrażone.

Pomnik dla uczczenia założycieli miasta Kijowa.
Rzeźbiarz Wasyl Borodaj,
1982 r.

1. Mieszkańcy Kijowa nie wyobrażają sobie swego miasta bez pomnika łodzi, w której znajdują się założyciele miasta – Kij, Szczek, Choryw i ich siostra Łybedź.

2. Pomnik postawiono na brzegu rzeki Dniepr.

3. „I byli trzej bracia: jednemu było na imię Kij, a drugiemu Szczek, a trzeciemu Choryw, a siostra ich zwała się Łybedź”.

4. „I założyli gród od imienia brata swojego najstarszego i nazwali go Kijowem”.

Wyrazy pomocnicze: *pomnik* – пам'ятник; *czółno* – лодія; *założyciele miasta* – засновники міста.

103. Opowiedz tekst pt. „**Moja ojczyzna**” według pytań do tekstu. Wykorzystaj ilustrację i wyrazy z banku słówek.

104. Przeczytaj wiersz starannie.

Hanna Januszewska

Z Mazowsza

Dwie olszyny,
Dwie łoziny,
Między nimi steczka.
Dwie topole,
Dalej pole,
Gaik, łączka, rzeczka.
Za rozlewem
Żabim śpiewem
Zanoszą się stawy.

O wieczerzy młyn
Coś gderze,
Pachną wilgne stawy.
Nie górzysty,
Nie lesisty
Polny kraj nizinny.
Jednostajny
I zwyczajny,
A coraz to inny.

Bank słówek do tekstu: *zanolić się* – назрівати; *jednostajny* – одноманітний.

olszyna – вільшняк
łozina – лозняк
steczka – діал.
доріжка, стежка
gaik – лісок

topola – тополя
rozlew – розлив
tęcza – райдуга, веселка
źródło – джерело

Związkki wyrazowe:

żabi śpiew – жаб'ячий спів; *młyń gderze* – млин бурчить; *wilgny staw daw.* (obecnie *wilgotny*) – вогкий став; *polny raj* – польовий рай.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Jaki jest krajobraz na Mazowszu? *Czy Mazowsze jest zwykłym miejscem dla autorki wiersza? Odpowiedź uzasadnij.

Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

Zapisz do zeszytu pierwsze zdanie wiersza. Podkreśl w nim nieodmienne części mowy.

105. Uzupełnij formy mianownika Iⁿ rzeczowników brakującymi końcówkami. Określ ich rodzaj.

Jarzębin..., słońc..., dziewczyn..., latarni..., poet...., nawałnic..., pan..., wnukowi..., stokrotk..., nieb.... .

Lekcje 28–29.

Wiem więcej

Wawel to wzgórze w Krakowie, w dzielnicy Stare Miasto na lewym brzegu Wisły. Na wzgórzu znajduje się Zamek Królewski, rezydencja królewska o charakterze zabytkowym.

Zamek Królewski na Wawelu

W Krakowie mieści się Kościół Mariacki, zbudowany w XIV i XV w., który ma dwie wieże. Wieża wyższa, zwana Hejnalicą, ma 82 metry wysokości. Wieża niższa, o wysokości 69 metrów, przeznaczona jest na dzwonnice kościelne.

Kościół Mariacki

106. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Przygotuj dialog ustny na podstawie tekstu.

Rzeczowniki mają **rodzaj gramatyczny**: **męski** (*ten ojciec, ten budynek*), **żeński** (*ta pani, ta lampa*) lub **nijaki** (*to niemowlę, to zadanie*). W liczbie mnogiej występują dwa rodzaje: **męskoosobowy**, np. *ci panowie, chłopcy*, i **niemęskoosobowy**, np. *te kobiety, zwierzęta, kwiaty*.

107. Przepisz rzeczowniki w takie grupy: Iп: a) ten (rodzaj męski), b) ta (rodzaj żeński), c) to (rodzaj nijaki); Iм: a) ci (rodzaj męskoosobowy), b) te (rodzaj niemęskoosobowy). Korzystaj z pomocy nauczyciela lub słowników.

Olszyny, teczka, gospodyn, pieski, sanatorium, bratowa, łoziny, koledzy, ziarno, miś, ziółko, medal, dziadkowie, pióra, lekarze, dziewczynki, bracia, młyn, twarz, krzesła, imię, drzewko.

108. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Przygotuj dialog ustny na podstawie tekstu.

Rzeczowniki **rodzaju męskiego** w mianowniku Iп nie mają końcówki (zero morfologiczne) (*dyrektor, pałac*) albo mają końcówki **-o** (*Władzio*), **-a** (*kierowca*). Rzeczowniki **rodzaju żeńskiego** mają w mianowniku Iп najczęściej końówkę **-a** (*dzieczyna, zabawka*), **-i** (*mistrzyni*) lub nie

mają końcówki (*kość*). Rzeczowniki **rodzaju nijakiego** mają w mianowniku lp końcówki **-o, -e, -ę, -um** (*echo, naczynie, imię, muzeum*).

109. Przepisz podane zdania i uzupełnij rzeczowniki właściwymi końówkami. Wskaż rodzaj rzeczowników.

Dawniej miejsc... to było postrachem marynarzy.

Uratowała się tylko młoda dziewczyn... .

Marynarze zobaczą światł... .

To była drog... do lądu.

Jakie imi... miała ta dziewczyna?

110. W którym zestawie wyrazów wszystkie rzeczowniki mają rodzaj męski:

- a) sędzia, Józio, nauczyciel;
- b) kobieta, narciarz, narty;
- c) bramka, okno, łóżeczko;
- d) szafa, piłkarz, cel.

Uśmiechnij się

Nauczyciel na lekcji pyta:

- Jasiu, jaka to część mowy *małpa*?
- Jest to czas przeszły od rzeczownika *człowiek*.

– Dlaczego ciągle spóźniasz się do szkoły – pyta nauczycielka Jasia.

– Bo nie mogę obudzić się na czas.

– Nie masz budzika?

– Mam, ale on dzwoni, kiedy śpię.

TEMAT 8.

ZIMA. PRZYRODA ZIMĄ. ZIMOWE ŚWIĘTA I ROZRYWKI.

**ODMIANA RZECZOWNIKÓW
PRZEZ LICZBY I PRZYPADKI**

Bolek i Lolek korzystają z życia, swoimi przygodami bawią też innych.

Lekcja 30.

111. Posłuchaj tekstu.

Apolinary Nosalski

Jaką mróz niespodziankę przygotował gospośi

Mróz znany z pracowitości, zawsze, ledwie przyszedł na ziemię, od razu zabierał się do roboty. Najpierw pola i łąki posypał srebrnym szronem. Potem wiejskie drogi z błota osuszył, a gdy tylko napotkał jakąś kałużę, zaraz pokrywał ją przezroczystą szybą lodu. A wreszcie wszystkie rzeki i jeziora zakuwał w grubą i twardą lodową skorupę, po której suchą nogą można było przejść jak po moście.

Gdyby nie był Mrozem, można by o nim powiedzieć, że przez całą zimę pracował w pocie czoła. Kiedyś zapragnął Mróz dowiedzieć się, co też ludzie o nim mówią. Przyszedł więc na ziemię trochę wcześniej niż zwykle. Szybko wykonał pracę na polach i drogach, po czym wybrał się na wieś i zaczął po podwórkach chodzić i podsłuchiwać. A ludzie, jak to ludzie, wychodzili z domów i mówili:

– Ale dziś mróz! Porządny mróz! – i zacierali ręce.

Trafił wreszcie na jedno podwórko. Z chałupy wyszła gospodyn. Rozejrzała się dookoła i rzekła:

– Ale mróz! Bodaj go licho wzięło! Na nic ziemniaki mi zamrozi! Rozgniewał się Mróz słyszcząc takie słowa. Podsko-

czył do niej i w nos ją znienacka uszczypnął. Gospodynę wrzasnęła i z powrotem do izby uciekła. A Mróz podbiegł do leżących na podwórzu ziemniaków i na złość niedbałej gosposi, zmroził je co do jednego!

Potem ruszył dalej. Wtem – z innego podwórka dobiegły go słowa wesołej piosenki:

*Mam ja już na zimę
zapasy w komorze.
Mróz mi nie zaszkodzi,
jeszcze mi pomoże.*

Ucieszył się Mróz i na owo podwórko poskoczył. Ujrzał tam porządek, aż miło. Obejście wysprzątane i zamiecone czyściutko. Ziemniaki i warzywa w kopcach na zimę ukryte. Wszystko na swoim miejscu. Po podwórku zaś krzątała się schludna gospodynę i przyśpiewała wesoło przy robocie. Mróz popatrzył na nią z uśmiechem, a potem, chcąc jej zrobić niespodziankę, namalował na szybach najpiękniejsze kwiaty, jakie tylko umiał. Po czym uradowany poszedł do swojej roboty, pogwizdując wesoło zasłyszaną przed chwilą piosenkę.

Bank słówek do tekstu: *napotkać* – зустріти; *kałuża* – калюжа; *zapragnąć* – забажати; *wybrać się* – вибрратися; *rozgniewać się* – розсердитися; *znienacka* – зненацька; *ucieszyć się* – зрадіти; *obejście* – огорожа; *kopce* – купи; *krzątać się* – поратися; *schludny* – чистий, гарний; *uradowany* – обрадуваний.

pracowitość – працьовитість

szron – іній

pracować w pocie czoła – працювати в поті чола

Związkowi wyrazowe:

zbierać się – збиратися; *szyna lodu* – скло льоду; *zakuć w skorupę* – покрити твердим льодом; *bodaj go licho wzięło* – щоб його лихо забрало.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Czy zgadzasz się, że mróz może być zimowym malarzem?

Przeczytaj opowiadanie z podziałem na role.

Zwrć uwagę na pisownię wyrazów w ramce i ich znaczenie.

Zastanów się, z ilu głosek składają się podane wyrazy? Jak nazywamy te głoski?

112. Pisz poprawnie. Zapisz wyrazy pod dyktando. Z podanych wyrazów wybierz te, które są związane z zimą.

Bałwan, sanki, sandały, szalik, kąpielówki, zawierucha, trawa, śnieg, szorty, narty, srebrzysty, warzywa, gwiazdki, zimowy, mróz, płatki, upał, szron, łyżwy, stokrotka, sanki, skakanka.

113. Przeczytaj i zastanów się, czego nowego dowiedziałeś / dowiedziałaś się o rzeczownikach?

Rzeczownik ma formy dwóch **liczb: pojedynczej (lp)** i **mnogiej (lm)**. Forma liczby pojedynczej wskazuje na jedną osobę (lub na jeden przedmiot) nazywany przez rzeczownik (*gość, krzesło*), forma liczby mnogiej – na dwie lub więcej osób (przedmiotów) (*goście, krzesła*).

114. Przeczytaj tekst. Ustnie określ liczbę występujących w nim rzeczowników.

Mróz pola i łąki posypał srebrnym szronem. Na podwórku ziemniaki i warzywa w kopcach na zimę ukryte. Po kuchni krzątała się gospodyn. Na szybach są najpiękniejsze kwiaty.

115. Zapisz podane rzeczowniki w lm. Wskaż, co zauważyleś / zauważałaś?

Zachód, dwór, zbiór, samochód, naród, pokój, wóz.

116. Mów poprawnie.

Kiedy? zimą,
wiosną,
latem,
jesienią.

W którym okresie czasu? w zimie,
przez rok.

117. Połącz obrazek i nazwę zimowej zabawy.

Wyrazy i zwroty pomocnicze: 1) jazda na sankach, 2) bitwa na śnieżki, 3) lepienie bałwana, 4) kulig, 5) jazda na nartach, 6) anioły na śniegu, 7) jazda na łyżwach.

Lekcje 31–32.

Wiem więcej

Andrzejki to ludowa tradycja, przekazywana z pokolenia na pokolenie. W przedostatni dzień listopada w nocy z 29 na 30 listopada wszystkie panie chciały się dowiedzieć o swoim losie. Panom we wróżbach pomocne były woda, ogień i zwierzęta. Dziewczęta wróżyły z butów ustawionych jeden za drugim, losowały włożone pod poduszkę kartki z imionami chłopców.

Pięć dni przed andrzejkami z 24 na 25 listopada obchodzone są katarzynki. W imieniny Katarzyny o imię przyszłej wybranki pytali panowie.

118. Przeczytaj przysłówia, które wiążą się z dniem świętej Katarzyny i świętego Andrzeja. Przepisz je do zeszytu, wstaw przepuszczane litery **rz** lub **ż**.

Po świętej Kata~~ż~~ynie pomyśl o pie~~ż~~ynie. Kata~~ż~~yny dzień jaki, cały grudzień będzie taki.

Śnieg na And~~ż~~eja dla zbo~~ż~~a zła nadzieja.

Gdy święty Andrzej ze śniegiem przybie~~ż~~y, to sto dni śnieg na polu le~~ż~~y.

Na świętego Andrzeja spełniają się wszystkie ma~~ż~~enia.

119. Pracuj z tablicami pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj podane wiadomości.

Formę rzeczownika, która wyraża stosunek do innych wyrazów w zdaniu, nazywamy **przypadkiem** (**відмінок**).

Rzeczowniki mają **siedem przypadków**. Przypadki rozpoznajemy za pomocą pytań: **kto?** w stosunku do rzeczowników oznaczających osoby, **co?** w stosunku do innych rzeczowników.

Odmiana rzeczowników *przyjaciel, zeszyt*

 Przypadek	Liczba pojedyncza (lp)	Liczba mnoga (lm)
Mianownik (<i>kto? co?</i>)	przyjaciel, zeszyt	przyjacieli-e, zeszyt-y
Dopełniacz (<i>kogo? czego?</i>)	przyjaciel-a, zeszyt-u	przyjaciół, zeszyt-ów
Celownik (<i>komu? czemu?</i>)	przyjaciel-owi, zeszyt-owi	przyjaciół-om, zeszyt-om
Biernik (<i>kogo? co?</i>)	przyjaciel-a, zeszyt	przyjaciół, zeszyt-y
Narzędnik (<i>z kim? z czym?</i>)	przyjaciel-em, zeszyt-em	przyjaciół-mi, zeszyt-ami
Miejscownik (<i>o kim? o czym?</i>)	(o) przyjaciel-u, (o) zeszyci-e	(o) przyjaciół-ach, (o) zeszyt-ach
Wołacz	przyjaciel-u! zeszyci-e!	przyjacieli-e! zeszyt-y!

120. Do podanych rzeczowników dopisz końcówki, wpisz utworzone wyrazy do zeszytu. Oddziel poziomą kreską końcówkę od tematu. Wskaż przypadek rzeczowników.

sąsiad	em
dom	owi
nos	ach
gospodarz	u
pan	a
kot	ami
notes	y

121. Przepisz podane wyrazy w 3 grupach: 1) rzeczowniki, 2) przyimotniki, 3) czasowniki. Podkreśl w nich litery **ch** i **h**.

Biała, piecuch, chłodny, saneczki, herbaciany, wahać się, milczeć, hojny, śnieżynka, zuch, bohater, bury, hałasować, kolczyki.

122. Zapamiętaj podane wiadomości.

 W odmienianym rzeczowniku wyróżniamy dwie części: **temat** i **końcówkę**. **Tematem** nazywamy część pozostałą po odrzuceniu końcówki, np. *uczni-a*, *zeszyt-u*. **Końcówką** nazywamy końcową część wyrazu zmieniającą się w odmianie przez przypadki, np. *uczni-a*, *zeszyt-u*.

123. Odmień przez przypadki w Iп i Iм rzeczownik **długopis**. Odiel poziomą kreską końcówkę od tematu.

124. Mów poprawnie. W razie potrzeby korzystaj z tekstów podręcznika i słownika języka polskiego.

Jakie zimą są: **śnieg, szron, wiatr, niebo, lód, drzewa, las, rzeka?** Zastosuj jak najwięcej przymiotników.

125. Mów poprawnie. Dobierz wyrazy bliskoznaczne. Korzystaj z wyrazów i związków wyrazowych pomocniczych lub tekstu podręcznika.

Zimna tafla, mróz okrutny, śnieg prószysty, wycieczka udana.

Wyrazy i związki wyrazowe pomocnicze: mocny, dobrze zaplana-wana, idzie, kra.

126. Pisz poprawnie. Zapisz wyrazy pod dyktando.

Wakacje, chodnik, wszystko, uważać, ołówek, piórnik, pszczołka, łazienka, orzechy, skrzydła, wrzos, ścieżyna, powierzchnia, tchórz, wkrótce, spiżarnia.

127. Uzupełnij podane zdania wyrazem *przyjaciel* w Iм.

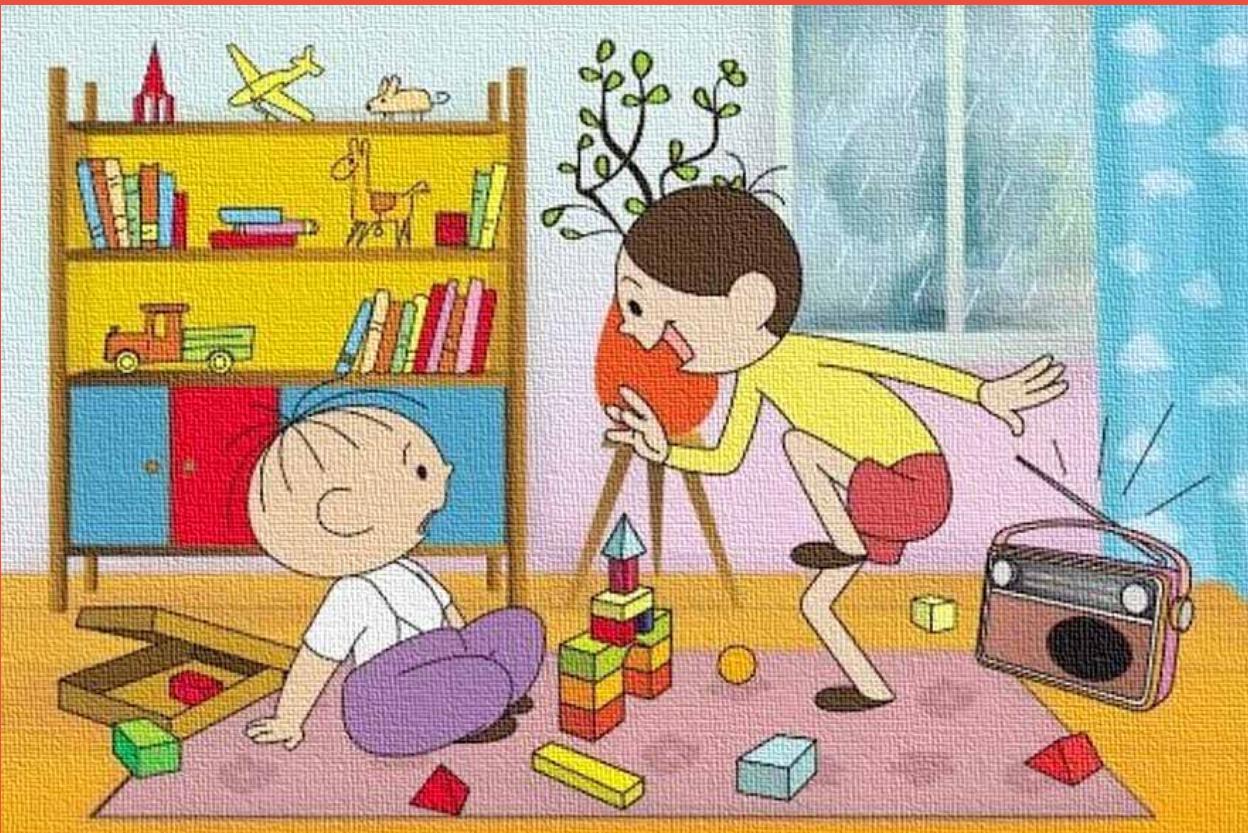
Janek ma wielu ... . Opowiadam mamie o ... . Chętnie spędżam czas z ... .

TEMAT 9.

MOJE MIESZKANIE.

PRZYMIOTNIK JAKO CZĘŚĆ MOWY.
PRZYMIOTNIKI JAKOŚCIOWE I RELACYJNE.
ODMIANA PRZYMIOTNIKÓW.
ZAIMEK JAKO CZĘŚĆ MOWY.
ZAIMKI OSOBOWE, ICH ODMIANA

Prawdziwymi pomysłodawcami serialu byli synowie Władysława Nehrebeckiego, którzy mieli w 1963 roku 7 i 9 lat.

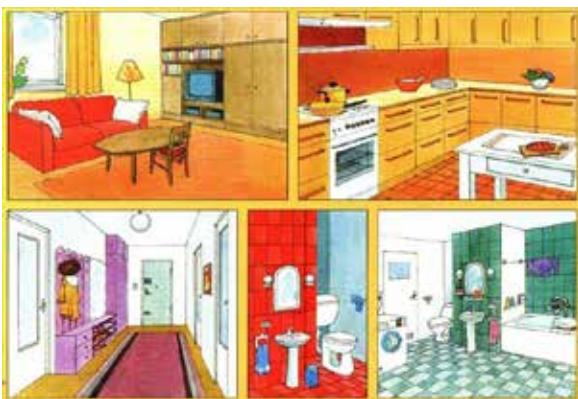

Lekcja 33.

128. Przeczytaj tekst, przetłumacz go.

Moje mieszkanie

Mieszkam w centrum naszego miasta. Mieszkanie znajduje się na drugim piętrze dziesięciopiętrowego bloku z windą.

Moje mieszkanie składa się z przedpokoju, kuchni, łazienki, toalety i trzech pokoi, jest umeblowane. Jest w nim: gaz, prąd, woda ciepła i zimna, centralne ogrzewanie, telefon, magnetowid, telewizja kablowa i satelitarna, Internet.

W małym przedpokoju, po prawej stronie, stoi duża szafa, a po lewej stronie wisi lustro. Na podłodze leży dywan. Ściany są w kolorze niebieskim.

W pokoju gościnnym na środku stoi duży stół, przy stole znajdują się cztery krzesła. Na wprost jest okno, na nim stoją rosliny doniczkowe. W oknie wiszą firanki, a obok niego znajduje się balkon. Po prawej stronie stoi kanapa, a po lewej komoda, na której stoi telewizor oraz kwiaty w wazonie. Obok drzwi jest regał na książki. Na suficie wisi

żyrandol. Podłoga jest drewniana, a ściany pomalowane są na beżowo.

W drugim pokoju jest sypialnia. Tu znajduje się duże łóżko, obok stoją dwie szafki. W pokoju jest jedno okno, na ścianach wiszą cztery lampki. Na jednej ścianie stoi szafa, na drugiej wisi obraz.

Trzeci pokój jest mój. Znajduje się w nim biurko, na którym stoi komputer i lampka. W rogu stoi kanapa, a nad nią wiszą półki z książkami, na wprost – duża szafa z lustrem. Na podłodze leży kwadratowy dywan. Ściany pomalowane są na kolor zielony.

W kuchni jest kredens, lodówka, kuchenka elektryczno-gazowa, okap, zmywarka do naczyń, mikrofalówka, mikser kuchenny, maszyna do pieczenia chleba. Sufit pomalowany jest na biało. W łazience znajduje się umywalka z kranem, wanna, półka z lustrem i pralka. Na wprost jest okno.

Moje mieszkanie jest duże, jasne i przytulne. Bardzo je lubię.

Bank słówek do tekstu:

przedpokój – передпокій; *umeblować* – меблювати; *prąd* – струм; *magneto-wid* – відеомагнетофон; *kredens* – буфет; *okap (wyciąg kuchenny)* – кухонна витяжка; *mikrofalówka (kuchenka mikrofalowa)* – мікрохвильова піч; *mikser* – міксер; *sufit* – стеля; *pralka* – пральна машина; *przytulny* – затишний.

piętro – поверх
winda – ліфт
 łazienka – ванна
sypialnia – спальня
pokój – кімната
lustro – дзеркало
dywan – килим
firanki – занавіски

komoda – комод
regał – полиця
żyrandol – люстра
obraz – картина
biurko – письмовий стіл
lodówka – холодильник

Związki wyrazowe:

centralne ogrzewanie – центральне опалення; *telewizja kablowa i satelitarna* – кабельне і супутникове телебачення; *pokój gościnny* – вітальня; *rośliny doniczkowe* – кімнатні рослини; *kuchenka elektro-gazowa* – електрогазова плита; *zmywarka do naczyń* – посудомийна машина; *maszyna do pieczenia chleba* – хлібопіч; *na wprost* – навпротець.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Z jakich pomieszczeń składa się mieszkanie? *Co jest niezbędne do urządzenia mieszkania? *Co oprócz mebli powinno znajdować się w mieszkaniu? *Jakich urządzeń technicznych używamy w mieszkaniu? *Kto jest odpowiedzialny za czystość, porządek w mieszkaniu?

Dlaczego wszyscy powinniśmy dbać o mieszkanie?

Uczymy się nowych związków wyrazowych. Przygotuj ustnie dialog złożony z wykorzystaniem związków wyrazowych.

Pisanie z pamięci.

Popatrz na wyrazy w ramce. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz wyrazy. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

129. Ułóż hasło z rozsypanki sylabowej.

Po-, dek, rzą-, bą-, oz-, do-, ka-, nia-, miecz-.

130. Dopisz do podanych rzeczowników przymiotnik.

Mieszkanie, telewizja, pokój, podłoga, rośliny, łóżko, dywan.

131. Pracuj pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj podane wiadomości.

Przymiotnik jako część mowy, jego rola i znaczenie. Przymiotniki jakościowe i relacyjne

Przymiotnik (прикметник) to samodzielna część mowy, która nazywa cechy i właściwości osób (*wesoły uczeń*), przedmiotów (*nowe mieszkanie*), czynności (*szybka odpowiedź*), zjawisk (*silny deszcz*). Przymiotniki odpowiadają na pytania: *jaki?, jaka?, jakie?, który?, która?, które?, czyj?, czyja?, czyje?*

Przymiotniki oznaczają właściwości przedmiotów nazywanych przez rzeczowniki. Formy przymiotnika w zdaniu zależą od przypadku, liczby i rodzaju określonego rzeczownika, np. ***duże krzesło***, ***duża kuchnia***, ***duży pokój***.

W zdaniu przymiotniki pełnią funkcję: **przydawki (означення)** (Na podłodze leży kwadratowy dywan), **podmiotu (підмет)** (Chory został w łóżku), **orzecznika (присудок)** (Paweł jest wysoki).

Pod względem znaczeniowym przymiotniki dzielą się na: **jakościowe (якісні)** – oznaczają cechy bezwzględne określanych przedmiotów, np. *biała ściana*, *wzorowa uczennica* i **relacyjne (відносні)** – oznaczają cechy względne przedmiotów, np. *ceglana szkoła*, *szklany dom*.

132. Wskaż określenia, które dotyczą przymiotnika.

Odmienia się przez osoby.

Odmienia się przez rodzaje.

Zastępuje w zadaniu inne części mowy.

Odpowiada na pytania: jaki?, jaka?, jakie?

Odmienia się przez przypadki.

W zadaniu pełni funkcję przydawki.

Odmienia się przez liczby.

Odpowiada na pytania: kto?, co?

133. Połącz przymiotniki z odpowiednimi rzeczownikami. Określ ich znaczenie, liczbę i rodzaj.

elegancka	aktorka	wygodne	sukienka
czerwony	dziecko	zdolne	kolor
błękitne	buty	nieśmiałe	twarz
okrągła	zwierzę	wybitna	spodnie

Lekcje 34–35.

134. Przeczytaj wiersz wyraźnie.

Włodzimierz Melzacki

Tu mieszkam

To małe kóleczko
to moje miasteczko.
W tym mieście mój dom,
w tym domu mój kąt
i tam na kanapie
przyglądam się mapie.
– To małe kóleczko
to moje miasteczko.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Gdzie mieszka bohater wiersza? *W jaki sposób opisuje miejsce swego zamieszkania?

Pisanie z pamięci. Popatrz na wiersz. Zapamiętaj jego pi-
sownię. Zamknij podręcznik i zapisz. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy
wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

	<i>agrafka</i> – англійська шпилька
	<i>haft</i> – вишивка
	<i>haftować</i> – вишивати

135. Wśród podanych wyrazów znajdź przymiotniki, wpisz je do zeszytu, określ ich rodzaj (jakościowe, relacyjne).

Kuchnia, ogród, dobro, słońce, jasne, sympatyczny, kóleczko, zagadkowy, kąt, modelowy, zegarek, mokro, pokój, miejski, nowy, biega, kanapa, pytanie, przytulne, okrągły.

 136. Pracuj z tablicami pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj podane wiadomości.

Odmiana przymiotników

Przymiotniki odmieniają się przez przypadki, liczby i rodzaje (męski, żeński, nijski) w liczbie pojedynczej oraz rodzaje męskoosobowy i niemęskoosobowy w liczbie mnogiej.

Wzory odmiany przymiotników

lp

<i>Rodzaj męski</i>		<i>Rodzaj nijski</i>
M.	wysok- <i>i</i> , mał- <i>y</i> (brat, budynek)	wysoki- <i>e</i> , mał- <i>e</i> (okno)
D.	wysoki- <i>ego</i> , mał- <i>ego</i> (brata, budynku)	wysoki- <i>ego</i> , mał- <i>ego</i> (okna)
C.	wysoki- <i>emu</i> , mał- <i>emu</i> (bratu, budynkowi)	wysoki- <i>emu</i> , mał- <i>emu</i> (oknu)
B.	wysok- <i>i</i> , mał- <i>y</i> (budynek) ale: wysoki- <i>ego</i> , mał- <i>ego</i> (brata)	wysoki- <i>e</i> , mał- <i>e</i> (okno)
N.	wysok- <i>im</i> , mał- <i>ym</i> (bratem, budynkiem)	wysok- <i>im</i> , mał- <i>ym</i> (oknem)
Ms.	(o) wysok- <i>im</i> , mał- <i>ym</i> (bracie, budynku)	(o) wysok- <i>im</i> , mał- <i>ym</i> (oknie)
W.	wysok- <i>i</i> , mał- <i>y</i> (bracie, budynku)!	wysoki- <i>e</i> , mał- <i>e</i> (okno)!

Rodzaj żeński

M.	wysok- <i>a</i> , mał- <i>a</i> (babcia, szafa)
D.	wysoki- <i>ej</i> , mał- <i>ej</i> (babci, szafy)
C.	wysoki- <i>ej</i> , mał- <i>ej</i> (babci, szafie)
B.	wysok- <i>q</i> , mał- <i>q</i> (babcię, szafę)
N.	wysok- <i>q</i> , mał- <i>q</i> (babcią, szafą)
Ms.	(o) wysoki- <i>ej</i> , mał- <i>ej</i> (babci, szafie)
W.	wysok- <i>a</i> , mał- <i>a</i> (babciu, szafo)!

łm

Rodzaj męskoosobowy		Rodzaj niemęskoosobowy
M.	wysoc- <i>y</i> , mal- <i>i</i> (bracia)	wysoki- <i>e</i> , mał- <i>e</i> (budynki, okna, babcie, szafy)
D.		wysok- <i>ich</i> , mał- <i>ych</i> (braci, budynków, okien, babć, szaf)
C.		wysok- <i>im</i> , mał- <i>ym</i> (braciom, budynkom, oknom, babciom, szafom)
B.	wysok- <i>ich</i> , mał- <i>ych</i> (braci)	wysoki- <i>e</i> , mał- <i>e</i> (budynki, okna, babcie, szafy)
N.		wysok- <i>imi</i> , mał- <i>ymi</i> (braćmi, budynkami, oknami, babciami, szafami)
Ms.		(o) wysok- <i>ich</i> , mał- <i>ych</i> (braciach, budynkach, oknach, babciach, szafach)
W.	wysoc- <i>y</i> , mal- <i>i</i> (bracia)!	wysoki- <i>e</i> , mał- <i>e</i> (budynki, okna, babcie, szafy)!

137. Odmień wyrażenie *przytulne mieszkanie* przez przypadki w I

i II

.

138. Określ przypadek, w którym przymiotniki występują w zdaniu oraz ich funkcje.

Były w mieście domki małe. Jeden domek był brzydki. W kolorowym domku wszyscy chcieli mieszkać.

139. Utwórz przymiotniki od nazw geograficznych.

Wzór: *Polska – polski.*

Europa – ....

Śląsk – ...

Ukraina – ...

Mazowsze – ...

Warszawa – ...
Kraków – ...

140. Pracuj pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj podane wia- domości.

Zaimek jako część mowy, jego rola i znaczenie

Zaimek (займенник) to część mowy, która zastępuje inne części mowy: rzeczownik (**zaimki rzeczowne**, np. *ja, ty, on, my, wy, kto, co*), przymiotnik (**zaimki przymiotne**, np. *ten, tamten, taki, jakiś, który*), liczebnik (**zaimki liczebne**, np. *ile, tyle*) lub przysłówek (**zaimki przysłowne**, np. *tak, stąd, dotąd, tedy, wszędzie, nigdzie*). Zaimki pełnią w zdaniu funkcję zastępowanych części mowy. Większość zaimków odmienia się. Nieodmienne są zaimki przysłowne.

141. Uporządkuj zaimki, wpisując je w odpowiednie części tabeli.

Wtedy, wszędzie, co, który, tyle, ile, wasz, się, jej, mój, siebie, nigdzie, twój, taki, skąd, sam, czyj, nikt, tu, dokąd, kto, nasz.

Zaimki rzeczowne	Zaimki przymiotne	Zaimki liczebne	Zaimki przysłowne
---------------------	----------------------	--------------------	----------------------

142. Dopisz przymiotniki o znaczeniu przeciwnystawnym.

Wzór: *słodki – kwaśny.*

Długi, grzeczny, łatwy, powolny, gorący, radosny.

143. Przeczytaj wiersz, wstaw brakujące słowa.

Anna Kwiecińska

Wielkie porządki

Proszę spojrzeć na Dorotkę:
ma   , wielką   .
Bardzo się naprawiała,
pokój   posprzątała.

Teraz pranie – [redacted], [redacted],
 aż na nosek woda pryska!
 Więcej mydła! Jeszcze muszę
 Wyprać [redacted] i [redacted].

Wyrazy pomocnicze: chustkę, szufelkę, dzbanek, lalek, fartuszek, miska, szczotkę.

144. Pracuj z tablicami pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj wiadomości.

Odmiana zaimków osobowych

M.	ja	ty	my	wy
D.	mnie	ciebie, cię	nas	was
C.	mnie, mi	tobie, ci	nam	wam
B.	mnie	ciebie, cię	nas	was
N.	mną	tobą	nami	wami
Ms.	(o) mnie	(o) tobie	(o) nas	(o) was

	Rodzaj męski	Rodzaj nijaki	Rodzaj żeński
M.	on	ono	ona
D.	jego, go, niego		jej, niej
C.	juemu, mu, niemu		jej, niej
B.	jego, go, niego	je, nie	ją, nią
N.		nim	nią
Ms.		(o) nim	(o) niej

	Rodzaj męskoosobowy	Rodzaj niemęskoosobowy
M.	oni	one
D.		ich, nich
C.		im, nim
B.	ich, nich	je, nie
N.		nimi
Ms.		(o) nich

145. Praca w grupie. Uzupełnij zdania odpowiednimi zaimkami wskazanymi w nawiasach.

a) zastępującymi rzeczowniki (*mi, nas, go, ona*):

1. ... nie ma małej siostrzyczki.
  2. Pomóż ... rozwiązać to ćwiczenie.
  3. Czy przyjedziesz do ... na święta?
  4. Łukasz bardzo... lubił.
- b) zastępującymi przynimotniki (*ten, takie, który, tym*):
1. W ... pokoju jest przytulnie.
  2. ... stopnie bardzo mnie ucieszyły.
  3. ... samochód ma niezwykły kolor.
  4. ... pomysł jest lepszy?

c) zastępującymi liczebniki (*tylko, dużo, wiele, kilka*):

1. W naukę trzeba włożyć... wysiłku.
  2. Mówię jej to już ... razy.
  3. Nie stać mnie na kupno ... potrzebnych rzeczy.
  4. To stało się... lat temu.
- d) zastępującymi przysłówki (*gdzieś, tedy, wtedy, stąd*):
1. ... miała długie włosy.
  2. Zgubiłaś ... mój ukochany wisiorek.
  3. Właśnie ... się poznaliśmy.
  4. Trzeba było iść ... .

146. Wstaw osobowe zaimki w odpowiedniej formie i zapisz zdania do zeszytu.

Przyjedź do ... (ja) jutro.

Kiedy... (ona) widziałeś?

Myślę, że było z ... (oni) bardzo miło.

Niestety nic ... (oni) nie powiedział.

Dlaczego nie dałeś ... (on) książkę?

Nic o ... (wy) nie wiem.

Wcale nie rozumiem ... (ty).

Rozmawialiśmy o ... (one) wczoraj.

Daj ... (ona) spokój!

Nie wierzę ... (on).

Ufam ... (ty).

Nie mówiłem ... (wy) o tym.

TEMAT 10.

KSIAŻKA ŹRÓDŁEM WIEDZY. LITERATURA POLSKA DLA DZIECI.

CZASOWNIK JAKO CZĘŚĆ MOWY.
BEZOKOLICZNIK. CZASOWNIKI
NIEDOKONANE I DOKONANE. FORMY
CZASOWNIKA W CZASIE TERAŹNIEJSZYM

Imiona głównych bohaterów serii nawiązują do przedwojennego filmu „Bolek i Lolek” z 1936 r. w reżyserii Michała Waszyńskiego.

Lekcja 36.

147. Przeczytaj tekst z podziałem na role.

Henryk Sienkiewicz

Bajka

Za górami, za morzami w dalekiej krainie czarów, przy kolebce małej księżniczki zebrały się dobre wróżki ze swoją królową na czele. I gdy otoczywszy księżniczkę patrzyły na uśpioną twarzyczkę dziecięcej, królowa ich rzekła:

– Niechaj każda z was obdarzy ją jakim cennym darem, wedle swej możliwości i chęci!

Na to pierwsza wróżka, pochyłając się nad uśpioną, wypowiedziała następujące słowa:

– Ja daję ci czar piękności i mocą moją sprawię, że kto ujrzy twarz twoją, pomyśli, iż ujrzał cudny kwiat wiosenny.

Ja – rzekła druga – dam ci oczy przezrocze i głębokie jak toń wodna.

– Ja ci dam powierną i wysmukłą postać młodej palmy – ozwała się trzecia.

– A ja – mówiła czwarta – dam ci wielki skarb złoty, dotychczas w ziemi ukryty.

Królowa zamyśliła się przez chwilę, po czym zwróciwszy się do wróżek, tak zaczęła mówić: Piękno ludzi i kwiatów więdnie. Złota kto nie rozdziela między ludźmi, ten budzi ich nienawiść, a kto rozdzieli, temu pustka zostaje w skrzyni. Przeto nietrwałe są wasze dary.

– Cóż jest trwałego w człowieku i czymże ty ją obdarzysz, o królowo nasza?! – pytały wróżki.

A na to królowa:

– Ja jej dam dobroć. Wiedziecie, że wasze dary mijają, a dobroć trwa; jest ona jak źródło, z którego im więcej wody wyczerpiesz, tym więcej ci jej napłynie. Więc dobroć to jedyna skarb niewyczerpany. To rzekłszy królowa wróżek pochyliła się nad śpiącą dieciną, i dotknąwszy rękami jej serca, rzekła:

– Bądź dobra!

Bank słówek do tekstu: możliwość – можливість; chęć – бажання; sprawić – спричинити; powiewny – легкий; wysmukły – стрункий; postać – постать; dotychczas – донині; przeto – через те; nietrwały – нестійкий; dobroć – доброта; więcej – в'януть; wyczerpnąć – вичерпати.

Związki wyrazowe: kraina czarów – країна чар; obdarzyć cennym darem – наділити цінним даром; czar piękności – чари краси; pustka w skrzyni – порожнеча в скрині.

kolebka – колиска
księżniczka – принцеса
wrózka – ворожка
iżby – щоб
intencja – намір, задум

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia. Jakie dary

ofiarały wróżki malutkiej księżniczce? Odczytaj odpowiednie fragmenty baśni, a następnie zapisz ich dary.

Pierwsza wróżka – _____. Druga wróżka – _____.
Trzecia wróżka – _____. Czwarta wróżka – _____.

*Który według ciebie dar jest najcenniejszy? *Dlaczego królowa nie była do końca zadowolona z darów wróżek? *Czy zgadzasz się z królową, że dobroć jest najcenniejszym darem, jaki może otrzymać człowiek? Odpowiedź uzasadnij.

Jaki jest moral tej bajki? Odczytaj odpowiedni fragment utworu.

148. Wśród podanych wyrazów odszukaj czasowniki. Wpisz je do tabeli.

Pochyliła się, taniec, wycerpiesz, są, kolorowy, zadowolenie, wiedzieć, wycieczka, lubicie, napłynie, patrzyły, radośnie, trwa, granatowy, pierwszy, obdarzysz, narysowaliśmy, tamten, wypowiedziały, mój, rozdzieli.

- 1) liczba pojedyncza   2) liczba mnoga

149. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Czasownik jako część mowy

Czasownik (дієслово) oznacza czynności, stany osób, zwierząt i rzeczy. Czasowniki, które odpowiadają na pytanie: *co ktoś robi?*, oznaczają **czynności**. Czasowniki, które odpowiadają na pytanie: *co się z kimś (czymś) dzieje?*, oznaczają **stany**. Czasownik w osobowej formie pełni funkcję **orzeczenia** w zdaniu.

150. Podaj wskazaną formę czasu teraźniejszego poniższych czasowników. Ułóż z nimi zdania i wskaż, jaką funkcję pełni w zdaniu czasownik.

Szukać (3. os. lp r. n.) –   , napisać (3. os. lp r. m.) –   , mówić (3. os. lp r. ż.) –   , słysząc (2. os. lp r. ż.) –   , powiedzieć (2. os. lm r. niem.-os.) –   , zauważać (2. os. lm r. m.-os.) –   .

Czasownik

Oznacza nazwy **czynności**.

CZYŚCIĆ ŚMIAŻĆ MYĆ WAĆHAĆ PODLEWAĆ

Zapamiętaj!

Czasownik jest odmiennym słowem. Odmienia się on, proszę was, Przez rodzaj, liczbę i osobę, Strony i tryby oraz czas.

Danuta
Muszyńska,
„Dziewczyna
z książką”, 1984 r.

Lekcje 37–38.

151. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Czasownik w formie osobowej odmienia się przez **osoby** i **liczby**. Rozróżniamy trzy formy osób w lp i trzy w lm. Formę osoby najłatwiej rozpoznać, dobierając do czasownika jeden z wyrazów: *ja, ty, on (ona, ono), my, wy, oni (one)*.

Liczba pojedyncza (lp)

1. osoba (ja) rozmawiam, umiem, opisuję
2. osoba (ty) rozmawiasz, umiesz, opisujesz
3. osoba (on, ona, ono) rozmawia, umie, opisuje

Liczba mnoga (lm)

1. osoba (my) rozmawiamy, umiemy, opisujemy
2. osoba (wy) rozmawiacie, umiecie, opisujecie
3. osoba (oni, one) rozmawiają, umieją, opisują

152. Określ osobę i liczbę czasowników.

Gram, pisze, czytają, prasuję, liczą, czyta, grają, piszecie, prasują, liczycie, gramy, piszą.

153. Posłuchaj tekstu. Określ jego styl.

Zofia Chmurowa

Bajka o pierwszym skowronku

Działo się to dawno, dawno temu. Wiejską drogą jechała na przejaźdzkę pani bogata, piękna i dumna. Tuż przed wioską zastąpił jej drogę stary Jędrzej, chłop w połatanej sukmanie, szarej jak pień przydrożnej topoli. Do nóg jej się nisko poklonił i prosi:

– Miłościwa pani, stodoła mi spłonęła, użycz że mi ziarna na siew, bo inaczej z głodu umrzeć przyjdzie...

Pani niecierpliwie targnęła wodze wierzchowca.

– Czy to ja burzę na twoją stodołę nasłałam? Ruszaj stąd i nie zagrądzaj mi drogi!

Jeszcze niżej chłop się skłonił. Chwycił garść ziemi z gościńca i mówi:

– Zmiłuj się, dostoyna pani! Dopomóż biednemu. W twoich spichrzach więcej zboża niż piasku na gościńcu. Daj mi choć trochę, choćby tyle, co w mojej garści tej ziemi, która ziarna woła, bo czas najwyższy siać.

Uśmiechnęła się pani złośliwie.

– Ziemia woła, powiadasz? Ano, jak to wołanie usłyszę, wtedy może znajdzie się ziarno.

Pochylił Jędrzej głowę na te okrutne słowa. Do serca, które mu omal nie pękło od żałości, garstkę ziemi przycisnął.

– Nie obsięję cię, ziemio-żywicielko. Nic nie wzruszy serca twardszego niż kamień!

Aż tu czuje Jędrzej, że garstka ziemi, co ją w ręku trzymał, miękka się jakąś staje i jakby ciepła, że się lekko, lekuśko porusza... Zdumiał się wielce i dłoń otworzył. Cóż to? Z jego garści wyfrunął ptaszek, poszybował prosto w niebo. I nagle spod obłoków rozległa się pieśń.

Zasłuchała się w tę melodię dumna pani.

– Chodź ze mną, gospodarzu – rzekła cichym głosem – dostaniesz ziarna, ile chcesz.

Bank słówek do tekstu: przejażdżka – поїздка; stodoła – стодола; uzyczyć – приділити; niecierpliwie – нетерпляче; wierzchowiec – верховий кінь; ruszać – рушати; gościniec – шлях; spichrz – комора; złośliwie – злосливо; wołanie – волання; żywicielka – годувальниця; poruszać się – вирушати; zdumieć się – дуже здивуватися.

Związki wyrazowe: zastąpił drogę – встав на шляху; połatana sukmana – полатана свита (старовинний верхній довгий одяг із грубого сукна); ziarna na siew – зерна на посів; targnąć wodze – потягнути віжки; burzę naślać – наслати бурю; zlituj się – змилуйся; okrutne słowa – жорстокі слова; pękło od żałości – трісло з жалю; garstka ziemi – жменька землі; wzruszyć serce – проникло до серця; wyfrunął ptaszek – випурхнула пташка; dostaniesz ziarna – ти отримаєш зерно.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia. *

*Kto jechał

po wiejską drogą? *O co poprosił bogatą panią stary Jędrzej? *Co od-

powiedziała Jędrzejowi pani? *Dlaczego dumna pani zmieniła swoje zdanie?

Wybierz określenia, które pasują do Jędrzeja, uzupełnij nimi zdanie i zapisz je do zeszytu.

Wyrazy pomocnicze: spracowany, wrażliwy, bogaty, biedny, zimny, nieczuły, stary, młody, wesoły, uczynny, dumny.

Jędrzej był ... .

Wskaż i zapisz, jakie zwroty pasują do określenia serca dumnej pani?

Związki wyrazowe pomocnicze: wielkie serce, serce nieczułe jak głąz, złote serce, serce zimne jak lód, serce twarde jak kamień, miękkie serce.

Dumna pani miała ... .

154. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Bezokolicznik

 Bezokolicznik (**неозначена форма дієслова**) jest nieodmienną formą czasownika, która oznacza czynność albo stan, ale nie wskazuje na osobę, liczbę, czas. Większość bezokoliczników ma zakończenie **-ć**, np. *chodzić, budować*.

Zapamiętaj! Zakończenie bezokolicznika **-ć** lub **-c** piszymy zgodnie z wymową, np. *odpoczywać, władać, móc, strzec*. Zakończenie bezokolicznika **-ść** piszemy w czasownikach, które w formach osobowych mają **s, t, d**, np. *nieść – niosą, pleść – plotą, kłaść – kładą*. Zakończenie bezokolicznika **-żć** piszemy w czasownikach, które w formach osobowych mają **z**, np. *dowieźć – dowiozą, znaleźć – znalazły*.

155. Ustal, które z form czasownika to bezokoliczniki.

Jechać, pić, chciałabym, dać, wlec, chcieć, usłyszę, skoczył, umrzeć, umawiać się, prosić, idź, siać, wyfruną, zastąpić, poklonił się.

156. Utwórz bezokoliczniki od podanych czasowników.

Wzięliśmy, poprosiłem, upiekłam, zastąpili, biegliście, zawiózł, staniemy, poklonił się.

Lekcje 39–40.

157. Przeczytaj tekst wyraźnie.

Kornel Makuszyński

Przygody Koziołka-Matołka (fragment)

Wszystkie mądre polskie kozy,
By je zliczyć, nie mam siły!
Na naradę się zebrały
I rzecz taką uchwaliły:
„W sławnym mieście Pacanowie,
Tacy sprytni są kowale,
Że umieją podkuć kozy,
By chodziły w pełnej chwale.
Przeto koza albo kozioł,
Jakaś bardzo mądra głowa,
Aby podkuć się na próbę,
Musia pójść do Pacanowa.
A gdy wróci ten wędrowiec,
Już podkuty, ale zdrowy,
Wszystkie kozy się dowiedzą,
Czy to dobrze mieć podkowy”.

„Kto ten dzielny? Kto się zgłasza?”
„Ja!” – zakrzyknął w głoś koziołek.
Miał maleńką, piękną bródkę,
A wołano nań: Matołek.
Czule żegnał go ród kozi,
Mama i sędziwy tata,
A Matołek wziął tobołek
I wędruje na kraj świata.
Kiedy znalazł się na drodze,
Po raz pierwszy na wolności,
Skoczył w górę nasz koziołek,

Pomnik Koziołka Matołka
w Pacanowie

Aby rozprostować kości.
Nagle ujrzał dwa zajęce,
Więc zapytał: – „Proszę panów,
Może mi panowie wskażą,
Gdzie to miasto jest Pacanów?”

Bank słówek do tekstu: Koziołek-Matołek – kozlik Matolek; *podkowa* – підкова; *dzielny* – відважний; *tobołek* – торбина; *wskazać* – вказати.

Związkki wyrazowe: *podkuć kozy* – підкувати кози; *mądra głowa* – мудра голова (*про розумну людину*); *skraj świata* – край світу.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia. *

 Uczymy się nowych związków wyrazowych. Przygotuj ustnie dialog złożony z 3–4 replik z wykorzystaniem związków wyrazowych.

158. Przeczytaj wiadomości w ramce. Omów sytuacje w parach.

Czasowniki niedokonane i dokonane

Czasowniki, które informują o przebiegu lub trwaniu czynności lub stanu, nazywamy **niedokonanymi (недоконани дієсловами)**, np. *prosił, mieszkał* (co robił?). Czasowniki, które informują o zakończeniu czynności lub stanu, nazywamy **dokonanymi (доконані дієсловами)**, np. *poprosił, zamieszkał* (co zrobił?). Czasowniki niedokonane różnią się od dokonanych pod względem budowy, np. czasowniki niedokonane – *czytał, budował*, a czasowniki dokonane – *przeczytał, zbudował* różnią się między sobą przedrostkami **prze-, z-**.

159. Przeczytaj, wypisz do zeszytu czasowniki dokonane. Wskaż, czym się różnią od czasowników niedokonanych.

Pomagać, narysować, obniżać, odpływać, spać, przerysować, zarabiać, pomóc, zarobić, skrócić, obniżyć, rysować, pływać, skracać, wyspać się.

 160. Do podanych form czasowników niedokonanych dopisz czasowniki w formie dokonanej. Korzystaj z pomocy słownika.

Zmywałem, kroiłem, pożyczałem, czytałem, malowałem, robiłem, pisałem, prałam.

 161. Przeczytaj wiadomości w ramce. Omów sytuacje w parach.

Formy czasu teraźniejszego

Formy czasownika, za pomocą których powiadamiamy kogoś o czynności (lub stanie) odbywającej się w chwili mówienia nazywamy **formami czasu teraźniejszego (формами теперішнього часу)**. Zmieniające się końcowe częstki czasowników nazywamy **końcówkami osobowymi (особові закінчення дієслів)**.

Czas teraźniejszy

lp	lm
1. osoba (ja) chodz- ę , zna- m	1. osoba (my) chodz- imy , zna- my
2. osoba (ty) chodz- isz , zna- sz	2. osoba (wy) chodz- icie , zna- cie
3. osoba (on, ona, ono) chodz- i , zna	3. osoba (oni, one) chodz- a , znaj- a

 162. Dopusz formy czasu teraźniejszego 2 os. lp i lm do podanych czasowników.

Padać, skakać, lecieć, wyciągnąć, krzyknąć, złapać, oglądać, wyrosnąć, zwołać, zjeść, biegać.

 163. Odmień czasowniki *iść, sadzić, malować* przez osoby w czasie teraźniejszym w lp i lm.

liczba pojedyncza	liczba mnoga
1. os. [ ] , [ ]	1. os. [ ] , [ ]
2. os. [ ] , [ ]	2. os. [ ] , [ ]
3.os. [ ] , [ ]	3. os. [ ] , [ ]

164. Posłuchaj wiersza.

Joanna Kulmowa

Wywiad ze mną

Zajęcie ulubione?
Odwracanie kota ogonem.
Aż się palę do takiej roboty
I dlatego mam cztery koty.
I gdy znudzi mnie wszelka praca
Ja te koty odwracam,
odwracam,
odwracam...

Barbara Jaśkiewicz-Soczewicz,
„Czytająca w ogrodzie”, 2008 r.

Związki wyrazowe:

odwracać kota ogonem – разм. обманювати; *palić się do roboty* – прагнути працювати.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

Kto jest autorem

wiersza? Jak poetka przedstawia swoją pracę? Na czym polega komizm wiersza?

Uczymy się nowych związków wyrazowych. Przygotuj ustnie dialog złożony z 3–4 replik z wykorzystaniem związków wyrazowych.

165. Do czasowników niedokonanych w formie bezokolicznika dopisz czasowniki dokonane.

Jeść, rysować, prosić, tańczyć, gotować, śpiewać.

166. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Zapamiętaj! Cząstkę **nie** z przymiotnikami piszemy razem, np. *grzeczny – niegrzeczny*. **Nie** z czasownikami piszemy oddzielnie, np. *gra – nie gra*.

167. Dopisz wyrazy o znaczeniu przeciwnym.

Słodki, duży, cierpliwy, apetyczny, dobry.

TEMAT 11.

WIELKANOC. OBYCZAJE ŚWIĄTECZNE.

LICZEBNIK
JAKO CZĘŚĆ MOWY
I JEGO RODZAJE.
ODMIANA LICZEBNIKÓW 1–4.

Bolek jest wyższy i szczuplejszy, nosi czerwone szorty i żółtą bluzę, a Lolek – niższy i tęższy, zazwyczaj ubrany w zbyt obszerne fioletowe spodnie na szelkach i biały podkoszulek.

Lekcje 41–43.

168. Przeczytaj tekst.

Wiera Badalska

Wielkanoc na wsi

Lubię Wielkanoc na wsi. Kiedy mama powiedziała, że już w piątek pojedziemy do cioci Marysi, wszyscy bardzo się ucieszyli, a ja chyba najbardziej.

Do Górek przyjechaliśmy bardzo późno. Następnego dnia mama z ciocią bez przerwy jeszcze coś piekły i gotowały. Tatuś z wujkiem naprawiali auto. A my, to znaczy Magda, ja i Grzesiek, nasz cioteczny brat, zabraliśmy się do malowania pisanek.

Pół dnia na tym malowaniu nam zeszło. Przez drugą połowę musieliszy szorować podłogę w kuchni, no i siebie. Ale pisanki wyszły nam wspaniale!

Potem była już Wielka Niedziela. My cały dzień biegaliśmy po dworze. Byliśmy w lesie i nad rzeką. Z tego wszystkiego już o godzinie ósmej zachciało nam się spać i poszliśmy do łóżek.

Ledwo trochę przysnęliśmy, jak ktoś zaczął śpiewać, gwizdać, krzyczeć! Ktoś grał na harmonii... A psy w całej wsi szczekały jak najęte. Myśleliśmy, że coś się stało, a to tylko przyszli „dyngusiarze”.

Stanęli przed naszą sienią i zaczęli wyśpiewywać różne piosenki.

„*Koło domu ścieżka,
hoduj, matko, pieska.
Masz córeczkę ładną,
to ci ją ukradną!*”

Mama powiedziała, że to jest stara piosenka obrzędowa. Wujek wyniósł dyngusiarzom placek, ser i kilka jajek.

W Wielki Poniedziałek była śliczna pogoda. Ustroiliśmy się przepięknie, bo mieliśmy wszyscy jechać w gości. Magda włożyła swoją najśliczniejszą nową suknię w czerwone grochy, a ja i Grzesiek też nowe granatowe ubrania.

Po śniadaniu dookoła podwórka galopowała Magda, a za nią chłopaki z sąsiedniego domu z wiadrami. Chlustali na nią wodą, jakby się paliło! Grzesiek złapał wiadro, ja konewkę i pobiegliśmy siostrze na pomoc. No, i się zaczęło! To był śmigus, jakiego świat nie widział!

Kiedy wujek wyszedł ze stajni, chłopaki sąsiadów ucieśli, a my staliśmy na środku podwórka z pustymi wiadrami. Musieliszy wyglądać dość dziwnie, bo wujek patrzył na nas, jakby nie poznawał.

Bank słówek do tekstu: *śmigus-dyngus* – поливаний понеділок (другий день Великодніх свят; в цей день, за стародавнім звичаєм, хлопці обливають дівчат водою); *gwizdać* – свистіти; *harmonia* – гармонія; *dyngusiarze* – обливальники.

Wielkanoc – Великден
najbardziej – найбільш
ucieszyć się – зрадіти
placek – пиріг
malowanie pisanek – розмальовування писанок
piosenka obrzędowa – обрядова пісня

Związki wyrazowe: *psy szczekały jak najête* – собаки гавкали як найняті; *jakby się paliło* – начебто горіло.

cioteczny brat – двоюрідний брат
szorować podłogę – шарувати підлогу
tatuś – батенько
towarzystwo – товариство

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Dokąd pojechali dzieci i dorośli? *Jak przygotowywali się do świąt wielkanocnych? *Kto zawitał do domu? *Co śpiewali dyngusiarze? *Dlaczego dzieci w poniedziałek nie pojechały do gości?

Pisanie z pamięci. Popatrz na wyrazy w ramce, zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz wyrazy. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

169. Zamień głoski tak, aby powstało nowe słowo. Zapisz wyrazy do zeszytu.

Wzór: groch ch=sz.

Groch – grosz.

Sen n=r, nos s=c, kot t=c, pies s=c, las l=p, rak r=h, lak l=r.

170. Przeczytaj wiadomości w ramce. Omów sytuacje w parach.

Liczebnik jako część mowy

Liczebnik (**числівник**) to samodzielna odmienna część mowy, określająca liczbę lub ilość obiektów (trzy długopisy) oraz kolejność (porządek) poszczególnych obiektów – osób, zwierząt, przedmiotów, właściwości, np. *pierwszy* na liście, *dziesiąta* strona.

171. Znajdź w zdaniach wyrazy oznaczające liczbę lub ilość obiektów.

Dziesięciu uczniów wzięło udział w konkursie. Maryśia ma w piórniku trzy ołówki, jeden długopis, dziesięć kredek, dwie gumki, jedną temperówkę. Mama kupiła na rynku dwa kilo jabłek i jeden kilogram ziemniaków. W szkolnej sali komputerowej mamy piętnaście komputerów, jeden rzutnik i dwie drukarki.

 172. Wyjaśnij znaczenie podanych przysłów. Korzystaj z pomocy nauczyciela.

Kto pierwszy, ten lepszy. Być w siódmym niebie. Na dwoje babka wróżyła. Koń ma cztery nogi, a też się potknie. Usłyszał o tym z drugiej ręki. Nie czyn drugiemu, co tobie niemiłe. Rozmowa w cztery oczy. Brak piątej klepki.

173. Posłuchaj wiersza, śledząc go wzrokiem.

Ryszard Przymus

Wielkanoc

Na stole pisanki
tęczą malowane.
Wśród zieleni trawy –
cukrowy baranek.

Bazie w wazoniku,
ciasta i wędliny.
Wielkanoc – i wielkie
spotkanie rodziny.

Bank słówek do tekstu: *bazie* – вербові гілки з котиками (пухнастими квітками); *ciasto* – тут у значенні: паски, zdoba; *wędliny* – копченіна.

Związkowi wyrazowe:

tęczą malowana – гарна веселka; *cukrowy baranek* – баранчик з цукru.

Odpowiedz na pytanie. O jakich tradycjach wielkanocnych opowiada wiersz?

174. Ułóż plan do tekstu pt. „Wielkanoc na wsi” i zapisz wyrazy

kluczowe do zeszytu. Opowiedz tekst według planu. Wykorzystaj obrazek i wyrazy z banku słówek.

Lekcje 44–45.

175. Praca w grupie. Na podstawie obrazków i wierszy opowiadamy o zwyczajach wielkanocnych. Każda grupa przygotowuje opis jednego przedmiotu lub obrzędu (*bazie, pisanka, gaik-maik, śmigus-dyngus*).

- 1) Na stole barwinek,
Na wierzchu bazie.
Tyle wiosny w domu
I w polu – na razie.

- 2) Choć pisanki z Cepelii
Są dla stołu ozdobą,
Ja tam wolę pisanki
Własnego wyrobu.

- 3) Od chaty do chaty
Wędruje gaiczek.
Siedzi na nim cicho
drewniany słowiczek.

- 4) Oblać kogoś w dyngus
Sprawi mu uciechę,
Jeżeli oblany
przyjmie to
z uśmiechem

(*Tadeusz Fangrat*).

176. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Rodzaje liczebników

Ze względu na znaczenie liczebniki dzielimy na:

- 1) **główne (кількісні)**, które oznaczają liczbę lub ilość czegoś i odpowiadają na pytanie *ile?*, np. *sześciu kolegów*;
- 2) **porządkowe (порядкові)**, które określają kolejność ludzi, zwierząt, rzeczy i odpowiadają na pytanie *który z kolej?*, np. *dziesiąty samochód*;
- 3) **zbiorowe (збірні)**, które oznaczają liczbę istot młodych na **-ę** (*kurczę, kocię*), przedmiotów w liczbie mnogiej (*drzwi, sanie*), nazwy osób, np. *troje chłopców*.

Ze względu na strukturę liczebniki dzielimy na: **proste (прості)**, np. *dziewięć, dwa*; **złożone (складні)**, np. *dwieście, trzysta*.

177. Uzupełnij tabelę wyrazami z odpowiednim liczebnikiem.

Piętnaście rowerów, pierwsza piosenka, jedno kółko, dwoje nóg, dziesiąty tramwaj, osiem jabłek, czworo panów.

- 1) liczebnik główny
- 2) liczebnik porządkowy
- 3) liczebnik zbiorowy

178. Wskaż, jakich liczebników użyjesz **(a) głównych, b) zbiorowych, c) porządkowych**, by określić liczbę rzeczowników *ludzie, drzwi, dzieci*?

179. W podanych niżej wyrazach ukryły się liczby od 1 do 9. Znajdź je, zapisz do zeszytu i podkreśl.

Osiemdziesiąt, jedenaście, dwanaście, pięćdziesiąt, siedemdziesiąt, sto sześćdziesiąt, dziewięćdziesiąty, trzysta.

180. Pracuj z tablicami pod kierunkiem nauczyciela. Zapamiętaj podane wiadomości.

Odmiana liczebników 1–4

M.	jeden maluch	jedn- <i>e</i> maluchy	dwa- <i>j</i> autorzy
D.	jedn- <i>ego</i> malucha	jedn- <i>ych</i> maluchów	dw-ó <i>ch</i> / dw- <i>u</i> autorów
C.	jedn- <i>emu</i> maluchowi	jedn- <i>ym</i> maluchom	dw- <i>om</i> / dw-ó <i>m</i> autorom
B.	jedn- <i>ego</i> malucha	jedn- <i>e</i> maluchy	dw-ó <i>ch</i> / dw- <i>u</i> autorów
N.	jedn- <i>ym</i> maluchem	jedn- <i>ymi</i> maluchami	dw- <i>oma</i> autorami
Mc.	(o) jedn- <i>ym</i> maluchu	(o) jedn- <i>ych</i> maluchach	(o) dw-ó <i>ch</i> autorach

M.	dw-ó <i>ch</i> / dw- <i>u</i> nauczycieli	dwa stoły
D.	dw-ó <i>ch</i> nauczycieli	dw-ó <i>ch</i> stołów
C.	dw- <i>om</i> /dw-ó <i>m</i> / dw- <i>u</i> nauczycielom	dw- <i>om</i> /dw-ó <i>m</i> stołom
B.	dw-ó <i>ch</i> nauczycieli	dwa stoły
N.	dw- <i>oma</i> nauczycielami	dw- <i>oma</i> stołami
Mc.	(o) dw-ó <i>ch</i> nauczycielach	(o) dw-ó <i>ch</i> stołach

M.	dwi- <i>e</i> dziewczyny	trz- <i>y</i> , czter- <i>y</i> ławki	trz- <i>ej</i> , czter- <i>ej</i> ludzie
D.	dw-ó <i>ch</i> dziewczyn	trz- <i>ech</i> , czter- <i>ech</i> ławek	trz- <i>ech</i> , czter- <i>ech</i> ludzi
C.	dw- <i>om</i> / dw-ó <i>m</i> dzieciom	trz- <i>em</i> , czter- <i>em</i> ławkom	trz- <i>em</i> , czter- <i>em</i> ludziom
B.	dwi- <i>e</i> dziewczyny	trz- <i>y</i> , czter- <i>y</i> ławki	trz- <i>ech</i> , czter- <i>ech</i> ludzi
N.	dwi- <i>ema</i> dzieciom	trz- <i>ema</i> , czter- <i>ema</i> ławkami	trz- <i>ema</i> , czter- <i>ema</i> ludźmi
Mc.	(o) dw-ó <i>ch</i> dzieciom	(o) trz- <i>ech</i> , czter- <i>ech</i> ławkach	(o) trz- <i>ech</i> , czter- <i>ech</i> ludziach

181. A. Zastosuj rzeczowniki w odpowiednich przypadkach i zapisz do zeszytu.

Dwoje (oczy, uszy, ręce), troje (kurczęta, uczniowie, skrzypce), czworo (dzieci, panowie, uczniowie), pięcioro (okulary, drzwi, skrzypce).

B. Zamiast cyfr zapisz słowa, wstawiając liczebniki we właściwym przypadku.

W mojej rodzinie jest (3)   rodzeństwa: (2)   chłopców i (1)   dziewczynka. Andrzej chodzi do (1)   klasy, a Tadek ma dopiero (3)   lata. Jestem uczennicą (4)   klasy.

Wiem więcej

W języku polskim słowo **mazurek** jest **wieloznaczne**: 1) „polski szybki taniec ludowy z figurami; 2) muzyka do tego tańca; 3) tradycyjne ciasto wielkanocne z masy bakaliowej na cienkim, kruchym spodzie; 4) mały ptak”.

182. Uzupełnij tekst, wpisując liczby słowami.

Mam   lat. Uczę się w   . klasie. W mojej klasie uczy się   uczniów. Dziewczynek jest   , a chłopców   .

183. Śpiewaj razem z nami!

1. Są takie święta raz do roku,
co budzą życie, budzą czas.
Wszystko rozkwita w słońca blasku
i wielka miłość rośnie w nas.
Miłość do ludzi, do przyrody,
w zielone każdy z wiosną gra.
Już zima poszła spać za morza,
a w naszych sercach radość trwa.

Refren:

Kolorowe pisanki
przez dzieci malowane,
pierwsze bazie, pierwiosnki,
wartki z wiosną nurt rzek,
białe z cukru baranki
jak zaczarowane,
małe, żółte kurczątka,
zniknął cały już śnieg.
W piecu rosną sękacze,
baby wielkanocne i mazurek lśni lukrem,
spójrzcie tam – pierwszy liść!
Według starej recepty babcia barszcz ugotuje,
przyjdzie cała rodzina, mamy świętą już dziś.

2. Czas ciepłe kurtki w szafie schować
i naftaliny ukryć świat.

W szufladzie zaśnie czapka zimowa,
narty i sanki pójdą spać.

Bocian powrócił na swe gniazdo,
już leśnych kwiatów czujesz woń.

A słońce świeci mocno, jasno
i żabi rechot słychać z łąk.

184. Odgadnij zagadki.

1. Białe, żółte, malowane,
I kraszane i pisane.

(*pisanki*)

2. Nie miauczą, lecz kwitną, białe albo szare.
Znajdziesz je na wierzbie, gdy się kończy marzec.

(*erząbki*)

3. Przeważnie jestem biały i na stole leżę.
Kładą na mnie sztućce, stawiają talerze.

(*snurko*)

4. Ten prawdziwy na śniadanie wychodzi na łąkę,
ten cukrowy raz do roku ozdabia świętą konkę.

(*barnanek*)

TEMAT 12.

MOJA MAMA JEST KOCHANA. DZIEŃ MATKI.

PODSTAWOWE WIADOMOŚCI O PRZYSŁÓWKU i PRZYIMKU

Najmłodsi widzowie oglądają przygody Bolka i Lolka na płytach DVD.

Lekcje 46–47.

Stanisław Wyspiański,
„Macierzyństwo”, 1904 r.

185. Wstaw brakujące litery *q* lub *ę*, zapisz zdanie do zeszytu.

Jest tylko jedna istota, pamiętaj, która ci krew sw... odda do ostatka, jedno jest słowo tak wielkie, tak święte, tak jedyne na świecie, to – Matka (*Anna Rudawcowa*).

186. Przeczytaj. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Zastanów się, czego nowego dowiedziałaś / dowie-działaś się o przysłówku?

Podstawowe wiadomości o przysłówku

Przysłówek (прислівник) jest nieodmienną częścią mowy, informującą o jakości, okolicznościach, które towarzyszą czynności lub stanowi. Przysłówki odpowiadają na pytania: *jak?, gdzie?, kiedy?, skąd?, dokąd?, w jaki sposób?*, np. mówi (jak?) *prędko*, przyszedł (kiedy?) *wczesnie*. Przysłówki tworzy się często od przymiotników, np. gorzki – *gorzko*, ładny – *ładnie*.

187. Wstaw brakujące wyrazy, zapisz zdanie do zeszytu.

Niechaj zapamięta każda mądra główka, że [redacted], [redacted], [redacted] – to pytania przysłówka!

188. Uzupełnij podane niżej związki frazeologiczne i określ, jakimi częściami mowy są dopisane wyrazy. Korzystaj z pomocy nauczyciela.

Wyrazy pomocnicze: źle, spode, krzywo, spokojnie, dookoła.

Patrzeć [redacted] łba; owijać [redacted] małego pala; [redacted] patrzeć na kogoś; móc spać [redacted]; mieć [redacted] w głowie.

 189. Od podanych przysłówków utwórz przymiotniki.

Wzór: *ciemno – ciemny.*

Pięknie, miło, daleko, lekko, wspaniale, blisko, ciepło.

Wiem więcej

26 maja – **Dzień Matki**. To święto obchodzone w wielu krajach na cześć matek i ich trudu związanego z wychowaniem dzieci. W Polsce po raz pierwszy świętowano je w Krakowie w r. 1923. Na Ukrainie Dzień Matki (**День матері**) przypada na drugą niedzielę maja. Mamę w języku polskim nazywają: **mamusia, matka, mateńka, matula, mamaś, mamuška, mamunia** („Świerszczyk”, nr 10, 1998).

190. Posłuchaj wiersza.

Czesław Janczarski

Nasza mama

Kto się o nas tak troszczy,
najczulej patrzy na nas?

Kto od złych przygód strzeże?

Nasza kochana mama!

Uczyła pierwszych kroków,
pierwszych słów nas uczyła,

każda łzę nam otarła,
mamusia nasza miła.
Jak ci się odwdzięczęmy
za wszystko, droga mamo?
Będziemy się starali
kochać ciebie tak samo.

Bank słówek do tekstu: *odwdzięczyć* – віддячити.

Związki wyrazowe: *złe przygody* – погані пригоди; *otarła łzę* – витерла слезу.

Wykonaj polecenia. Opisz mamę. Dobierz odpowiednie słownictwo, a potem opisz ustnie swoją mamę, korzystając z planu.

Plan opisu	Słownictwo
Jak ma na imię?	Moja mama ma na imię ... .
W jakim jest wieku?	młoda, w średnim wieku, ma ... lat
Jaką ma sylwetkę?	szczupłą, tęga, drobna, masywna, atletyczna
Jakiego jest wzrostu?	wysoka, średniego wzrostu, niska
Jaki ma kształt twarzy?	okrągły, owalny, szczupły
Jaki ma wyraz twarzy?	miły, sympatyczny, smutny, poważny, wesoły

Jaki ma kolor skóry?	jasny, ciemny, różowy, brązowy, biały, blady
Jaki ma kolor oczu?	piwne, okrągłe, szare, zielone, niebieskie, czarne
Jakie ma włosy (kolor, długość i rodzaj włosów)?	jasne, ciemne, czarne, siwe, blond, długie, krótkie, proste, kręcone, falowane
Jaki ma nos?	duży, mały, wąski, zadarty, szeroki, płaski
Jakie ma usta?	wąskie, szerokie, różowe
Jak i w co lubi się ubierać?	elegancko, sportowo, w jasne ubrania, w ciemne ubrania, w sukienki, w garsonki, w spodnie, w swetry
Czym się interesuje?	muzyką, czytaniem książek, teatrem, kinem, haftowaniem, Internetem

191. Ułóż 3–4 zdania o tym, jaką jest twoja mama?

Wyrazy pomocnicze: smutna, kochana, zmęczona, opiekuńcza, dobra, czuła, uśmiechnięta, serdeczna, ładna, cierpliwa, troskliwa, wesoła, miła, mądra, pracowita, niezadowolona, radosna, pogodna, zdenerwowana, życzliwa, zmartwiona, wyrozumiała.

192. Przeczytaj wiersz wyraźnie.

Anna Świrszczyńska

Dzień Matki

Dzisiaj, jak co dzień rano,
zerwałaś się do pracy.

Wstajesz tak wcześnie, mamo,
o świcie niby ptacy.

Poczekaj, takaś zajęta,
odłóż na chwilę robotę,
bo dziś wielkie święto –
Czyś zapomniała o tym?

Kochamy cię, ty wiesz o tym,
tak jak nikogo na ziemi.

Patrz – wiosna, słońce złote,
wiatr igra chmurami białymi.

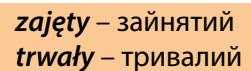

Bertha Wegmann,
„Młoda matka
z dzieckiem
w ogrodzie”

Bank słówek do tekstu: *zwracać się* – звертатися; *strzec* – мут у значенні: охороняти, оберігати.

Związki wyrazowe: *wstać o świcie* – встати на світанку; *odłóż na chwilę robotę* – відклади на хвилину роботу.

 zajęty – зайнятий
 trwały – тривалий

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie. **Naucz się wiersza na pamięć.**

*Do kogo zwraca się bohater wiersza? *Jakie uczucia okazuje w stosunku do mamy?

193. Przeczytaj przysłowia o matce, wyjaśnij ich znaczenie.

Jednej matki niejednakie dzieci. Drugiej matki nie znajdziesz. Błogosławione matki, co za złe karzą swe dzieci. Nigdy z głowy nie wyhuczy, czego matka raz nauczy.

194. Przeczytaj. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Zastanów się, czego nowego dowiedziałeś / dowieǳiałeś się o przyimku?

Przyimek jako niesamodzielna część mowy

Przyimek (прийменник) to niesamodzielna i nieodmienna część mowy, która oznacza stosunki podległe między wyrazami określonymi i określającymi w zdaniu. Ze względu na pochodzenie wyróżniamy: przyimki **pierwotne** (*bez, do, nad, o, od, po, przed, przez, u, w, z, za*) i przyimki **wtórne** (*ponad, spod, zza, spoza, około*), a ze względu na budowę: przyimki proste i przyimki **złożone** (*naprzeciw, na skutek, pomimo, powyżej, dookoła, spod, spoza*). Przyimek w połączeniu z rzeczownikiem, przymiotnikiem, liczebnikiem tworzy **wyrażenie przyimkowe**, np. *sklep z obuwием, zeszyt w kratkę*.

195. Wpisz do tekstu odpowiednie przyimki: *nad, dookoła, przez, o, pod, w*. Wskaż przyimki proste i złożone.

Poszedł Jaś   świat, żeby biedę pokonać. Pożegnał matusię i poszedł w świat szeroki, w świat daleki,

lasy i rzeki. Tu i tam   pracę się starał, ale nic się nigdzie nie trafiło. Usiadł   brzozą płaczącą i zamyślił się   swoją biedą.   polany tańczyły krakowiaka.

Przeczytaj wiersz głośno i wyraźnie.

Danuta Gellnerowa

Mamo!

Dam ci dziś piękny kwiatek
i wstążkę na dodatek.
Dam ci złoty pierścionek,
na górze mały domek,
ogródek malowany,
ławkę pod wielkim kasztanem.

Dam ci słońce nad domem,
słońce – złotą koronę.
I dam ci księżyc, wiesz?
I jeszcze... co tylko chcesz.
Bo jestem bardzo bogaty,
dostałem kredki od taty.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

*Co chłopiec chciał dać swojej mamie? *Jak wyraził swoją miłość do mamy? *Jak jeszcze można wyrazić miłość do mamy? Wyśpisz z wiersza pt. „**Mamo!**” przyimki wraz z rzeczownikami.

196. Posegreguj wyrazy na dwie grupy: przysłówki i przyimki.

przysłówek

przyimek

U, wesoło, przez, kolorowo, zza, łaskawie, obok, głośno, spoza, znad, niezwykle, a, spod, daleko, nad, cicho, przed.

197. Uzupełnij powiedzenia wyrażeniami przyimkowymi: *w nosie, na skrzydłach, za zębami, w worku, w płot, na głowie, spode łba.*

Mieć muchy ..., patrzeć ..., trafić jak kula ..., trzymać język ..., lecieć jak ..., stawać ..., kupić kota .... .

198. Przeczytaj i wybierz odpowiedzi. Dodaj punkty, a dowiesz się, czy jesteś dobrym synem / dobrą córką?

1. Mama położyła się, żeby odpocząć. Co robisz w tym czasie?

- Włączasz głośno radio. (0 p.)
- Starasz się zachowywać cicho, ale nie wychodzi ci to. (1 p.)
- Siedzisz cichutko, by nie obudzić mamy. (2 p.)

2. Mama ugotowała na obiad zupę, której nie lubisz. Co robisz?

- Zjadasz zupę i dziękujesz za obiad. (2 p.)
- Zjadasz, ale krzywisz się przy tym. (1 p.)
- Nawet nie bierzesz łyżki do ręki. (0 p.)

3. Masz ochotę po zajęciach w szkole iść do kolegi. Co robisz?

- Idziesz do kolegi i stamtąd próbujesz zadzwonić do mamy. (1 p.)
- Idziesz do kolegi, nie zawiadamiając o tym mamy. (0 p.)
- Wracasz do domu i pytasz o pozwolenie. (2 p.)

4. Wracasz ze szkoły. Mama pyta, jak minął dzień.

- Nic nie odpowiadasz. (0 p.)
- Opowiadasz, co się wydarzyło w szkole i pytasz mamę, jaki ona miała dzień (2 p.)
- Opowiadasz jak pod przymusem. (1 p.)

5. Umówiłeś się z mamą, że będziesz sam sprzątał swój pokój.

- W pokoju masz porządek. (2 p.)
- W pokoju masz wieczny bałagan i mama sprząta za ciebie. (0 p.)
- Sprzątasz, kiedy mama ci o tym przypomni. (1 p.)

6. Dostałeś w szkole uwagę.

- Nie przyznajesz się mamie. (0 p.)
- Mówisz o tym po kilku dniach. (1 p.)
- Mówisz o tym mamie od razu. (2 p.)

Rozwiążanie

11–12 punktów: Jesteś idealnym dzieckiem! Mama musi być z ciebie dumna.

5–12 punktów: Musisz się bardziej starać! Swoim zachowaniem martwisz czasami swoją mamę.

0–4 punktów: Zastanów się nad swoim postępowaniem! Martwisz swoją mamę. Postaraj się to zmienić (*wg sp5chel-mza.szkolnastrona.pl*).

TEMAT 13.

PODRÓŻ PO POLSCE.

BUDOWA ZDANIA.

ZDANIA ZE WZGLĘDU NA CEL
WYPOWIEDZI. ZDANIE POJEDYNCZE.
PODMIOT I ORZECZENIE.
ZDANIE POJEDYNCZE A ZŁOŻONE

Kompozytorem najbardziej znanego motywu muzycznego w serialu o Bolku i Lolku jest Waldemar Kozanecki. Muzykę do filmu pisał również Tadeusz Kocyba.

Lekcje 48–49.

199. Posłuchaj tekstu.

Tatrzański Park Narodowy,
Dolina Pięciu Stawów
Polskich

Karkonoski Park Narodowy

Góry jako dar natury

Polska to piękny kraj. Na północy znajduje się morze, wzdłuż południowej granicy Polski ciągną się Karpaty i Sudety. Najwyższym pasmem Karpat są Tatry. W Tatrach znajduje się największy w Polsce szczyt – Rysy. U jego podnóża błyszczący swą przezroczystą taflą najpiękniejsze jezioro w Tatrach – Morskie Oko. Tatry są stromymi i skalistymi górami. Jest tam wiele jaskiń.

Na terenie gór rozciąga się Tatrzański Park Narodowy. Roślinnymi osobliwościami parku są:

limba,

szarotka
alpejska,

dziewięćsił
bezłodygowy,

a wśród zwierząt:

kozice,

niedźwiedzie,

orły.

Najwyższym pasmem Sudetów są Karkonosze ze szczytem Śnieżką. Karkonosze to góry o łagodnych stokach i rozległych grzbietach. Żyje tu wiele gatunków zwierząt i roślin, więc aby je chronić utworzono Karkonoski Park Narodowy (*wg Iwony Jabłkowskiej, Anety Popielnickiej i in.*).

Bank słówek do tekstu: *szczyt* – вершина (*гору*); *stromy* – крутий; *kozica* – косуля.

Związkowi wyrazowe:

Tatrzański Park Narodowy – Татранський національний парк; *Karkonoski Park Narodowy* – Карконошський національний парк; *dziewięćsił bezłodygowy* – дев'ятисил безстебловий; *przezroczysta tafla* – прозора поверхня.

Odpowiedz na pytania.

*Gdzie w Polsce znajduje się morze, a gdzie są góry? *Jak nazywa się największe pasmo Karpat? *Co mieści się u podnóża szczytu Rysy? *Jakie rośliny i zwierzęta są osobliwościami Tatrzańskiego Parku Narodowego? *Jak nazywa się największe pasmo Sudetów?

200. Pisanie z pamięci. Popatrz na wyrazy w ramce, zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz wyrazy. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

jaskinia – печера

limba – кедр

szarotka alpejska – альпійський

едельвейс

łagodny stok – пологий схил

rozległy grzbiet – широкий хребет

foka – тюлень

futrzany – хутряний

ćma – нетля, ношица

żmija – змія; гадюка

żrebak – лошак

201. Przekształć przyniomytki w przysłówki.

Wzór: *piękny* – (*jak?*) *pięknie*.

Wesoły, ciekawy, dobry, pracowity, szybki, wysoki, głosny, czysty.

202. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj nazwy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Budowa zdania. Rodzaje zdań ze względu na cel wypowiedzi

Zdanie (речення) to wypowiedzenie, które zawiera osobową formę czasownika, np. *Dzisiaj idziemy do kina*. Za pomocą zdań pytamy o coś, informujemy o czymś, formułujemy prośby, życzenia, rozkazy. Ze względu na cel wypowiedzi dzielimy zdania na:

- 1) **oznajmujące (розповідні)**, np. *Odrobiłam lekcje*.
- 2) **pytające (питальні)**, np. *Kto chce odpowiadać?*
- 3) **rozkazujące (спонукальні)**, np. *Niech Irena odpowiada*.

Do wyrażana silnych uczuć służą **zdania wykrzyknikowe (окличні)**, np. *Och, jaka ładna!*

203. Dobierz do zdań pytających zdania oznajmujące i zapisz parami do zeszytu.

Co robi słowik? Wiewiórki gryzą orzechy i żołędzie.
Kto maluje obraz? Chłopcy idą do szkoły.

Dokąd idą chłopcy? Słowik śpiewa.

Co lubią gryźć wiewiórki? Malarz maluje obraz.

204. Przepisz zdania, wstaw potrzebne znaki interpunkcyjne i zapisz je do zeszytu. Ustal, jakie to są zdania ze względu na cel wypowiedzi.

Żyje tu wiele gatunków zwierząt i roślin

Ile żyje tu gatunków zwierząt i roślin

W ciągu ostatnich lat stracono wiele gatunków zwierząt

Ileż tutaj pięknych jezior i gór

205. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj zwroty wyrazowe w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Zdanie pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte

Zdanie, w którym jest tylko podmiot i orzeczenie, nazywamy **pojedynczym zdaniem nierozwiniętym (просте непоширене речення)**, np. *Woda płynęła*.

Zdanie, w którym oprócz podmiotu i orzeczenia występują wyrazy określające, nazywamy **pojedynczym zdaniem rozwiniętym** (**просте поширене речення**), np. *Woda płynęła dalej w głęb lasu szerokim strumieniem.*

206. Rozwiń zdania pojedyncze.

Uczeń pisze.

(*Jaki?*) uczeń pisze (*co?, gdzie?*).

Nauczycielka sprawdza.

(*Jaka?*) nauczycielka sprawdza (*co?*).

207. Przeczytaj wiadomości. 📚 Opowiedz je swojemu koledze / swojej koleżance z ławki.

Podmiot i orzeczenie

Podmiot (підмет) to część zdania, która nazywa przedmiot (pojęcie), o którym się w zdaniu orzeka, najczęściej odpowiada na pytanie: *kto?, co?* np. *Uczeń wygrał konkurs. Książka leży na stole.*

Orzeczenie (присудок) to najważniejszy element zdania, oznacza czynność, stan lub właściwość podmiotu, odpowiada na pytania: *co robi podmiot?, kim jest?, co się z nim dzieje?,* np. *Mama dobrze gotuje. Mój wujek jest dziennikarzem. Wiosenne kwiaty rozkwitły w ogródkach.*

208. Przepisz podane zdania i podkreśl podmioty. Wskaż, jakimi częściami mowy są one wyrażone? 🎲 Ułóż z podanych zdań zdania rozwinięte.

Dziewczyny śpiewają.

Wiatr niesie.

Szumią wierzby.

Dziecko grało na fortepianie.

Chłopiec zrobił latawiec.

Pachną trawy.

209. Do podmiotów dobierz orzeczenia i zapisz zdania do zeszytu.

Drzewa.... Rzeka .... Motyl.... Trawa ... . Słońce .... bociany. Dzieci ... z nadziejściem wiosny.

Wyrazy pomocnicze: fruwał, radują się, wyrosła, Przyleciały, świeciło, biegła, szumiąły.

Lekcje 50–51.

210. Przeczytaj polilog z podziałem na role.

Dokąd onijadą o tej porze?

- Cześć, Tolek. Dokąd jedziesz?
- Cześć. Do Wrocławia. A ty dokąd?
- A ja do Krakowa. Patrz, tam idzie Olek i chyba Bolek?.. Tak, to Bolek.
- Cześć, Andrzej! Cześć, Tolek! Dokąd jedziecie?
- Ja do Krakowa, a Andrzej do Wrocławia. A ty?
- Ja jadę do Gdańska. Razem z rodzicami.
- A ty, Bolek, dokąd jedziesz? Może też do Gdańska?
- Po pierwsze – nie jedziesz, tylko jedziecie, bo jedzie również moja siostra. Po drugie, nie do Gdańska, tylko do Poznania. A po trzecie, nieważne dokąd, tylko ważne do kogo. Jedziemy do babci.
- Patrzcie, kto tam?
- Gdzie?.. A, Marek i Marcin. Dokąd onijadą o tej porze? Do Kielc na pewno nie, do Katowic na pewno nie. Chyba jadą w góry. Pewnie do Zakopanego (*wg Haliny Cienkowskiej*).

211. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Związki wyrazów w zdaniu

Wyrazy w zdaniu łączą się ze sobą pod względem znaczenia i formy, tworząc **związki wyrazowe** (словосполучення). W skład związku wyrazowego wchodzi **wyraz określany, nadrzędny** (головне слово), i **wyraz określający, podrzędny** (підрядне слово). Związki te praktycznie rozpoznajemy za

pomocą pytań kierowanych od wyrazu nadzawanego do wyrazu podrzędnego, np. Książka (co?) Wojtka (czyja książka?) leży (co się z nią dzieje?) na stole (gdzie leży?).

212. Dobierz po jednym określeniu z wyrazów i wyrażeń pomocniczych.

Ułóż zdania rozwinięte i zapisz je do zeszytu.

Zima dokuczyła ...; ciocia kupiła ... sweter, ... kwiaty stoją ...; albumy leżą ...; jutro pojedziemy ...; chłopiec spojrzał ... .

Wyrazy i wyrażenia pomocnicze: piękne, babci, z wdzięcznością, ptakom i zwierzętom, do dziadka, w wazonie, na półce.

Wiem więcej

Kraków to miasto w południowej Polsce, drugie w kraju pod względem liczby mieszkańców (ponad 761 tysięcy osób) i pod względem powierzchni (327 km²). Położone nad Wisłą, jest jednym z najstarszych miast Polski. Do 1596 r. Kraków był stolicą Polski, a do 1611 r. – siedzibą władców państwa polskiego. W Krakowie można zobaczyć wiele bezcennych zabytków, do których należą Stare Miasto, Rynek Główny, Sukiennice, Kościół Mariacki, Wawel, Zamek Królewski na Wawelu, Dzwon Zygmunt, Barbakan, Brama Floriańska i inne.

Kraków, foto Jana Włodarczyka

213. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Grupa podmiotu i grupa orzeczenia

Zdanie pojedyncze rozwinięte składa się z dwóch grup wyrazowych: z **grupy podmiotu (група підмета)** i z **grupy orzeczenia (група присудка)**. Grupę podmiotu tworzy podmiot i określenia podmiotu, a grupę orzeczenia – orzeczenie i określenia orzeczenia.

Np. w zdaniu: *Nowa uczennica podobała się koleżankom*, podmiotem jest wyraz *uczennica*, orzeczeniem – *podobała się*. Określeniem podmiotu jest wyraz *nowa*, określeniem orzeczenia – wyraz *koleżankom*.

214. Przepisz zdania, określ grupę podmiotu i grupę orzeczenia. Postaw pytania przy określeniach podmiotu i przy określeniach orzeczenia.

Dawno temu istniał znany i wspaniały gród.

Na zboczu wzgórza wawelskiego osiedlił się wielki smok.

Przerążony król zwołał radę podwładnych.

Do miasta przybył ubogi młodzieniec.

Wiem więcej

Fontanna Neptuna w Gdańsku na Długim Targu powstała z inicjatywy burmistrza B. Schachmanna i rady miejskiej. Jej uruchomienie nastąpiło w 1633 r. Legenda mówi o tym, że dawni mieszkańców miasta byli zamożni i wrzucali złote monety do fontanny. Pewnego dnia Neptun zdenerwował się na nich i trójzębem uderzył w głąb basenu, rozłupując monety na drobne kawałki. Według innej legendy, raz na sto lat zwierzęta towarzyszące Neptunowi w fontannie ożywają i organizują zabawę. Na bal udaje się też sam Neptun schodząc w nocy z postumentu.

215. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Zdanie pojedyncze i zdanie złożone

Zdaniem pojedynczym (просте речення) nazywamy takie zdanie, w którym jest tylko jedno orzeczenie. **Zdaniem złożonym (складне речення)** nazywamy zdanie składające się z dwu lub więcej zdań, które rozpoznajemy po liczbie orzeczeń.

Np. w zdaniu: *W niedzielę rano Jacek poszedł na basen*, jest tylko jedno orzeczenie (*poszedł*), jest to zdanie pojedyncze. W zdaniu: *W niedzielę rano Jacek poszedł na basen, a wieczorem zwiedził wystawę*, są dwa orzeczenia (*poszedł, zwiedził*), jest to zdanie złożone, które składa się z dwóch zdań składowych.

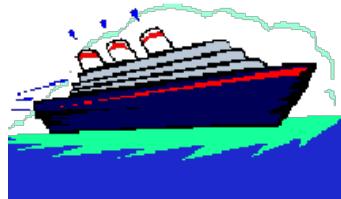

216. Podane zdania pojedyncze przekształć w zdania złożone za pomocą spójników *i, lecz, ale, oraz, który*.

Nie mam czasu. Byłem na koncercie. Muszę posprzątać wszystkie ubrania. Podaruję książkę. Lekcja była ciekawa.

217. Zaśpiewaj piosenkę.

Podróże, podróże

Muzyka: Mieczysław Janicz

Słowa: Jan Brzechwa

1. Czeka pociąg, stoją wagony,
jeden zielony, drugi czerwony.
Pasażerom oczy się śmieją,
pojedziemy w świat koleją!

Refren:

Podróże, podróże, to zabawa ciekawa,
podróże, podróże to daleka wyprawa.
Choć nasze podwórze niepozorne, nieduże,
lecz nasza zabawa to dalekie podróże.

2. Teraz mamy wielką ochotę
lecieć w nieznany świat samolotem.
Ziemia w dole pod chmurą znika,
każdy zmienia się w lotnika.
3. Płynie statek, statek olbrzymi,
fala się pieni, komin się dymi.
Nowy ląd nam wnet się ukaże,
każdy z nas jest marynarzem.

TEMAT 14.

LATO.

PRZYRODA LATEM.

WAKACJE.

WIELKIE LITERY.

**PISOWNIA NIE Z RZECZOWNIKAMI
I CZASOWNIKAMI.**

**PISOWNIA WYRAZÓW Z E, A, EN, EM, ON, OM.
PISOWNIA WYRAZÓW Z Ó/U, RZ/Ż, H/CH**

Chłopcy Bolek i Lolek są znani i rozpoznawani na całym świecie,
odwiedzili 80 krajów, a oglądało ich prawie miliard osób.

Lekcje 52–54.

218. Posłuchaj tekstu.

Danuta Wawiłow

Najpiękniejszy dzień wakacji

Jaskiniowcy skakali po ławkach i darli się jak nieprzytomni. Wszyscy byli wyżsi, silniejsi i bardziej opaleni niż w zeszłym roku. Do sali weszła pani Kasia. – Dzień dobry, kochani – powiedziała. – Okropnie się cieszę, że was widzę. Wyjmijcie zeszyty i zapiszcie temat lekcji.

– Proszę pani! – przerwał jej Łukasz. – A mnie robili rentgen! Jejku, żeby pani wiedziała, ile ja mam kości!

– A mnie pokazywali w telewizji! – darła się Iwona. – Jak spadałam z dachu! Brat mnie nakręcił kamerą!

Pani Kasia złapała się za głowę. – Cicho! Błagam! – powiedziała. – Temat lekcji: „Najpiękniejszy dzień wakacji”. – Bastik, jaki był twój najpiękniejszy dzień wakacji?

– Jak się kąpałem w basenie – powiedział Bastik. – A jaki był pani najpiękniejszy dzień wakacji?

Pani Kasia trochę się zaczerwieniła. – Jak pojechaliśmy z mężem do Pragi – powiedziała. – I oglądaliśmy z Mostu Karola zachód słońca...

Chłopcy spojrzeli na nią ze współczuciem. – To strasznie nudne – powiedział Drakulak. – Gdyby pani spadła z

mostu do wody, a pani mąż by skoczył i by panią uratował, to by było ekstra!

– Wcale nieprawda! – rozkrzyczały się dziewczyny. – Oni są głupi, prawda, proszę pani? Podniósł się straszny hałas. Pani Kasia złapała się za głowę. – Wiecie co? – powiedziała, kiedy Jaskiniowcy trochę się uspokoili. – Najlepiej będzie, jeśli każdy z was napisze na ten temat wypracowanie domowe. – Drrryń! – zadzwonił dzwonek. – ... a teraz idziemy na przerwę – zakończyła pani Kasia i odetchnęła z ulgą.

Bank słówek do tekstu: *jaskiniowiec* – первісна людина; *darli się* – рвались; *jejku* – разм. вигук, що виражає здивування, переляк або загрозу; *współczucie* – співчуття; *rozkrzyczeć się* – розкричатися.

Związk wyrazowe: *okropnie się cieszę* – дуже рада; *nakręcić kamerą* – зняти на відео; *odetchnąć z ulgą* – зітхнути з полегшенням.

nieprzytomny – непритомний

złapać się – схопитися

trzask – тріск

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

*Jaki był temat lekcji? *Czy uczniowie dobrze zrozumieli temat? *O czym oni opowiadały? *Przeczytaj zakończenie utworu. *Co poczuła nauczycielka, kiedy rozległ się dzwonek? *Wyjaśnij, dlaczego? *Opowiedz, jaki był twój „najpiękniejszy dzień wakacji”?

219. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim.

Wielkie litery

Wielką literą piszemy:

- 1) nazwiska, imiona własne, przydomki, pseudonimy ludzi, imiona zwierząt, np. *Jan Kowalski, Janko Muzykant, Brytan* (pies);
- 2) nazwy kontynentów, państw, regionów, dzielnic, miast, np. *Rzeczpospolita Polska, Ukraina, Starówka*;
- 3) nazwy mieszkańców kontynentów, państw, regionów, np. *Europejczyk, Polak, Ślązak*;
- 4) nazwy ulic, placów, parków, budowli, np. *Aleje Ujazdowskie* (ale: *aleja Róż*), *Stary Rynek, Łazienki*;

- 5) nazwy mórz, oceanów, rzek, jezior, gór, np. *Morze Bałtyckie*, *Ocean Atlantycki*, *Wisła*; *jezioro Wigry*, *góra Giewont* (wyraz określający jest rzeczownikiem w mianowniku);
- 6) pierwszy wyraz oraz wyrazy będące nazwami własnymi w tytułuach książek, np. „*O krasnoludkach i sierotce Marysi*”;
- 7) wszystkie wyrazy z wyjątkiem przyimków i spójników w tytułuach czasopism, jeśli cały tytuł odmienia się przez przypadki, np. „*Życie Warszawy*”. W innych tytułuach czasopism wielką literą piszemy tylko pierwszy wyraz, np. „*Poznaj swój kraj*”.

220. Odczytaj podane wyrazy i podziel je na dwie grupy: a) pisane wielką literą, b) pisane małą literą. Uzasadnij pisownię tych wyrazów. Korzystaj z pomocy słownika.

Polak, afisz, dożynki, Europa, pogoda, „Gazeta Wyborcza”, polski, Szkoła Podstawowa nr 1 w Kielcach, grudzień, Adam Mickiewicz, warszawiak, Uniwersytet Jagielloński, liceum, Nowy Targ, samochód, Boże Narodzenie, „Victor Junior”, Jolanta, Słowianin, „O dwóch takich, co ukradli księżyca”, morze, Krzywe Koło, Sokole Oko, Warszawa, przerwa, Bałtyk, dyngus, Zamek Królewski, ślub.

221. Przepisz podane wyrazy i zamień w razie potrzeby małą literę na wielką. Pamiętaj o poznanych zasadach ortograficznych.

Bolesław chrobry, azja, góra śnieżka, „pan tadeusz”, azor, kanał augustowski, wrocław, francja, ulica marszałkowska, olsztyn, indianin, „akademia pana kleksa”, województwo lubelskie, „płomyczek”, wigilia, kornel makuszyński, rynek starego miasta, „kumpel”, jezioro morskie oko.

222. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Pisownia partykuły **nie** z rzeczownikami i czasownikami

Nie z rzeczownikami piszemy **łącznie**, np. *nieśmiałość*, *nieostrożność*.

Nie piszemy **rozzielnie** przed rzeczownikami, kiedy chcemy zaznaczyć przeciwwstawiennie (*Nie obawa, lecz przemysłana decyzja.*), oraz przed czasownikami (*nie rozumiem, nie śmiać się*).

223. Wypisz czasowniki z partykułą **nie** z pierwszej części przysłów i rzeczowniki z **nie** z drugiej części. Wyjaśnij zasady pisowni **nie** z czasownikami i rzeczownikami.

Nie mów hop, dopóki nie przeskoczysz.

Zegar nie je, nie pije, a jednak bije.

Czego Jaś się nie nauczy, Jan nie będzie umiał.

Zgoda buduje, niezgoda rujnuje.

Przemija tylko to, co jest nieprawdą.

Nieszczęścia chodzą parami.

224. Dobierz do słów *zaskoczenie, wróg, trwoga, rozwód, samowola* wyrazy pokrewne z partykułą **nie**.

Wyrazy pomocnicze: nieprzyjaciel, nieład, nieposłuszeństwo, niepokój, niespodzianka.

225. Posłuchaj wiersza.

Dorota Gellner

Lato

Oto lato na obrazku –
grzywka z trawy, kapcie z piasku.
Złote uszy, złote szelki,
no i oczy jak muszelki.
To jest właśnie portret lata.
Nad portretem motyl lata,
A na ramach, jak to latem,
wciąż rozkwita kwiat za kwiatem!

Odpowiedz na pytania. Jaki portret lata przedstawia autorka wiersza? Czemu lubisz lato?

226. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Pisownia wyrazów z *ę*, *q*, *em*, *en*, *om*, *on*

Piszemy *q* i *ę* w **wyrazach rodzimych** (власне польська лексика), chociaż wymawiamy w nich czasami *om*, *on*, *em*, *en*, np. *łąka*, *zęby*.

W **wyrazach zapożyczonych** (запозичені слова) przeważnie piszemy *om*, *on*, *em*, *en* bez względu na wymowę, np. *kombajn*, *stempel*.

227. Zapisz wyrazy z *-q* i dopisz do nich wyrazy pokrewne z *-ę*.

Wzór: *wąż* – *węże*.   *Książka*, *dąb*, *mąż*.

228. Zapisz wyrazy z *-ę* i dopisz do nich wyrazy pokrewne z *-q*.

Wzór: *ręka* – *rączka*.   *Węzeł*, *pięć*, *węch*.

229. Przeczytaj polilog z podziałem na role.

Dokąd idziecie o tej porze?

– Cześć, Jola. Dokąd idziesz?

– Do muzeum. A ty?

– A ja na pocztę i na spacer. Spieszę się!

– Poczekaj! Patrz, kto idzie! Ta mała to Ola. A ten drugi to kto?

– Chyba Edek.

– Cześć, dokąd idziecie?

– Cześć. A wy dokąd? Na spacer?

– Ja na spacer, a Jola do muzeum. A ty dokąd idziesz?

– Po pierwsze, nie idziesz, tylko idziecie, bo idziemy razem, po drugie, nie dokąd, tylko na co. Idziemy na chór. O, tam idą Ala i Ula.

– Dokąd one idą o tej porze? Do szkoły na pewno nie, na basen na pewno nie.

– Oczywiście, że nie. One też idą na chór (wg Haliny Cienkowskiej).

 230. Czarodziej pozbawił pierwszej głoski imiona dzieci. Odgadnij ich imiona.

...arta, ...ichał, ...asia, ...obert, ...osia, ...arcin, ...aweł,
...nia, ...orotka, ...arysia.

Lekcje 55–56.

231. Przyjrzyj się uważnie wyrazom. Zamknij podręcznik i napisz w zeszycie nazwy zwierząt, które zapamiętałeś / zapamiętałaś. Sprawdź, czy poprawnie napisałeś / napisałaś.

Żyrafa, czyżyk, jeż, żółw, wąż, żaba, żubr.

232. Przeczytaj wiersz wyraźnie.

Helena Bechlerowa

Może zobaczymy

Idźmy leśną ścieżką
cicho, cichuteńko,
może zobaczymy
sarniątko z sarenką.

Odpowiedz na pytanie.

Może zobaczymy
wiewióreczkę małą,
jak wesoło skacze
z gałęzi na gałąz.

Jakie zwierzęta i ptaki można zobaczyć w lesie?

233. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Pisownia wyrazów z ó i u

Ó piszemy wtedy, kiedy wymienia się ono na **o** lub **e** w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych, np. *mróz – mrozu*.

Ó piszemy w zakończeniach rzeczowników: **-ów, -ówna, -ówka**, np. *Rzeszów, Wróblówna, taksówka*. **Wyjątki:** *zasuw-*

ka, skuwka. Mimo braku wymiany na **o** lub **e ó** piszemy w wyrazach: *król, góra, jaskółka, wróbel, krótki*. Pisownię tych wyrazów należy zapamiętać.

U piszemy w większości polskich wyrazów, w zakończeniach rzeczowników: **-un, -unek, -unka**, np. *opiekun, ratunek, opiekunka* oraz w zakończeniach czasowników: **-uje, -ujesz, -uje**, np. *pracuję, pracujesz, pracuje*. **Zapamiętaj: u** piszemy w czasownikach: *kuć, psuć, snuć*.

234. Zapisz wyrazy w dwóch kolumnach.

Wkrótce, hamulec, łódka, ponury, późno, obudził się, jaskółka, poduszka, żarówka, róża, stalówka, rysujesz.

1) ó

2) u

235. Uporządkuj alfabetycznie wyrazy z ó niewymiennym.

Sójka, półka, wióry, skóra, źródło, wróbel, tchórz, wójt, czółno, próżność, próba.

236. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Pisownia wyrazów z rz i ż

Rz piszemy wtedy, kiedy w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych wymienia się ono na **r**, np. *starzec – starca*, a także w zakończeniach rzeczowników: **-mierz, -mistrz**, np. *zegarmistrz*.

Rz piszemy po spółgłoskach: **b, p, d, t, g, k, ch, j, w**, np. *brzeg, naprzód, drzewo, trzeba*. **Wyjątki:** *kształt, pszczoła, pszenica, Pszczyna*; wyrazy z końcową częstką **że**, np. *także*. **Zapamiętaj:** **rz** piszemy w innych wyrazach mimo braku wymiany na **r**, np. *burza, rząd, korzyćść, rzadki*.

Ż piszemy wtedy, kiedy wymienia się ono w wyrazach pokrewnych lub w innych formach danego wyrazu na **g, dz, h, z, ž, s**, np. *drożka – droga, drużyna – druhowa, bliżej – blisko*.

Ż piszemy także na końcu wyrazów pochodzenia francuskiego, np. *bandaż, garaż*, oraz na końcu polskich wyrazów, np. *stróż, nóż*.

237. Od podanych wyrazów utwórz formy gramatyczne tak, aby wystąpiła wymiana *rz:r*. Podkreśl wymieniające się głośki.

Wzór: *szczerzy – szczery; wietrzny – wiatr*

Starzy, bystrzy, chmurzyć, wierzyć, górzysty.

238. Uzupełnij wyrazy brakującymi literami *rz* lub *ż*.

B...oskwinia, nó...ka, ch...an, g...ęda, ksią...ka, jak...e, w...os, ...aba, nó..., ig...yska, p...ebiśnieg, dró...ka, g...yb, krą...ek, k...yk, gara..., bie...nia, fili...anka, spoj...enie, w...ątek.

239. Utwórz związki wyrazowe, podkreśl wyrazy z literą *ż*.

Wyrazy pomocnicze: dzierżawca, drżenie, lżej, obelżywe, rży.

... słowa, ... rąk, ... jak koń, było mi ..., gospodarny ... .

240. Przeczytaj wyraźnie. Naucz się wiersza na pamięć.

Ludwik Wiśniewski

Czerwiec

Pracowity czerwiec
przebudził się wcześnie,
poił słodkim sokiem
młodziutkie czereśnie!

Pracowity czerwiec
wstał przed słońca wschodem –
mył w perliszej rosie
truskaweczki małe!

W południe na łące
zbierał z kwiatów słodycz –
poił tą słodyczą
czerwone jagody.

Skończył dzienną pracę,
pobiegł do strumyka.
Tam na ciepłym piasku
koziołeczkki fikał.

Bank słówek do tekstu: *słodycz* – солодощі; *strumyk* – струмок.

Związki wyrazowe: *perlisza rosa* – перлиста роса; *koziołeczkki fikać* – веселитися.

Odpowiedz na pytania. *Opowiedz, co ciekawego dzieje w przyrodzie w czerwcu? *Jakie latem są dni i noce? *Jakie owady fruwają po letnim niebie?

*Opowiedz, co ciekawego dzieje

w przyrodzie w czerwcu? *Jakie latem są dni i noce? *Jakie owady fru-

wują po letnim niebie?

241. Uzupełnij zdania.

Rz piszemy, gdy:

- 1) **rz** wymienia się na ... ; 2) **rz** występuje po spółgłoskach: ... ; 3) w zakończeniach rzeczowników rodzaju męskiego na - ... ; 4) w zakończeniach rzeczowników rodzaju męskiego na - ... ; 5) w wyrazach, których pisownię należy ... .

... .

Ż piszemy, gdy:

- 1) **ż** wymienia się na ... ; 2) **ż** występuje po spółgłoskach: ... ; 3) w wyrazach, których pisownię należy ... .

Lekcje 57–58.

Wiem więcej

Żniwa są ukoronowaniem całorocznej pracy rolnika. Gdy kłosy zbóż nabrzmieją i zaczynają uginać się lekko pod swym ciężarem, a pogoda jest słoneczna i wieje lekki wiatr, wówczas to znak, że należy rozpocząć żniwa. Żniwa zaczyna się uroczyście „zażynkiem”. Po żniwach pierwsze ścieżki kłosy wplata się do wieńca.

Dożynki to ludowe święto połączone z obrzędami dziękczynnymi za ukończenie żniw i prac polowych. Tradycyjnie obchodzone w pierwszy dzień jesieni.

242. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczyciela.

Pisownia wyrazów z **h i ch**

Jeżeli w którymś wyrazie występuje **h**, to w wyrazach pokrewnych także piszemy **h**, np. *bohater – bohaterski, honor – honorowy*.

Ch piszemy, jeśli w innych formach danego wyrazu wymienia się ono na **sz** (*sucho – susza, mucha – musze*), po **s** (*schody, schować*) oraz na końcu wyrazów (*gmach, ruch*).
Wyjątek: *druh.*

243. Od podanych słów utwórz zdrobnienia.

Wzór: *puch – puszek.*

Groch, mech, dach, ciuch, śpioch, okruch.

244. Utwórz formy miejscowości I^o od rzeczowników.

Wzór: *uciecha – (o) uciesze.*

Cecha, blacha, mucha, skrucha.

245. Zabawa „Wskaż hasło”. Przeczytaj, dobierz odpowiednie znaczenia.

chaos	„niepomyślny, niefortunny zbieg okoliczności, brak szczęścia, powodzenia”
echo	„duże ozdobne naczynie z metalu lub szkła, dziś służy jako honorowa nagroda sportowa”
pech	„stan zamętu, bezładu, zamieszania”
puchar	„powtórzenie głosu spowodowane odbiciem fali głosowej”
mechanik	„zespół cech psychicznych właściwych danemu człowiekowi”
chuligan	„specjalista w dziedzinie budowy maszyn, mechanizmów”
charakter	„człowiek naruszający obowiązujące normy”
chryzantema	„zespół śpiewaczy wykonujący wspólnie piosenki”
chór	„roślina o różnobarwnych kwiatach pochodząca z Chin i Japonii”

246. Przeczytaj z podziałem na role.

Teatrzyk dożynkowy

Występują: piekarz, młynarz, żniwiarz, dzieci. Dzieci wprawadzają na scenę piekarza z szaflikiem. W szafliku jest ukryty bochenek chleba, niewidoczny dla publiczności.

Dzieci:

Mało nas, mało nas

do pieczenia chleba.
Tylko nam, tylko nam piekarza potrzeba.
Piekarzu, piekarzu!
Upiec bochen chleba!

Piekarz:

Do pieczenia chleba
mąki nam potrzeba.

Poproście młynarza.

Dzieci:

Mało nas, mało nas
do pieczenia chleba.
Tylko nam, tylko nam
młynarza potrzeba.

Dzieci:

Młynarzu, młynarzu!
Daj nam mąkę w worze!

Młynarz (*daje dzieciom worek*):

Będzie mąka w worze,
Jak dostanę zboże.
Poproście żniwiarza.

Dzieci:

Mało nas, mało nas
do pieczenia chleba.
Tylko nam, tylko nam
żniwiarza potrzeba.

Żniwiarzu, żniwiarzu!
Czy skosiłeś kłosy?

Czy wystarczy ziarna?

Żniwiarz (*z kosą*):

Będzie chleba dosyć!
Skoszę zboża cały łan.
Młynarzowi ziarno dam.
(*Żniwiarz udaje, że kosi zboże i wsypuje ziarno do podstawionego przez dzieci*

worka. Dzieci niosą ten worek do młynarza).

Młynarz:

W młynie ziarno zmielę sam,
Piekarzowi mąkę dam!
(*Młynarz udaje, że miele ziarno. Dzieci niosą worek z mąką do piekarza*).

Piekarz:

Z białej mąki będzie chleb,
Będzie chleba pełen sklep!
(*Piekarz udaje, że wsypuje mąkę do szaflika, miesza ciasto, po chwili podaje dzieciom bochenek chleba. Dzieci otaczają kołem piekarza, młynarza i żniwiarza. Tańczą wokół nich śpiewając*).

Dzieci śpiewają (*na melodię krakowiaka*):

A my się schylimy
nad każdym bochenkiem,
za bochenek chleba
damy wam piosenkę.
Niech nasza piosenka
Prędko do was leci.
Z pajdą chleba w ręku
Tańczą wszystkie dzieci

(wg Wandy Chotomskiej).

Uśmiechnij się

Na lekcji nauczyciel pyta Jasia:

- Czy widziałeś kiedyś żywą sarenkę?
- Tak, w telewizji.
- A w lesie?
- Nie widziałem, bo my nie zabieramy telewizora do lasu.

TEMAT 15.

UTWORY LITERATURY LUDOWEJ.

**PRZECINEK W ZDANIU POJEDYNCZYM
ORAZ W ZDANIU ZŁOŻONYM. ZNAKI
PRZESTANKOWE W ZAPISIE ROZMOWY.
WYPowiedź ustna i pisemna.
POWTÓRZENIE**

**19 maja 2011 r. w Bielsku-Białej odsłonięto pomnik Bolka i
Lolka. Bolek i Lolek wskazują Polskę na globusie.**

Lekcje 59–64.

247. Posłuchaj legendy.

Legenda o Żmijowych Wałach

Dawne to były czasy, gdy po kijowskiej ziemi stąpał ognisty żmij. Głowa miał siedem, a każda z nich ziała piekielnym żarem. Pożerał wszystko, co spotkał na swej drodze.

Syn księcia Włodzimierza ruszył do walki z ognistą bestią. Dzielnie odpierał żmijowe ataki, ale wkrótce zaczął opadać z sił. Wtedy dostrzegł stojącą nieopodal samotną kuźnię. W ostatniej chwili udało mu się wbiec do środka i zatrzasnąć drzwi przed nosem żmija.

A w kuźni bracia Borys i Gleb wykuwali pierwszy pług. Na widok książęcego syna sami postanowili stanąć do walki z siedmiogłową bestią. Żmij już zdążył roztopić swym ognistym oddechem żelazne drzwi i wetknął jedną z głów do kuźni, żeby podpalić ją od środka.

Bracia natychmiast chwycili żmijowy język, zaciągnęli go na kowadło i zaczęli bić go kowalskimi młotami. Żmij jęczał i wił się, ale wkrótce się poddał. Wtedy bracia zapręgli go do pługa i ruszyli z nim na pierwszą orkę.

Ziemia kijowska została otoczona bruzdą, która stanowiła znakomite wały obronne i chroniła miejscową ludność przed złem. Na pamiątkę wydarzeń sprzed wieków, bruzdę nazwano Żmijowymi Wałami.

Bank słówek do tekstu: *kuźnia* – кузня; *kowadło* – ковадло; *orka* – оранка;
poddać się – піддатися; *bruzda* – борозна.

Związki wyrazowe: *Żmijowe Wały* – Змієві вали; *ognisty żmij* – вогняний змій; *zaprzęgli do płyga* – запрягли до плуга; *wały obronne* – оборонні вали.

Odpowiedz na pytania. *Co się stało w dawnych czasach na ziemi kijowskiej? *Kto ruszył do walki z ognistym żmijem? *Co roobili w kuźni bracia Borys i Gleb? *Jak udało się zaprąć żmija do płyga? *Jak obecnie nazywają się te wały obronne?

 248. Ułóż plan do tekstu i zapisz wyrazy do zeszytu. Opowiedz wiadomości swojemu koledze / swojej koleżance z ławki.

Przecinek w zdaniu pojedynczym

Oddzielamy przecinkiem jednakowe i równorzędne części zdania pojedynczego – podmioty lub określenia, np. *Lasy, pola, łąki* przemierzaliśmy pieszo. Jeżeli jednak jednakowe części zdania nie są równorzędne, przecinka między nimi **nie stawiamy**, np. *Pierwsze wiosenne kwiaty* pojawiły się już w kwiaciarniach.

Nie rozdzielamy przecinkiem równorzędnych części zdania, jeśli są połączone spójnikami: ***i, oraz, albo, lub, bądź, czy, a, ani, ni***, np. Pojadę na wycieczkę do Zakopanego *albo* nad Bałtyk.

Przecinek stawiamy przed innymi spójnikami, np. przed ***ale, lecz, jednak, więc, toteż***, np. Dziecko było ładne, *ale* niegrzeczne.

249. Wstaw przecinek w odpowiednie miejsca, gdzie jest to potrzebne. Wyjaśnij pisownię znaków interpunkcyjnych.

Czy dzisiaj pójdziemy na ostatnią wspólną wycieczkę? W ogrodku posadzimy róże konwalię bratki Dziadek tata i wujek razem oglądają mecz. Ołówki leżały na stole biurku na półce. Ach jakie były smaczne ciasteczka ale kruchy. Ubrała się skromnie lecz elegancko.

Wiem więcej

Skąd się wzięły legendy?

W czasie długich zimowych wieczorów kobiety często zbierały się w jednym domostwie i wykonywały przeróżne prace: darcie pierza,

przebieranie grochu. Taki nastrój sprzyjał gawędom, w których obecne były bazyliuszki, czarty, duchy i wiele innych stworzeń. Działo się tak dopóki do wiosek nie dotarła cywilizacja.

Jednak te opowieści, przekazywane z ust do ust, z pokolenia na pokolenie przetrwały do dnia dzisiejszego i nazywamy je **legendami** (wg Dominiki Strzeleckiej).

250. Przeczytaj wiersz.

Mariusz Strzelecki

Bazyliszek (legenda)

Na warszawskim Krzywym Kole ludzie przestraszeni,
Bo tam stwór okropny wygląda z podziemi.
Na kogo żółtym ślepiem łypte, ten w kamień zamieniony
Lecz dzieci trzeba szukać, dzieci trzeba bronić.
Chwyta więc płatnerz, ich tata, swą tarczę lustrzaną
I staje przed bestią mocno rozgniewaną.
Pieje bazyliszek, łypie, aż tarcza się mieni
Wnet sam swoim wzrokiem w kamień się zamieni.
Dzieci ocalone! Ojciec się raduje!
A legenda bazyliszka nad Wisłą się snuje.

Bank słówek do tekstu: *bazyliszek* – василіск, міфічна тварина, яка мала голову півня, хвіст змії (дракона) та тулууб жаби; за повір'ями погляд василіска був смертельним, чудовисько можна було вбити, лише показавши йому дзеркало, в якому воно бачило віддзеркаллення власних очей; *przestraszony* – переляканий; *platnerz* – середньовічний ремісник, який виготовляв для людей і коней щити, забрала, рукавиці, кольчуги; *ocalony* – врятований; *snuje się* – передається; *łypać* – зиркати.

Związkowi wyrazowe:

Krzywe Koło – Криве Коло, вулиця в варшавському Старому Mісті; *w kamień się zamieni* – перетворюється на камінь; *tarcza lustrzana* – дзеркальний щит.

Odpowiedz na pytania. *Co się stało na warszawskim Krzywym Kole? *W jaki sposób płatnerz pokonał bazyliszka?

 251. Ułóż plan do tekstu. Opowiedz wiadomości swojemu koledze / swojej koleżance z ławki.

Przecinek w zdaniu złożonym

W zdaniu złożonym **oddzielamy przecinkiem** poszczególne zdania składowe, np. *Chciałem dziś oddać książki do biblioteki, ale zapomniałem zabrać je z domu.*

Nie rozdzielamy przecinkiem poszczególnych zdań składowych, jeśli są połączone spójnikami: ***i, oraz, albo, lub, bądź, czy, a, ani, ni***, np. *Koledzy zobaczą mecz albo pójdą na miasto.*

252. Wstaw brakujące przecinki.

Była ładna pogoda więc poszliśmy zwiedzać Zamek Królewski. Po obiedzie będziemy grać w gry komputerowe lub wybierzemy się na basen. Pani przewodnik nam powiedziała że dobrze znamy historię Warszawy. Chcieliśmy zostać dłużej ale musieliśmy wracać do domu.

253. Ułóż zdanie złożone z rozsypanki wyrazowej.

a, się snuje. Wisłą, Ojciec, nad, bazyliszka, się raduje, legenda

Wiem więcej

Bazyliszek, czasem nazywany królem węży to mityczne stworzenie, pojawiające się w legendach, podaniach i bajkach, mające zdolność zabijania wzrokiem i oddechem. Bazyliszek zabijał ludzi, gdy tylko na nich spojrzał. Stąd frazeologizm **bazyliszkowy wzrok**, który oznacza „przenikliwe spojrzenie wyrażające nieżyczliwy stosunek do kogoś, czegoś”.

Figura bazyliszka na Rynku Starego Miasta w Warszawie

254. Posłuchaj baśni.

Złota siekiera

(baśń ludowa)

Szedł raz cieśla nad rzekę. Usiadł na brzegu i zaczął jeść. Nagle wpadła mu do wody siekiera. Zmartwił się i zapłakał. Ten płacz usłyszał wodnik. Wydobył z wody złotą siekierę i zapytał:

– Czy to twoja siekiera?

Cieśla spojrzał i powiedział:

– Nie! Ta jest ze złota, moja była z żelaza.

Wodnik zanurzył się w głębinie i przyniósł żelazną siekierę. Cieśla zawała uradowany:

– Ta jest moja!

Wodnik oddał cieśli jego siekierę, a na dodatek podarował mu jeszcze złotą.

Cieśla pokazał siekierę sąsiadowi. Sąsiad postanowił:

– Pójdę i oszukam wodnika.

Poszedł nad rzekę. Wrzucił do wody żelazną siekierę, usiadł na brzegu i zapłakał. Wodnik wydobył z wody złotą siekierę. Sąsiad wyciągnął po nią rękę i zawałał:

– To moja siekiera!

Ale wodnik zniknął w głębinie wraz z siekierą i już się więcej nie pokazał.

Bank słówek do tekstu: *cieśla* – тесля; *wodnik* – водяник, злий дух, який живе у воді.

Związkwy wyrazowe:

na dodatek – а після цього; *zniknął w głębinie* – зник в глибині.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

*Kto jest bohaterem tej baśni? *Co stało się z cieślą? *Dlaczego cieśla chciał otrzymać żelazną, a nie złotą siekierę? *Czy udało się sąsiadowi cieśli oszukać wodnika? Odpowiedź uzasadnij.

255. Ułóż plan do tekstu. Opowiedz wiadomości swojemu koledze / swojej koleżance z ławki.

Znaki interpunkcyjne w zapisie rozmowy

W zapisie zdania używamy: **kropki** (крапка), **znaku zapytania** (знак питання) lub **wykrzyknika** (знак оклику). Stosujemy także następujące znaki interpunkcyjne (przestankowe): **pauzę (тире)**, kiedy zapisujemy początek wypowiedzi albo oddzielamy wyrazy (zdania) wplecone w wypowiedź; **dwukropek (двоекрапка)**, kiedy kończy się zapowiedź przed rozpoczęciem cudzych słów; **wielokropek (три крапки)** po zdaniach niepełnych, niedokończonych.

256. Przeczytaj dialog, a następnie wstaw brakujące znaki interpunkcyjne.

Powiedz mi, Jasiu, jak się pisze słowo jeż
Jeż

No, co ma jeż na końcu
Ogonek, proszę pani

257. Przeczytaj podanie.

Wdzięczność niedźwiedzia (podanie ludowe)

Na Wilczy, niedaleko topieli jeden chłop układał w stogu wysuszone siano i zauważył pod sosną niedźwiedzia, który ze swojej łapy usiłował wyciągnąć kolec. Szło mu to ciężko.

Chłop, co pracował przy sianie, nie namyślał się długo, poszedł do niedźwiedzia i udzielił mu potrzebnej pomocy. Uradowany niedźwiedź zamruczał, wstał i poszedł w głąb boru.

W kilkanaście lat później chłop ten został napadnięty przez wilki. Bronił się jak tylko mógł, ale sytuacja stawała się z minuty na minutę groźniejsza. I nie wiadomo jak by się to skończyło, gdyby nie nagła pomoc niedźwiedzia,

któremu niegdyś okazał życzliwość. Niedźwiedź stanął bowiem w obronie chłopa i pokonał wilczą zgraję.

Odtąd niedźwiedź często zaglądał do zagrody swego przyjaciela, gdzie bywał goszczony miodem i chlebem.

Bank słówek do tekstu: *topiel* – вир; *kolec* – колючка.

Związki wyrazowe: *szło mu to ciężko* – це було важко зробити; *udzielić pomocy* – надати допомогу; *okazać życzliwość* – бути доброчесливим; *wilcza zgraja* – вовча зграя.

	<i>zagroda</i> – огорожа
	<i>siekiera</i> – сокира
	<i>uradowany</i> – радісний
	<i>hełm</i> – шолом
	<i>łza</i> – слъзва

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenie.

*Kogo jednego razu zauważył chłop? *Co się stało z niedźwiedziem? *Kto napadł na chłopa? *Wyjaśnij tytuł podania.

258. Przeczytaj wyraźnie teksty polskich piosenek ludowych.

Poszło dziewczę po ziele

Poszło dziewczę po ziele, po ziele, po ziele
Nazbierało niewiele, niewiele, hej!

Przyszedł do niej braciszek
Połamał jej koszyczek.
Oj ty, ty, oj ty, ty
Za koszyczek zapłać mi.

Miała baba koguta

Miała baba koguta,
Wsadziła go do buta, siedź!
O, mój miły kogucie,
Jakże ci tam w tym bucie jest?
Miała baba indora,
Wsadziła go do wora, siedź!
O, mój miły indorze,
Jakże ci tam w tym worze jest?

Miała baba kokoszkę,
Wsadziła ją w pończoszkę, siedź!
Moja miła kokoszko,
Jakże ci tam w pończoszce jest?

259. Wstaw w przysłowia brakujące litery, przetłumacz na język ukraiński.

Dzieci i ryby głosu nie mają.

Bieda z dziećmi, bieda i bez dzieci.

Małe dzieci, mały kłopot; duże dzieci, duży kłopot.

Dla dobrego dziecka słowo starczy za karę.

260. Wstaw poprawną formę rzeczownika.

Magda z (piesek) idzie na spacer. W szkole na (tablica) wiszą literki. Na (obrazki) widzę zwierzęta. Wczoraj długo rozmawialiśmy z (mama).

261. Dopisz do poniższych rzeczowników pasujące czasowniki.

Wzór: Wiatr wieje.

Pies ..., śnieg ..., nauczyciele ..., samochody ... .

262. Określ liczbę rzeczowników.

Łukasz idzie. Słońce świeci. Mrówki pracują. Drzewa rosną. Deszcz pada.

263. Wskaż rodzaj rzeczowników.

Zadanie, gimnazjum, prosię, hejnalista, siostra, piec, auto, noc, kuzyn, mistrzyni.

264. Odmień czasownik odpowiadać w czasie teraźniejszym.

265. Zamień podkreślone rzeczowniki na zaimki osobowe.

Ciocia gotuje obiad. Pomagam cioci, kiedy przygotowuje zupę i surówkę. Surówka będzie zrobiona z kapusty. Ogródek jest zadbane, a kapusta rośnie w ogródku.

266. Wskaż, na jakie pytania odpowiada zaimek?

267. W jakim szeregu są liczebniki porządkowe?

- a) Pół, półtora, dwie trzecie;
- b) pierwszy, drugi, dziesiąty;
- c) troje, czworo, pięcioro;
- d) dwa, pięć, dziesięć.

268. W której grupie wyrazów podano tylko przysłówki?

- a) Miło, wesoły, zgrabnie, wczoraj;
- b) szybko, ładnie, wczoraj, dokładnie;
- c) daleko, długi, niewyraźnie, bardzo;
- d) jutro, blisko, szybko, miły.

269. Dokoncz rymowanki.

Wyrazy pomocnicze: zbierają, latają, bratek, wesoło, uszka, półtek, miele, woza, nosa, spadło, głowa.

Lata osa koło [ ] ; ciele, co językiem [ ] ;
leci muszka koło [ ] ; owoce spadają, dzieci je [ ] ;
sowa to mądra [ ] ; przyszła koza do [ ] ; ten
kwiatek nazywa się [ ] ; wlazł kotek na [ ] ;
ryby pływają – ptaki [ ] ; abecadło z pieca [ ] ;
zróbmy koło, będzie [ ] .

270. Sprawdź swoją wiedzę.

1. Jak nazywa się stolica Polski?
2. Jak nazywa się największa rzeka w Polsce?
3. Wymień nazwy trzech warzyw.
4. Wymień nazwy trzech owoców.
5. Wymień nazwy trzech zwierząt.
6. Wymień 1–2 nazwy pojazdów: lądowych, wodnych i powietrznych.
7. Podziel wyrazy na sylaby.

Rama, niezapominajka, sałata, tygrys, telewizor, hiphopotam, długopisy.

8. Z podanych wyrazów wybierz pary synonimów i zapisz je.

Przerwa, niepodległość, dyskusja, antrakt, tęsknota, dysputa, wróg, suwerenność, przeciwnik, tęsknota.

9. Połącz wyrazy w pary antonimiczne.

Nowoczesny, czuły, gwałtowny, surowy, opanowany, bezduszny, staromodny, łagodny.

10. Wskaż podstawę słowotwórczą i formant w podanych wyrazach.

Okienko, matula, przemiły, przychodzić, konik.

11. Uzupełnij zdania, wypisz wyrazy z rz, ó.

a) Ka...dy z nas ma ulubiony tale...yk. Na moim są laskowe o...echy. Na tale...u K...ysia są g...ybki. Barba...e najbardziej podoba się tale...zyk z obrazkiem p...edstawiającym wesołego kucha...a.

b) Wr...bel i kuk...łka kł...cili się popoł...dnie i wiecz...r o to, kt...re z nich jest piękniejsze. O p...łnocy zdenerwowała się rop...cha, kt...ra wyszła z kał...ży. Po co się kł...cić? I tak wiadomo, że najpiękniejsze są d...że rop...chy.

12. Uzupełnij tabelę podanymi wyrazami.

1) nazwy własne

2) rzeczowniki pospolite

Hymn, bohater, Halina, Hel, Podhale, hrabia, huba, Holandia, Hindus, Helenka, Heniek, hydraulik, Haga, hiena, hiacynt, hejnał.

SŁOWNICZEK WYRAZÓW I ZWIĄZKÓW WYRAZOWYCH DO ZAPAMIĘTANIA

A

abecadło – абетка
agrafka – англійська шпилька
akcent – наголос

B

biegać na wybiegu – бігати на подіумі
biurko – письмовий стіл
brama szkoły – школьна брама
bury – коричневий
burzliwy – бурхливий

C

calutki – весь
czas płynie – час пливе
czerwona kulka – червона кулька
czym przedzej – чим швидше

Ć

ćma – нетля, ношиця
ćwiczenie – вправа
ćwiczyć – вчити

D

deszcz leje – злива
deszcz rzęsisty – рясний дощ
dialekt – діалект
dobroć – доброта
dość – досить
dowiadywać się – дізнатися
dywan – килим
dzieje – історія
dzielne chłopaki – відважні хлопці

F

fach – спеціальність, фах
firanki – занависки
foka – тюлень
fotel – крісло
frazeologia – фразеологія
futrzany – хутряний

G

garść orzechów – жменя горіхів
głaskać kota – гладити кота
głosy ptaków – голоси птахів
głośnik – динамік
grać w berka – гррати в квача
gwara – жаргон

H

haft – вишивка
haftować – вишивати
hamować gniew – гамувати гнів
hełm – шолом
honor – честь
hymn – гімн

I

igła – голка
intencja – намір, задум
iżby – щоб

J

jabłko soczyste – соковите яблуко
jakie szczęście – яке щастя

K

kanapa – канапа, диван
kitka – пухнастий хвіст вивірки або білки
kolebka – колиска
komoda – комод
komunikacja międzyludzka – спілкування між людьми
korzystajmy z parasola – користуймося парасолькою
kraina słońca – країна сонця
krąg – коло
krzywo – криво
księżniczka – принцеса

L

leszczyna – ліщина
limba – кедр
lodowa tafla – льодова поверхня
lodówka – холодильник
lustra – дзеркало
łopianowe główki – голівки лопуха
łuszczyna – стручок

Ł

ładny – гарний
łagodny – лагідний
łakocie – солодощі
łaskawy uśmiech – привітна усмішка
łazienka – ванна

M

makówka – маківка
malowanie pisanek – розмальовування писанок

mądrość – мудрість	posprzątać – прибрати
miło popatrzeć – мило подивитися	postać na jednej nodze – постояти на одній нозі
miłość – кохання	postanowić – вирішити
mocne postanowienie – тверда постанова	powachlować – повівати
mocno – міцно	powycierać kurz – повитирати пил
modelka – манекенниця	pozwolić – дозволити
moknąć – мокнути	pracować w pocie czoła – працювати в поті чола
N	pracowitość – працьовитість
nadepnąć – наступити	prezenty – подарунки
nagle – враз	proszę wierzyć – прошу мені вірити
najbardziej – найбільш	prózne nadzieje – марні надії
nasionka skrzydlate – крилаті насіннячка	przecież – адже
nie opłacać się – не варто	przedzień – переддень
nie zależało mi – я не був зацікавлений	przygoda – пригода
nieprzytomny – непрітомний	przyjemnie – приємно
niewiele – небагато	przysiadł – присів
O	przytulać się – притулятися
obraz – картина	pszczółka – бджілка
odczytać – прочитати	R
odmiana – різновид	rada z pomysłu – рада задуму
odrobić lekcje – підготувати домашнє завдання	radosny – радісний
oprawka – оправа	raźnym krokiem – жвавим кроком
okropnie obrzydł – жахливо набрид	regał – полиця
otworzyć oczy ze zdumienia – відкрити очі зі здивування	rosy ziębią – роси охолоджують
P	rozległy grzbiet – широкий хребет
piękno krajobrazu – краса краєвиду	rozвесelić – розвеселити
piętro – поверх	rozwinąć węża – розгортати шланг
piosenka obrzędowa – обрядова пісня	rzeczywistość – дійсність
pisać ładnie – гарно писати	S
pisnąć – писнути	sarenka – саренка, сарна
placek – пиріг	serdeczność – сердечність
po ołówku ani śladu – від олівця немає жодного сліду	siekiera – сокира
podkpiwać – підсміюватися	skarb kultury – скарб культури
podwórko – дворик	skarby jesieni – скарби осені
podziękowanie – подяка	skowronek – жайворонок
pokój – кімната	skwar – жара
polecieć na skrzydłach – полетіти на крилах	słodki nektar – солодкий нектар
pomysł – задум	słotna jesień – дощова осінь
poradzę sobie sam(a) – я справлюсь сам (а)	stań w kolejce – стань в черзі
porywiście – поривчасто	strąk fasoli – стручок квасолі
porządnie – порядно	stwierdzić – ствердити
posiłek – їжа	sypialnia – спальня
	szarotka alpejska – альпійський едельвейс
	szarpie drzewem – шарпає деревом

szkolny próg – шкільний поріг

szron – іній

szust do wody – нирок до води

Ś

ścieżyna – стежина

ścigać się – змагатися

świetnie – чудово

T

tatuś – батенько

tęcza – райдуга, веселка

tłum łyżwiarzy – натовп ковзанярів

towarzystwo – товариство

trema – хвилювання

trwały – тривалий

U

ucieszyć się – зрадіти

ulewa – злива

ułożyć książkì – скласти книжки

uzmysłowić – зрозуміти

upał – спека

uradowany – радісний

uroczystość – урочистість

uścisnąć rąk – потискання рук

W

w zależności – в залежності

wcześniej – раніше

Wielkanoc – Великдень

winda – ліфт

właściwie używać – правильно вживати

woźny w szkole – сторож, діврник

wpaść do ucha – почуття

wrózka – ворожка

wrzos – верес

wspaniale – прекрасно

wspólne troski – спільні турботи

wspólny – спільний

wsuwać worek – покласти мішок

wścibski – пронизливий

wybieg – вибігти

wychowawczyni – вихователька

wygrywać – награвати

wykonywana praca – виконувана праця

wyodrębniony – виокремлений

wypadł kleks – постала пляма

wypaść – вийти

wypatrywać – вдивлятися

wypowiadać słowa – висловлюватися

wyraźnie – виразно

wytarła buty – витерла черевики

wyznacznik – показник

Z

z zapalem – із завзятістю

zabawa – гра

zagroda – огорожа

zainteresowania – зацікавлення

zamieść podlogę – замести підлогу

zapewniać – запевнити

zaskoczeni – вражені

zdało by się – здалося б

zdziwić się – здивуватися

ze względu – з погляду

zgłosić się do odpowiedzi – зголоситися

до відповіді

zgubić – згубити

zjeść rozumy – мудрити

złapać się – схопитися

złoty trzos – мішок золота

zmartwiony – стурбований

zmienić kołnierzyk – змінити комірець

zmieścić się – зміститися

zmokła kurka – змокла курка

zniknąć – зникнути

zobaczyć – побачити

zrobić porządki – зробити порядок

zrobić wielką karierę – зробити вели-

ку кар'єру

zrywać się – зриватися

łza – слізова

Ż

źle – погано, недобре

żrebak – лошак

źródło – джерело

Ž

żmija – змія; гадюка

życzenia – побажання

żyrandol – люстра

WYKAZ ŹRÓDEŁ WYKORZYSTANYCH W PODRĘCZNIKU

1. Войцєва О. Польська мова: Навчальний посібник / О. Войцєва. – Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2007. – 384 с.
2. Польсько-український словник: У 2-х т. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958–1960. – Т. 1–2.
3. Програма для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / О. А. Войцєва. – Чернівці: Букрек, 2010. – 128 с.
4. Юрковський М., Назарук В. Українсько-польський, польсько-український словник. – К. : Школа, 2003. – 935 с.
5. Cygal K., Kuczera B., Szymonek E., Kształtowanie umiejętności na lekcjach języka polskiego: scenariusze lekcji dla klas IV – VI. – Kraków : Wydawnictwo Znak, 2003. – 145 s.
6. Kurzowa Z. Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego. – Kraków : UNIVERSITAS, 2005. – 560 s.
7. Lubaś W. Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej. – Wyd. 3. – Kraków-Katowice : Rzeszowskie zakłady grafizne, 1994. – 213 s.
8. Mędak S. Słownik odmiany rzeczowników polskich. – Kraków : UNIVERSITAS, 2003. – 321 s.
9. Mędak S. Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich. – Kraków : UNIVERSITAS, 2003. – 363 s.
10. Nowy słownik języka polskiego / Red. A. Markowski. – Warszawa : PWN, 2000.
11. Płociennik I., Podlawska D. Słownik wiedzy o języku. – Bielsko-Biała : Rytm, 2005. – 326 s.
12. Polański E., Nowak T. Najnowszy podręcznik gramatyki języka polskiego. – Kraków : Petrus, 2011. – 332 s.
13. Słownik gramatyki języka polskiego / pod red. W. Gruszczyńskiego, J. Bralczyka. – Warszawa : Wydawnictwo szkolne i pedagogiczne. – 2002. – 359 s.
14. Słownik języka polskiego: w 3 t. / pod red. M. Szymczaka. – Warszawa : PWN, 1978–1981.
15. Wierzbicka-Piotrowska E. Gramatyka i ortografia. Ćwiczenia, gry i zabawy językowe dla klasy 4 szkoły podstawowej. – Warszawa : WSiP, 2010. – 98 s.
16. Wójcik J. Język polski. Gramatyka i ortografia. Podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej. – Wyd. piąte. – Warszawa : WSiP, 1986. – 108 s.

WYCIECZKA DO MUZEUM

Muzeum Zabawek i Zabawy powstało w Kielcach w 1979 roku, mieści się w zabytkowym XIX-wiecznym budynku dawnych hal targowych. Jest to największe i najstarsze muzeum w Polsce, w którym zaprezentowano kilka tysięcy eksponatów zabawek zarówno historycznych, jak i współczesnych. Zwiedzający mogą obejrzeć kilkanaście wystaw: lalki z całego świata, zabawki historyczne i ludowe, modele samochodów, samolotów, statków, kolejkę elektryczną. Trzy razy dziennie, o godzinie 11., 12. i 13., można zobaczyć Babę Jagę „wychodząjącą” z wieży zegarowej. Na wystawach interaktywnych młodzi odkrywcy historii zabawek mogą nie tylko obejrzeć, ale i dotknąć eksponatów. Podczas zwiedzania dzieci mają także okazję побawić się w kąciku zabaw, a latem na dziedzińcu muzeum (wg <http://www.muzeumzabawek.eu/mziz/>).

Kijowskie Muzeum Zabawek powstało w 2005 roku. Jest to miejsce nie tylko dla dzieci, ale także dla dorosłych, którzy przez chwile mogą znów poczuć się jak dzieci. Muzeum posiada ponad 15 tys. zabawek, wśród nich: lalki, w tym w ukraińskich strojach ludowych, samochodziki, czołgi, misie, porcelanowe i gliniane figurki, statki kosmiczne, zegarki, żołnierzyki i wiele innych zabawek. Do najciekawszych eksponatów należą ukraińskie zabawki ludowe z gliny, słomy, trawy.

SPIS TREŚCI

POWTÓRZENIE

TEMAT 1. Powtórzenie. Bogactwo języka polskiego i różnorodność jego budowy	3
---	---

TEMAT 2. Nasza szkoła i nasza klasa. Moi nauczyciele. Ja i moi szkolni koledzy. Powtórzenie. Wypowiedź ustna i pisemna	11
---	----

FONETYKA

TEMAT 3. Moja rodzina. Dziecko w rodzinie. Fonetyka. Samogłoski i spółgłoski. Alfabet. Sylaba i akcent wyrazowy. Zasady podziału wyrazów na sylaby	15
---	----

SŁOWNICTWO. FRAZEOLOGIA

TEMAT 4. Cechy charakteru człowieka. Znaczenie realne wyrazu. Wyrazy wieloznaczne, bliskoznaczne i przeciwnostawne.....	23
--	----

TEMAT 5. Jesień. Przyroda jesienią. Frazeologizm i jego znaczenie	33
--	----

SŁOWOTWÓRSTWO

TEMAT 6. W sklepie. Budowa słowotwórcza wyrazu. Formanty słowotwórcze....	37
--	----

MORFOLOGIA

TEMAT 7. Kraj ojczysty. Polska – nasz sąsiad. Części mowy. Rzeczownik i jego podział na grupy. Rodzaj gramatyczny rzeczowników.....	45
--	----

TEMAT 8. Zima. Przyroda zimą. Zimowe święta i rozrywki. Odmiana rzeczowników przez liczby i przypadki	52
--	----

TEMAT 9. Moje mieszkanie. Przymiotnik jako część mowy. Przymiotniki jakościowe i relacyjne. Odmiana przymiotników. Zaimek jako część mowy. Zaimki osobowe, ich odmiana	60
---	----

TEMAT 10. Książka źródłem wiedzy. Literatura polska dla dzieci. Czasownik jako część mowy. Bezokolicznik. Czasowniki niedokonane i dokonane. Formy czasownika w czasie teraźniejszym	71
---	----

TEMAT 11. Wielkanoc. Obyczaje świąteczne. Liczebnik jako część mowy i jego rodzaje. Odmiana liczebników 1–4.....	82
---	----

TEMAT 12. Moja mama jest kochana. Dzień matki. Podstawowe wiadomości o przysłówku i przyimku.....	92
--	----

SKŁADNIA

TEMAT 13. Podróż po Polsce. Budowa zdania. Zdania ze względu na cel wypowiedzi. Zdanie pojedyncze. Podmiot i orzeczenie. Zdanie pojedyncze a złożone	99
---	----

ORTOGRAFIA

TEMAT 14. Lato. Przyroda latem. Wakacje. Wielkie litery. Pisownia <i>nie</i> z rzeczownikami i czasownikami. Pisownia wyrazów z <i>ę, q, en, em, on, om</i> . Pisownia wyrazów z <i>ó/u, rz/ż, h/ch</i>	108
--	-----

INTERPUNKCJA. POWTÓRZENIE

TEMAT 15. Utwory literatury ludowej. Przecinek w zdaniu pojedynczym oraz w zdaniu złożonym. Znaki przestankowe w zapisie rozmowy. Powtórzenie	120
--	-----

SŁOWNICZEK WYRAZÓW I ZWIĄZKÓW WYRAZOWYCH.....	131
---	-----

WYKAZ ŹRÓDEŁ WYKORZYSTANYCH W PODRĘCZNIKU	134
---	-----

Навчальне видання

ВОЙЦЕВА Олена Андріївна
БУЧАЦЬКА Тетяна Григорівна

ПОЛЬСЬКА МОВА

Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням українською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

У підручнику використано матеріали з інтернет-джерел

Редактори *Т. Калуські, Г. Касім*

Художник *В. Дунаєва*

Коректор *Т. Калуські*

Дизайн і верстка *I. Стусика, С. Максимця*

Формат 70x100/16. Ум.-друк. арк. 11,01. Обл.-вид. арк. 14,00. Наклад 238 прим. Зам. № 1073.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ

видавничий дім „Букрек”,

вул. Радищєва, 10, м. Чернівці. 58000.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єкта видавничої справи
ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р